

عنوان:

رئیس جمهور تراز انقلاب اسلامی

مروری بر ویژگی‌های شخصیتی و مدیریتی آیت الله رئیسی
(برگرفته از بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی)

بهار ۱۴۰۴

سرشناسه	:	
عنوان و نام پدیدآور	:	معاونت سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سازمان بسیج مستضعفین
مشخصات نشر	:	قم: تمهید دانش، ۱۴۰۴.
مشخصات ظاهری	:	۱۴۶ ص.
شابک	:	۱۶۵۰۰۰۰ ریال ۹۷۸-۶۳۳-۸۷۵۹۴-۹-۴
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۴۵ - ۱۴۶.
عنوان دیگر	:	مروری بر ویژگی‌های شخصیتی و مدیریتی آیت‌الله رئیسی (برگرفته از بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی).
موضوع	:	رئیس، سیدابراهیم، ۱۳۳۹-۱۴۰۳، رئیس‌جمهور
موضوع	:	Raeesi, Seyed Ebrahim, ۱۹۶۰-۲۰۲۴., President
موضوع	:	خامنه‌ای، سیدعلی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۱۸ - -- دیدگاه درباره سید ابراهیم رئیسی
موضوع	:	Views on Seyed Ebrahim ۱۹۳۹Khamene'i, Sayyed Ali, Leader of IRI, -- Raeesi
موضوع	:	ایران. رئیس‌جمهور (۱۴۰۳-۱۴۰۰: رئیسی)
موضوع	:	Iran. President (۲۰۲۱-۲۰۲۴: Raisi)
موضوع	:	ایران -- تاریخ -- جمهوری اسلامی، ۱۴۰۰ -
رده بندی کنگره	:	۱۷۳۷DSR
رده بندی دیویی	:	۰۸۴۴/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۱۰۰۵۵۹۳۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی	:	فیبا

رئیس‌جمهور تراز انقلاب اسلامی: مروری بر ویژگی‌های شخصیتی و مدیریتی آیت‌الله رئیسی (برگرفته

از بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی)

نویسنده:

ناشر: انتشارات تمهید دانش

چاپ اول: ۱۴۰۴

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۳۳-۸۷۵۹۴-۴-۹

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۸
فصل اول: شهید جمهور؛ الگوها و مبانی گفتمانی.....	۱۸
مقدمه.....	۱۸
۱-۱. برخورداری از اخلاص، تواضع و صبر و بردباری نسبت به زخم زبان‌ها.....	۲۱
۱-۲. عدالت محوری و مبارزه با فساد.....	۲۴
۱-۳. ولایت‌مداری و اجتناب از خود محوری.....	۲۵
۱-۴. دغدغه‌مندی و احساس مسئولیت.....	۲۹
۱-۵. شناخت اصول و جهت‌گیری‌های سیاست خارجی.....	۳۱
۱-۶. التزام به قوانین و مقررات کشور.....	۳۳
۱-۷. برخورداری از امید و خوشبینی به آینده انقلاب اسلامی.....	۳۶
۱-۸. حمایت از محرومان و مستضعفان.....	۴۱
فصل دوم: شهید جمهور؛ الگوها و مبانی شخصیتی و مدیریتی.....	۴۵
مقدمه.....	۴۶
۲-۱. مردمی بودن و تلاش برای ایجاد تحول در جهت منافع مردم.....	۴۶
۲-۲. پرهیز از محافظه‌کاری و برخورداری از نگاه تحول‌خواهانه.....	۴۸

- ۲-۳. اقدام جهادی و خستگی ناپذیری در رفع مشکلات..... ۵۰
- ۲-۴. مسئولیت پذیری، اعتقاد ظرفیت های داخلی و پرهیز از شرطی سازی مشکلات داخلی به خارج..... ۵۲
- ۲-۵. ساده زیستی و پرهیز از تجمل گرایی و اشرافی گری..... ۵۴
- ۲-۶. برخورداری از صداقت و بیان صریح مواضع..... ۵۷
- ۲-۷. جوان گرایی و اهمیت به جوانان..... ۶۱
- فصل سوم: شهید جمهور؛ شرایط، چالش ها و ضرورت تحول شناختی و تغییر نگرش ها..... ۶۳**
- مقدمه..... ۶۴
- ۳-۱. چالش ها و مشکلات همه گیری کرونا..... ۶۷
- ۳-۲. چالش ها و مشکلات اقتصادی..... ۷۱
- ۳-۳. چالش ها و مشکلات ساختاری و زیرساختی..... ۷۴
- ۳-۴. چالش ها و مشکلات مدیریتی و اجرایی..... ۷۵
- ۳-۵. چالش ها و مشکلات بین المللی و شرطی شدن اقتصاد با مذاکرات هسته ای..... ۷۷
- ۳-۶. چالش ها و مشکلات اجتماعی، فرهنگی و روانی جامعه..... ۷۹
- فصل چهارم: شهید جمهور؛ مردم داری، امیدآفرینی و احیای فرصت ها..... ۸۱**
- مقدمه..... ۸۲
- ۴-۱. همراهی صادقانه با مردم و امیدآفرینی در سفرهای استانی..... ۸۴
- ۴-۲. رویکرد دولت سیزدهم در مردمی سازی و افزایش مشارکت مردمی..... ۸۶
- ۴-۳. آزادسازی سواحل و حاشیه رودخانه ها به نفع مردم..... ۸۸

- ۴-۴. نهضت ملی مسکن و تامین مسکن اقشار کم‌برخوردار جامعه ۹۰
- ۴-۵. محرومیت‌زدایی از روستاها ۹۱
- ۴-۶. ساماندهی و توزیع عادلانه فرصت‌ها در حوزه بهداشت و درمان ۹۲
- ۴-۷. احیای فرصت‌ها و امیدآفرینی در آموزش و پرورش با اجرای طرح رتبه‌بندی معلمان ۹۳
- ۴-۸. حمایت از نهاد خانواده و فرصت‌های موجود در بین زنان سرپرست خانوار ۹۴

فصل پنجم: شهید جمهور؛ تولید سرمایه اجتماعی و تحرک در اقتصاد و معیشت..... ۹۵

- مقدمه ۹۶
- ۵-۱. تقویت سرمایه اجتماعی ۹۸
- ۵-۲. تحرک در مسائل اقتصادی ۱۰۲
- ۵-۳. افزایش تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی ۱۰۵
- ۵-۴. کنترل رشد پایه پولی ۱۰۷
- ۵-۵. مهار نسبی تورم ۱۰۸
- ۵-۶. کاهش بدهی‌های دولت ۱۰۹
- ۵-۷. کاهش میزان بیکاری ۱۱۰
- ۵-۸. تحول در نظام مالیاتی کشور ۱۱۱
- ۵-۹. افزایش صادرات نفت ۱۱۳
- ۵-۱۰. رشد سرمایه‌گذاری خارجی ۱۱۴
- ۵-۱۱. رشد حمل‌ونقل عمومی ۱۱۵

- ۱۲-۵. حذف امضاهاى طلايى با تكميل در گاه ملي صدور مجوزهاى كسب و كار ۱۱۵
- ۱۳-۵. راه اندازى سامانه جامع تجارت ۱۱۶
- ۱۴-۵. راه اندازى سامانه سوت زنى براى مبارزه همگاني با فساد ۱۱۷
- ۱۵-۵. تعيين تكليف كالاهاى رسوبى و اموال تمليكى در گمركات ۱۱۷
- ۱۶-۵. طرح مديريت هوشمند يارانه آرد و نان ۱۱۸
- ۱۷-۵. تسريع در مولدسازى دارايى هاى مازاد دولت ۱۱۸
- فصل ششم: شهيد جمهور؛ نگرشى نوين در سياست خارجى با محوريت سياست همساى گى ... ۱۲۰**
- مقدمه ۱۲۱
- ۱-۶. رويکرد تحولى دولت در حوزه سياست خارجى ۱۲۳
- ۲-۶. تقويت سياست همساى گى ۱۲۳
- ۳-۶. سياست خارجى متوازن و متعادل ۱۲۵
- ۵-۶. تقويت ديپلماسى اقتصادى ۱۲۷
- ۶-۶. تقويت روابط با نهادهاى بين المللى ۱۳۰
- ۷-۶. عضويت در سازمان همكارى شانگهاى ۱۳۲
- ۸-۶. عضويت در گروه بريكس ۱۳۲
- نتيجه گيرى و ارائه پيشنهادات ۱۳۵**
- منابع و مآخذ ۱۳۹**

مقدمه

همزمان با آغاز نهضت انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی^(ره) افراد و شخصیت‌های متعددی تربیت شده و به عنوان الگوی جامعه ایرانی - اسلامی مورد احترام و پذیرش واقع گردیده‌اند. با این وجود، تعداد معدودی از افراد و شخصیت‌های مذکور در بین طیف وسیعی از اقشار و طیف‌های مختلف مردم عمومیت پیدا نموده و قشر خاصی را شامل می‌شدند. شهادت سردار عزیز جبهه مقاومت حاج قاسم سلیمانی در ۱۳ دی‌ماه ۱۳۹۸ توسط شنیع‌ترین دشمنان اسلام و مسلمین جهان نقطه عطفی در این زمینه ایجاد نمود و طیف وسیعی از احساسات مردمی در ایران اسلامی و سراسر جهان اسلام از طیف‌ها و سلايق مختلف جوامع را تحت تأثیر قرار داد، به گونه‌ای که رهبری عظیم‌الشان انقلاب اسلامی در این رابطه در خطبه‌های نماز جمعه ۲۷ دی‌ماه ۱۳۹۸ فرمودند: «ما به حاج قاسم سلیمانی و ابومهدی شهدای عزیز، به چشم یک فرد نگاه نکنیم؛ به آنها به چشم یک مکتب نگاه کنیم». تاکید رهبری انقلاب اسلامی به جنبه‌های مکتبی و دینی شهدای مقاومت بیش از هر چیزی ناظر بر ضرورت استمرار مسیر شهداء و الگوسازی و الگوپذیری از سیره عملی آنان می‌باشد.

پنج سال پس از شهادت حاج قاسم عزیز و بروز حماسه و شور وصف ناپذیر ناشی از آن، حادثه سقوط بالگرد حامل رئیس جمهور شهید آیت‌الله رئیسی و همراهان ایشان،

مجدداً موجی از ابراز احساسات و شور دینی و مکتبی را در جامعه ایران ایجاد نمود. به گونه‌ای که حتی طیف‌های سیاسی مخالف دولت همراه با کلیه اقشار جامعه تحت تأثیر این واقعه ناگوار متأسف و متأثر شدند و در بیانیه‌ها و اظهارات رسمی اقشار مردم و مسئولین به روشنی نمایان گردید. با این وجود با توجه به تفاوت‌های آشکار خدمات اجرایی و سیاسی با سایر فعالیت‌ها، از ابتدای تفویض مسئولیت ریاست جمهوری به شهید رئیسی عزیز، ایشان همواره مورد هجمه شدید رسانه‌ای، فضا سازی سیاسی و تخریب‌های متعدد با هدف تضعیف اقدامات و خدمات صورت گرفته توسط ایشان و دولت خدمت گذار قرار گرفت؛ به گونه‌ای در اذهان و رسانه به شدت مورد هجمه واقع می‌شد. در طول مدت مسئولیت ایشان این فضای ناگوار به گونه‌ای بود که رهبری انقلاب در ۱۴ خرداد ۱۴۰۳ و پس از شهادت ایشان فرمودند: «بعد از فقدان این عزیز، من دیدم تقریباً همه روزنامه‌ها، و مطبوعات، در فضای مجازی، اشخاص گوناگون از جریان‌های مختلف، از خدمات او و تلاش‌های شبانه‌روزی او حرف می‌زنند، از او تمجید می‌کنند، تعریف می‌کنند؛ دلم سوخت؛ دلم برای رئیسی سوخت؛ (بعضی از) این‌ها در زمان حیات او حاضر نبودند یک کلمه از این حرف‌ها را بگویند؛ در زمان حیات او این برجستگی‌ها را می‌دیدند؛ اما کتمان می‌کردند، بلکه عکس آن را می‌گفتند و او را می‌آزردند.» رهبر معظم انقلاب در ادامه بیانات خود از شهید رئیسی به عنوان «الگو برای سیاستمداران و رؤسای جمهور آینده» و به عنوان کسی که نصاب جدیدی از خدمت‌گزاری برای ملت را به ارمغان آورد؛ معرفی نمودند. معظم له در این رابطه در مراسم سی و پنجمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی^(ره) در ۱۴ خرداد ۱۴۰۳ می‌فرمایند:

در باب خود رئیس‌جمهور عزیزمان — که رحمت خدا بر او باد — همه اعتراف کردند که مرد کار بود، مرد عمل بود، مرد خدمت بود، مرد صفا و صداقت بود؛ این را همه اعتراف کردند. شب و روز نمی‌شناخت. در خدمتگزاری به کشور، یک نصاب تازه‌ای را به وجود آورد. ما قبلاً هم شخصیت‌های خدمتگزار داشته‌ایم، اما نه در این حد، نه با این حجم، نه با این کیفیت، نه با این صداقت، نه با این پُرکاری و شب و روز نشناختن؛ یک نصاب جدیدی را آقای رئیسی (رحمه الله علیه) در باب خدمتگزاری به ملت ایجاد کرد.

بنابراین در راستای تبیین و افزایش آگاهی عمومی نسبت به خدمات صورت گرفته در دولت سیزدهم، ضرورت ایجاد می‌کند ابعاد شخصیتی و مدیریتی این شهید بزرگوار هرچه بیشتر معرفی شود تا کلیه اقشار جامعه بویژه مسئولین و مقامات بتوانند ضمن کسب شناخت کافی از اقدامات صورت گرفته به عنوان یک الگوی مدیریتی و اخلاقی، سیره مدیریتی وی را سر لوحه اقدامات خود قرار دهند. در این راستا دبیرخانه قرارگاه جهاد تبیین و روایت سازمان بسیج مستضعفین در راستای اجرای مصوبه قرارگاه و عمل به ضرورت مذکور اقدام به تهیه و انتشار اثر ذیل با هدف افزایش معرفت عمومی و تبیین فعالیت‌ها و اقدامات انقلابی دولت سیزدهم بویژه سیره شخصیتی و مدیریتی شهید جمهوری آیت‌الله رئیسی به عنوان الگوی مدیریتی تراز انقلاب اسلامی که بیشترین قربت را با سیره و اندیشه امامین انقلاب و آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران دارد، نموده است.

در پایان لازم می‌دانیم از کلیه اساتید، پژوهشگران و مسئولین محترم که در جهت تألیف و انتشار هرچه بهتر این اثر کوشش و تلاش‌های لازم را مبذول داشته‌اند، قدردانی و تشکر نماییم. امید است این مختصر بتواند گوشه‌ای از اقدامات و خدمات جهادی

خدمت‌گذاران ایران اسلامی در دوره مسئولیت شهید رئیسی عزیز به عنوان شخصیتی که نصاب جدیدی از خدمت‌گذاری برای ایران اسلامی به ارمغان آورده پوشش داده و اقشار و طیف‌های مختلف جامعه را در رسیدن به حقیقت مسائل و مطالب علمی رهنمون سازد و در راستای «جهاد تبیین» مورد توجه مخاطبان به‌ویژه پژوهشگران و فعالان فضای سیاسی کشور قرار گیرد.

بهار ۱۴۰۴

فصل اول: شهید جمهور؛ الگوها و مبانی گفتمانی

مقدمه

طی سه دهه گذشته، دولت‌های مختلف با هدف ایجاد تمایز میان خود و دولت‌های قبلی یا به عبارتی دیگر ایجاد هویت از طریق فاصله‌گذاری و به منظور ایجاد وفاق و همبستگی در پایگاه اجتماعی خود و خلق رابطه‌ای ساختارمند میان خود و این پایگاه، گفتمانی خلق کرده‌اند که نمودار آمال و اهداف و سیاست‌های آن دولت باشد. حضور کوتاه رئیس‌جمهور شهید در جایگاه ریاست‌جمهوری، واجد برخی رویکردها و مبانی خاص گفتمانی و مدیریتی بود که اساساً ریشه در گفتمان انقلاب اسلامی داشت؛ اما در اثر تغییرات سیاسی و اجتماعی در کشور و طی دهه‌های گذشته به فراموشی سپرده شده یا کمرنگ شده بود. به تعبیر دقیق و جامع رهبر معظم انقلاب، شهید دکتر رئیسی، رئیس‌جمهور جامع‌الاطراف، مجاهد، مردمی، باکفایت، پرتلاش، خستگی‌ناپذیر و مظهر شعارهای انقلاب بود. دولت مردمی با نگاهی مسئولانه و با تأکید بر «نظریه نظام انقلابی» همه توان و سعی خویش را در طبق اخلاص گذاشت تا همواره در کنار مردم و در میان آنان باشد و همه ظرفیت‌ها را به سود مردم و برای پیشرفت در جهت «ایران قوی» به کار گیرد. رهبر انقلاب در همین رابطه پس از شهادت شهید رئیسی در مراسم تنفیذ حکم سیزدهمین دوره ریاست‌جمهوری اسلامی ایران در ۱۲ تیرماه ۱۴۰۰ می‌فرمایند:

در بیانات رئیس‌جمهور محترم، جناب آقای رئیسی، در تبلیغات انتخابات و غیره، تکیه بر روی ارزش‌های اساسی انقلاب، مکرراً انجام گرفت -ایشان بر ارزش عدالت، مبارزه با فساد و امثال اینها تکیه کردند- این مسیر درستی است... آن مسیری

که کشور را، ملت را به حقوق اساسی خودش می‌رساند، کشور را در جایگاه اساسی خود قرار می‌دهد، همین تمسک به ارزش‌های اساسی انقلاب است... در شعارهای ایشان مسئلهٔ مردمی بودن و از مردم شنیدن و در میان مردم بودن تکرار شده... این چیز بسیار مهمی است.

در این میان، رویکرد تحولی شهید جمهور توأم با مشی جهادی از چنین نظریه‌ای الهام پذیرفت و روزه‌های امیدبخشی بر مدار تحول و شعار «ما می‌توانیم» به سود مردم گشود و واژه‌های مأیوس کننده و انفعالی همچون «نمی‌توانیم»، «نمی‌شود» و «نمی‌گذارند» در زبان و کلام رئیس‌جمهور شهید، جایی نداشت. در این فصل تلاش شده است به منظور آشنایی بیشتر با رویکردهای مبتنی بر مبانی انقلاب اسلامی و آرمان‌های امام و رهبری، به اختصار به بخش‌هایی از مبانی گفتمانی حاکم بر فعالیت‌ها و خدمات آیت‌الله رئیسی و دولت سیزدهم پرداخته شود.

شهید رئیسی در دوره خدمت مبارک خود در مسئولیت‌های مختلفی که در طول انقلاب بر عهده داشته‌اند همواره بر پیروی از اصول و مبانی انقلابی اسلامی و سیره امامین انقلاب اهتمام ویژه‌ای داشته‌اند. ایشان در دوره ریاست جمهوری خود و در نشست با فعالان جبهه انقلاب اسلامی، گفتمان دولت را استمرار گفتمان امام ^(ره) و رهبری ^(مدظله العالی) و مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب دانسته و در این رابطه تاکید می‌نمایند: «گفتمان دولت سیزدهم گفتمان امام و رهبری است. سند گفتمان هم بیانیه گام دوم انقلاب است. در همه حوزه‌ها رفتار و اعمال همه باید مستند به بیانیه گام دوم انقلاب باشد. ما برای دولت سند نمی‌نویسیم، بلکه این سند را اجرایی می‌کنیم.» بر همین اساس مطابق با سیره عملی دولت

طی دوره محدود مسئولیت خود آنچه مسلم است در گفتمان مذکور عناصری چون مردمی‌سازی، خدمت به مردم، عدالت طلبی، ساده زیستی جایگاه ویژه‌ای داشته که همگی بر محور ارزش‌های اصیل برآمده گفتمان انقلاب اسلامی و سیره و سلوک معنوی و سیاسی امام خمینی^(ره) و رهبر معظم انقلاب^(مدظله العالی) گرد آمده‌اند. رهبر انقلاب در همین رابطه پس از شهادت شهید رئیسی در بیانات در مراسم سی و پنجمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی^(رحمه الله) در ۱۴ خرداد ۱۴۰۳ می‌فرماید:

مرحوم رئیسی (رضوان الله علیه) صریحاً شعارهای انقلاب را می‌داد، مظهر شعارهای انقلاب بود؛ مردم وقتی از او تمجید می‌کنند، به او احترام می‌کنند، در واقع دلبستگی خودشان به شعارهای انقلاب را نشان می‌دهند، چون او مظهر شعارهای انقلاب بود.

در طول دوره مسئولیتی شهید جمهور بیانات ایشان در جمع مدیران و در گفت و گو با اقشار مختلف مردم، اجماع‌ساز، امیدبخش و حاکی از اطمینان و امید به فردای روشن کشور بود که این خود یکی از محرک‌ها و عوامل مؤثر اعتلای کشور و ساختن ایران قوی به شمار می‌آید. این شخصیت مردمی و مجاهد و پرتلاش در مدت کمتر از ۳ سال خدمت خود، تصویری مؤمنانه و ماندگار از یک رئیس جمهور الگو به معنای واقعی کلمه و در تراز انقلاب اسلامی از خویش به یادگار گذاشت و در طول سال‌ها مجاهدت در جایگاه‌های مختلف، بدون احساس خستگی و از عمق جان به مردم خدمت کرد و با انجام سفرهای متعدد و بازدیدهای مختلف و ارتباط چهره به چهره، با آحاد مردم و نخبگان در تعامل بود. در اصول و مبانی گفتمانی رئیس جمهور شهید و رویکردهای مدیریتی ایشان،

مؤلفه‌های ارزنده و توجه برانگیز فراوانی وجود دارد که در ذیل به مهم‌ترین آن‌ها خواهیم پرداخت:

۱-۱. برخورداری از اخلاص، تواضع و صبر و بردباری نسبت به زخم

زبان‌ها

امام خمینی حقیقت اخلاص را در گرو تصفیه عمل از هر گونه ناخالصی و پالایش قلب از هر گونه توجهی به غیر خداوند در تمام اعمال ظاهری و باطنی می‌داند. ایشان معتقدند که تا زمانی که انسان از قید خودخواهی و تمایز میان خود و خدا، و از رسوم عبودیت و کثرت‌گرایی میان عابد و معبود رها نشود، به اخلاص حقیقی دست نخواهد یافت. به این معنا که هدف او در کسب کمالات و صفات نیکو، نباید اغراض دنیوی و مادی باشد، بلکه باید طالب کمالات الهی باشد. البته این در ابتدای مسیر سلوک است؛ و گرنه عارف کامل فراتر از این مطالب است و قلب او هر آنچه را که محبوب بر آن وارد کند، می‌پذیرد. از آنجا که در غالب نیت‌ها نوعی آمیختگی به غیر خدا وجود دارد و در کمتر نیتی اخلاص حقیقی یافت می‌شود، خلوص مطلق از بلندترین درجات اولیای کامل به شمار می‌آید. حضرت امام اخلاص را مهمترین آداب عبادات می‌دانند. اسلام چنان ارزشی برای اخلاص قائل هست که در برخی روایات، ارزش ضربه شمشیر امام علی (ع) در جنگ احزاب را معادل عبادت تمام جن و انس می‌دانستند. به نظر حضرت امام، این ارزش والا به خاطر مرتبت اخلاص حضرت علی (ع) بود. حضرت علی (ع) در تمام اعمال خود، تنها رضای الهی را مدنظر داشت و هیچگاه به دنبال منافع شخصی و دنیوی نبود.

شهید جمهور آیت الله رئیسی در طول تمام مدت خدمت گذاری به مردم اخلاص و کار در جهت رضای الهی را به عنوان یکی از محورهای اصلی و عمده فعالیت های خود قرار داده بودند. این خصیصه بارز شخصیتی و مدیریتی شهید جمهور همواره برکات بسیاری برای ایشان به ارمغان آورده بود که از جمله آنها می توان به خستگی ناپذیری، تلاش مستمر و روزافزون، مأیوس نشدن از زخم زبان ها و کارشکنی بدخواهان، اعلام مواضع صریح و انقلابی و... اشاره نمود. در این رابطه رهبر معظم انقلاب پس از شهادت آیت الله رئیسی در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم در تاریخ ۱۷ تیرماه ۱۴۰۳ می فرمایند:

یک نقطهٔ برجستهٔ دیگر از ایشان [مرحوم رئیسی]، مأیوس نشدن از زخم زبان ها بود. این نقطه ضعفِ خیلی از ماها است که تا یک کسی زبانش به انتقاد از ما می چرخد، فوراً یا دلمان می شکند یا اوقات مان تلخ می شود یا بدمان می آید که چرا مثلاً از ما ناسپاسی شد، و از کار می مانیم؛ خیلی اوقات این جور است؛ همیشه دوست داریم از ما تعریف کنند. ایشان نه؛ زخم زبان هم زیاد به ایشان می زدند، [اما] مأیوس نمی شد. البته نمی شود گفت که رنج نمی کشید؛ چرا، رنج هم می کشید، گاهی پیش بنده شکایت هم می کرد، لکن مأیوس نمی شد و سرد نمی شد از کار کردن و دنبال گیری کردن. این هم یکی از خصوصیات برجستهٔ ایشان بود.

معظم له همچنین پس از شهادت آیت الله رئیسی در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۱۷ تیرماه ۱۴۰۳ می فرمایند:

یک نکتهٔ دیگر هم منش اخلاقی ایشان [مرحوم رئیسی] بود؛ جداً متواضع بود، جداً بردبار بود. آدم صبوری بود، آدم بردباری بود، اهل مدارا بود با کسانی که

اختلاف نظر داشتند؛ چه اختلاف نظری، چه اختلافات نظری‌ای که منتهی می‌شد به اختلاف عملی در عرصه. خب میدانید در ادارهٔ کشور این چیزها وجود دارد دیگر؛ ایشان می‌آمد به بنده هم می‌گفت، مطرح می‌کرد، مواردی را ذکر می‌کرد، اوقاتش هم تلخ می‌شد، اما در عین حال ایشان با آن طرفهای مورد نظر با مدارا رفتار می‌کرد. ایشان در یک موردی یک اختلافی با یک جایی داشتند، من گفتم شما اصلاً عکس‌العمل نشان ندهید؛ خیلی سخت بود برایش، [اما] اصلاً عکس‌العمل نشان نداد، یعنی واقعاً مدارا کرد؛ [در حالی] که اگر ایشان مثلاً این صبر و این تحمل را نداشت، بنا بود یک دعوای بزرگی در کشور راه بیفتد. ایشان این جور بود.

برخورداری شهید جمهور از خصایص مذکور از معجزات برخوردار از عزت نفس متعالی، اخلاص و کار در جهت رضای الهی است؛ زیرا صرفاً کار برای کسب رضایت الهی و برخوردار از اخلاص است که این انگیزه متعالی را در انسان ایجاد می‌کند که در برابر این حجم از زخم زبان و ناسپاسی نه تنها صبر و تحمل پیشه سازد؛ بلکه هر روز با دعا و توسل به اهل بیت (ع) و انگیزه و انرژی افزون‌تر در جهت خدمت به مردم فعالیت‌های تازه‌ای آغاز می‌کرد. در این رابطه رهبر معظم انقلاب پس از شهادت آیت‌الله رئیسی در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم در تاریخ ۱۷ تیرماه ۱۴۰۳ می‌فرمایند:

یک خصوصیت دیگر هم این است که ایشان [مرحوم رئیسی] اهل ذکر و توسل و دعا بود که ایشان [هم] اشاره کردند. حالا خصوصیات این دعاهایی را که ایشان گفتند من نمی‌دانم، اما می‌دانم ایشان اهل دعا بود، اهل ذکر بود، اهل توسل بود، اهل گریه بود و دلش روشن بود و قلباً با عالم غیب مرتبط بود؛ و همین‌ها است که انسان را نجات می‌دهد، انسان را پیش می‌برد.

۲-۱. عدالت محوری و مبارزه با فساد

موضوع عدالت، یکی از دال‌های محوری گفتمان دولت سیزدهم، ریشه در سلوک و تجربیات دکتر رئیسی در امر قضا داشت. ایشان در آن مسند به اهمیت زیرساخت‌ها و بسترهای قانونی و نقش ساختارهای معیوب و سیاست‌های ناکارآمد در ایجاد بی عدالتی پی برده بود. شهید رئیسی باور داشت که عدالت یک موضوع جزیره‌ای و مستقل از سایر عوامل نیست که جداگانه محقق شود؛ بلکه مستلزم در نظر گرفتن عوامل و بسترهای متعدد است؛ لذا ایشان عدالت را منوط به مردم‌گرایی، اصلاحات مدیریتی، آمایش سرزمینی، بازرسی‌های مسئله‌محور و تعامل و ارتباط مستمر با مدیران مناطق و استان‌ها، اصلاح روندها و ضعف‌های قانونی و برقراری قوانین و مقررات عادلانه، به کار گماشتن مجریان عادل و اقامه داوری عادلانه می‌دانستند. از طرف دیگر در باورشان عدالت‌خواهی بدون مردم‌گرایی و اعتماد و امیدآفرینی، شکل عملی و اجرایی پیدا نمی‌کرد و از این رو نقش مردم را در همه تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌ها حیاتی و اثرگذار می‌دانست. غالب دست اندرکاران دولت که تلاش‌هایی برای تبیین اصول گفتمانی دولت داشته‌اند، گفتمان دولت سیزدهم را «عدالت و جمهوریت» تعریف کرده‌اند. در همین زمینه، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، «جمهوریت و عدالت» را نقطه کانونی گفتمان دولت سیزدهم دانسته‌اند. در تاریخ ۳۰ خرداد ۱۴۰۱ نیز همایشی با عنوان «حکمرانی مردمی در گفتمان عدالت و جمهوریت» برگزار شد. همچنین رئیس شورای اطلاع‌رسانی دولت، سه ضلع فسادستیزی، عدالت‌طلبی و مردم‌گرایی را از مختصات گفتمان دولت برشمرد. رهبر معظم انقلاب در

این رابطه در نخستین دیدار با رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۶ شهریور ۱۴۰۰ می‌فرمایند:

عنوان دولت جناب آقای رئیسی هم مردمی بودن است. عدالت‌ورزی است، فسادستیزی است، احیای اعتماد و امید در مردم بویژه در جوان‌ها، انسجام دولتی، اقتدار دولتی، اشراف دولتی؛ این‌ها سرفصل‌های مهمی است.

عدالت به عنوان محور توسعه از نظر آیت‌الله رئیسی یک منظومه معنایی گسترده و عام شامل عدالت اجتماعی، عدالت مالیاتی، عدالت ارتباطی، عدالت ورزشی، عدالت فرهنگی، آموزشی و... بود که با حضور مدیران و مسئولان در میدان خدمت‌گزاری مردم و اطلاع از روندها و دستاوردها موضوعیت می‌یافت؛ به اعتقاد ایشان عینیت‌یافتگی عدالت به دور از هر گونه شعارزدگی، مستلزم برنامه‌های زیرساختی و شناختی و عملی بود که در سفرهای استانی وجه اهتمام رئیس جمهور و گروه همراه قرار می‌گرفت.

۳-۱. ولایت‌مداری و اجتناب از خود محوری

ولایت یکی از ارکان اصلی و آموزه‌های اساسی دین مبین اسلام و به تعبیر دقیق‌تر، اصلی‌ترین و اساسی‌ترین آموزه آن است. دو مفهوم ولایت‌پذیری و ولایت‌مداری که از عناصر اصلی گفتمان سیاسی تشیع در زمان معاصر محسوب می‌شوند، بعضاً به صورت مشترک و برای انتقال یک رفتار یا یک مفهوم استفاده می‌شوند. به ظاهر هر دو واژه، کاربرد یکسان دارند و برای انتقال یک مفهوم که همانا تبعیت از ولایت است، استفاده می‌شوند اما دقت در مفاهیم مذکور نشان می‌دهد آنان مترادف هم نیستند و هر کدام مؤید

یک رفتار مشخص در مواجهه با توصیه‌ها یا فرامین ولایت‌اند. در نحوه مواجهه با ولایت قطعاً واژه ولایت‌مداری دارای جوهره ارزشی بیشتری است. ولایت‌مداری به این معنی است که صدر تا ذیل عمل اجتماعی و سیاسی و فرهنگی با اشاره به نگاه رهبری انجام می‌شود، به عبارت بهتر اراده شخصی در حوزه‌های ذکر شده حتی در حوزه شخصی هیچ دخالتی در انتخاب مسیر ندارد. شخص ولایت‌مدار گوش به فرمان است و اشاره‌های ولی را دنبال می‌کند. فرد ولایت‌مدار قبل از هر حرکت اجتماعی و سیاسی به دنبال حجتی می‌گردد تا رفتار خود را به ولایت ارجاع دهد. فرد ولایت‌مدار سراپا گوش است و در مقابل این سؤال که اگر این مسیر اشتباه بود، چه می‌کنی؟ پاسخ خواهد داد که اگر از منظر الهی قصوری باشد به ما برنمی‌گردد؛ زیرا ما گردن به فرمان ولی گذاشته‌ایم و هم او در پیشگاه الهی پاسخگو است. ولایت‌مداری شاخصی برای نگرش اعتقادی به ولایت فقیه در عصر غیبت نیز محسوب می‌شود. اما ولایت‌پذیری قدری با ولایت‌مداری متفاوت است. ولایت‌پذیر به کسی می‌گویند که براساس عقل و تدبیر و فهم خود عمل می‌کند، اما اگر در حین انجام کار احساس کند تعارضی با فرمان ولی پیش آمده، خود را اصلاح می‌کند و بین نظر خود و نظر ولی، فرمان ولی را اولی می‌داند و تدبیر خود را به حاشیه می‌راند. در ولایت‌پذیری دسته دومی نیز وجود دارد. این دسته کسانی هستند که نگاه اعتقادی به ولایت ندارند، بلکه مبنای احترام و تکریم ولایت را به جایگاه قانونی آن در قانون اساسی ارجاع می‌دهند. آنان بر این باورند که: ما جنبه قدسی، کشفی و فراقانونی برای ولی فقیه قائل نیستیم اما چون رهبری در قانون اساسی آمده، لاجرم قبول داریم و محترم می‌شمایم. این دسته یک تفاوت اساسی با ولایت‌پذیران دسته اول دارند. تفاوت آن است که این دسته بین فرمان یا

توصیه رهبری و دیدگاه خود بلافاصله از نگاه خود عدول نمی کنند، بلکه با ارجاع دو نظر به عقلانیت و ضمن توجه به منافع و ضرر آن، یکی را انتخاب می کنند. بسیاری از روشنفکران تحصیل کرده در مواجهه با دیدگاه‌های ولایت در این گزینه گرفتار می آیند؛ زیرا با حذف نگاه اعتقادی از ذهنیت خویش، دیگر حجتی برای تمکین مطلق نمی یابند. شهید جمهور حضرت آیت‌الله رئیسی در زمینه ولایت‌مداری و ولایت‌پذیری در بین مقامات و مسئولین انقلاب اسلامی سرآمد می‌باشد و می‌توان مهم‌ترین اصل گفتمانی ایشان را ولایت‌مداری دانست. در ذیل مهم‌ترین بیانات ایشان در رابطه با ضرورت ولایت‌مداری و تبعیت از فرامین رهبر معظم انقلاب را بررسی می‌نماییم.

ضرورت توجه به منویات رهبری: فرمایشات مقام معظم رهبری برای ما یک دستورالعمل و راهبرد یا راهکاری است که بیان شده و برای همه دولت‌مردان و مسئولین دولت به عنوان دستورهای است که باید اجرایی شود؛ به نحوی که ما بتوانیم تا چند وقت دیگر یک گزارش عملکرد داشته باشیم و معلوم شود که چه میزان به این نکات توجه کرده‌ایم و اگر انجام نشده است، چرا نشده؟ ایشان هم در بیاناتشان فرمودند که برای مردم بگوییم که ما قصد داشتیم این کار را بکنیم، اما این اعتبارات حاصل نشد و این زمینه ایجاد نشد. بالاخره تبیین برای مردم لازم است و خودمان هم بدانیم که اشکال کار کجاست. این فرمایش‌ها و بیانات ایشان ضمن اینکه برای هیئت دولت و دولت جدید به عنوان چراغ راه است، حتماً در میدان عمل و اجرا هم آنها را اجرایی کنیم و بتوانیم یک گزارش

عملکردی هم برای مردم و هم برای رهبری معظم انقلاب نسبت به کارهایی که انجام شده و اقداماتی که باید انجام بگیرد، داشته باشیم.^۱

انشاءالله دولت ما و همه کسانی که به نام دولت و نظام اسلامی کار می‌کنند، در جهت اجرای منویات رهبری کار کنند. می‌دانیم آنچه امروز ایشان می‌گویند، می‌نویسند و بر آن تأکید می‌کنند، همه در جهت احیای دین است و در جهت اینکه این کشور پیشرفت داشته باشد و به قله‌ها برسد. خواسته من از مدیران معزز اداری در سطوح مختلف این است اقداماتی را که باید در گام دوم پیروزی انقلاب اسلامی بشود، تا تحقق کامل با جدیت دنبال کنند. رهبری در بیانیه بسیار پربارشان این اقدامات را ذیل محورهای استقلال، عزت، آزادی، سبک زندگی، علم و فناوری و اجرای عدالت احصا کردند.^۲

دولت پرتحرک، خواست رهبری: ما هم در کار دولت انتظارمان این است که بدنه دولت با آنچه رهبری معظم انقلاب می‌فرماید، همراه باشد. امروز رهبری فرمودند باید دولت تحرک خودش را حفظ و افزون کند و ارتقا دهد. ایشان فرمودند: «دولت با تحرک، دولت امیدآفرین» خب این باید افزایش پیدا کند. چگونه افزایش پیدا می‌کند؟ با فعالیت، تلاش و پیگیری مجدانه امور و انتظار بنده به عنوان یک طلبه و خدمتگزار مردم از تک تک مدیران این است. بدون استثنا مدیران باید در این قضیه این حس را کاملاً داشته باشند و ثانیاً این حس را به همه بدنه دستگاه اداری منتقل کنند.^۳

۱. سخنرانی در جلسه هیئت دولت ۱۴۰۰/۰۶/۷

۲. جلسه شورای اداری استان همدان ۱۴۰۱/۵/۶

۳. سخنرانی در جلسه شورای اداری استان خراسان رضوی ۱۴۰۱/۱/۱۱

رهبر معظم انقلاب در این رابطه در دیدار مردمی در آستانه انتخابات ریاست جمهوری چهاردهم در سالروز عید غدیر در ۵ تیرماه ۱۴۰۳ می‌فرمایند:

[درمسئله انتخابات] اصلح آن کسی است که در درجهٔ اوّل به مبانی این انقلاب و این نظام اعتقاد قلبی و واقعی داشته باشد. «عَلَى بَصِيرَةٍ» و «عَلَى يَقِينٍ»؛ همان‌طور که از کلمات امیرالمؤمنین عرض کردیم؛ به این راه اعتقاد داشته باشد؛ این یک. رئیس‌جمهور فقیدمان، شهید خدمت، رئیسی عزیز، به معنای واقعی کلمه اعتقاد داشت. خب من از سابق که می‌شناختم ایشان را؛ در این دورهٔ سه‌سالهٔ ریاست جمهوری‌اش هم که مرتباً با ما دیدار و ملاقات داشت؛ کاملاً محسوس بود که با دل و جان، با اعتقاد حرکت می‌کند؛ یکی اینکه باید اعتقاد داشته باشد.

بنابراین بنا به تدابیر شهید جمهور عمل به فرمایشات و انتظارات رهبر معظم انقلاب یکی از اصول و مبانی حاکم بر گفتمان دولت سیزدهم بوده که در تمام دوره مسئولیت دولت توسط رئیس جمهور شهید مورد پیگیری و عنایت ویژه قرار داشته است.

۴-۱. دغدغه‌مندی و احساس مسئولیت

مسئولیت‌پذیری از آموزه‌های مهم ادیان الهی به ویژه دین اسلام است. دامنه مسئولیت‌پذیری در اسلام حوزه وسیعی را شامل می‌شود و انسان مسلمان درقبال خدا، خود، جامعه و محیط زیست مسئول معرفی شده است. بنابراین دوام و بقای هر جامعه انسانی به تربیت انسان‌هایی وابسته است که مسئولیت‌های گوناگونی را برعهده دارند. آنان باید این مسئولیت‌ها را بشناسند، بپذیرند و به آنها عمل کنند. مسئولیت‌پذیری در نظام جمهوری

اسلامی ایران برگرفته از ارزش‌ها و هنجارها و در عین حال تاکید بر قانون و رعایت عدالت محوری به عنوان متغیرهای شناخته شده در فرهنگ دینی و ملی جای خاصی داشته که انقلاب اسلامی ایران با رهبری بنیانگذار انقلاب، آن را در چارچوب مبانی ارزشی اسلامی معرفی نمود.

مقام معظم رهبری در سه دهه گذشته به ویژه چند سال اخیر، مسئولان جمهوری اسلامی ایران را در دیدارها و بیانات زیادی مورد خطاب قرار داده و تلاش داشتند که به تبیین انتظارات و ویژگی‌های مسئولان کشور بپردازند تا از این رهگذر، مسئولیت‌پذیری مطلوب برای پیشرفت و تعالی کشور را ترسیم نمایند که در این راستا مهم‌ترین و جامع‌ترین سند، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است. از مهم‌ترین موضوعات مورد تاکید مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، تاکیدات فراوان به مسئولین نظام جمهوری اسلامی ایران بوده است.

حضرت آیت‌الله رئیسی به عنوان رئیس جمهور دولت سیزدهم با برخورداری از دغدغه‌مندی و احساس مسئولیت در شرایطی که کشور درگیر بحران‌های مختلف و متعددی بود، زمام امور اجرایی کشور و دولت را بر عهده گرفت و در طی دوره مسئولیتی خود نهایت سعی و تلاش لازم در جهت رفع مشکلات را بکار گرفت و دستاوردهای مطلوبی بجای گذاشت. اهتمام ایشان نسبت به اصول و مبانی گفتمانی انقلاب اسلامی بویژه مسئولیت‌پذیری در تمام ادوار مسئولیتی ایشان مشهود است به گونه‌ای که در در جلسه شورای اداری استان سمنان در ۱۳ آبان ۱۴۰۰ می‌فرمایند:

انسان باید نسبت به هر فعل یا ترک فعلی مسئولیت‌پذیر و پاسخگو باشد. اگر گفته شود چرا کار نکردید، بتوانیم پاسخ دهیم. این اقتضائاتی دارد. اقتضای آن این است که احساس مسئولیت نسبت به مردم فوق این حرف‌هایی باشد که الان مطرح است؛ نه به عنوان کار اداری، بلکه به این صورت که اگر ارباب رجوع زبان حقوقی ندانند و پول هم ندارند که وکیل بگیرند، ما نسبت به شنیدن سخن آنها خودمان را مسئول بدانیم. پیرمرد یا پیرزنی که از روستا آمده و با زبان محلی سخن می‌گوید، مدیر ما باید پاسخگوی او باشد.

در همین رابطه رهبر معظم انقلاب پیرامون اهتمام شهید جمهور و مسئولین دولت سیزدهم نسبت به دغدغه‌مندی برای رفع مشکلات کشور و مسئولیت‌پذیری آنان در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت، در ۸ شهریور ۱۴۰۱ می‌فرمایند:

این دولت از فرافکنی و بهانه‌تراشی احتراز کرده و مسئولیت‌پذیر بوده. ما در این مدت از مسئولین محترم دولتی نشنفتیم که بگویند: «نمی‌گذارند کار کنیم، اختیار نداریم، اختیارات دست ما نیست»؛ از این حرف‌ها نشنفتیم از شما. مسئولیت‌پذیری خیلی چیز خوبی است؛ می‌گوید «ما هستیم، باید کار کنیم و کار هم می‌کنیم»؛ این نقطه مثبت بسیار مهمی است.

۵-۱. شناخت اصول و جهت‌گیری‌های سیاست خارجی

بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی^(ره) اصول و مبانی سیاست خارجی کشور را مبتنی بر حفظ آزادی، استقلال و منافع مردم می‌دانست و در این مسیر بر ابزار فرهنگی بیش از سایر ابزارها تکیه می‌کرد. ایشان نهضت اسلامی ایران را نهضت مستضعفان جهان به‌شمار می‌آورد و برای پیشگیری از سلطه بیگانگان، همواره بر

ضرورت وحدت میان مسلمانان تأکید داشت. در این راستا سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اصولی ثابت و پایدار استوار است که در عرصه بین‌المللی راهنمای رفتار و کنش سیاست خارجی قرار می‌گیرد. این اصول دربرگیرنده باورها و اعتقادات جمهوری اسلامی درباره واقعیت‌ها یا علیت‌ها و صحت عمل و رفتار در حوزه تعاملات و نظام بین‌المللی است که از دین اسلام برخاسته و با توجه به قانون اساسی و بیانات امامین انقلاب اتخاذ شده که مهم‌ترین آنها شامل مواردی از قبیل نفی سلطه، دعوت به حق، مبارزه با ظلم و حمایت از محرومان، احترام متقابل و همزیستی مسالمت‌آمیز، عدم تعهد به غرب و شرق، احیای هویت اسلامی مسلمان و... می‌گردد. در بین دولت‌های پس از انقلاب با وجود فراز و نشیب‌های متمادی دولت سیزدهم تحت هدایت آیت‌الله رئیسی طی دوره محدود مسئولیت خود در جهت دستیابی بهتر به اصول و مبانی اصیل انقلاب اسلامی تلاش‌های زیادی صورت داده است؛ به گونه‌ای که رهبر معظم انقلاب دولت سیزدهم را دولتی «به شدت پایبند به مبانی» خطاب قرار داده و ضمن تمجید از سیاست خارجی آن در دیدار مردمی در آستانه انتخابات ریاست جمهوری چهاردهم در سالروز عید غدیر در ۵ تیرماه ۱۴۰۳ می‌فرماید:

در بعضی از دولت‌هایی که بشدت پایبند به مبانی بودند، مثل دولت شهید رئیسی، ارتباطات دنیایی‌مان هم تقویت شد، ارتباطات بین‌المللی‌مان هم تقویت شد.

بنابراین الگوها و مبانی گفتمانی شهید جمهور و سیاست خارجی دولت سیزدهم را می‌توان تحت عنوان عملگرایی انقلابی در راستای تقویت اصول و مبانی اصیل انقلاب اسلامی حائز ابتکاراتی قابل توجه برای پیشبرد خطوط کلی سیاست خارجی جمهوری

اسلامی دانست. عملگرایی این رویکرد به لحاظ ژئوپلیتیک ترویج راه‌حل‌های منطقه‌ای، تنش‌زدایی با همسایگان و نزدیکی راهبردی بیشتر به بازیگران آسیایی مانند چین و به لحاظ ژئواکونومی تلاش برای تبدیل ایران به یک چهارراه ارتباطی از طریق پیگیری کریدورهای مواصلاتی و پروژه‌هایی مانند راه آهن رشت-آستارا و توسعه بندر چابهار را در پی داشته است و انقلابی بودن آن به لحاظ ژئوپلیتیک باعث تداوم حمایت از جبهه مقاومت در برابر آمریکا و رژیم صهیونیستی، عبور از برخی تابوهای سنتی در معادلات امنیتی منطقه از جمله طی عملیات وعده صادق، عدم امتیازدهی در مذاکرات هسته‌ای و تبدیل شدن به یک کشور در آستانه هسته‌ای و پیگیری بیرون راندن نیروهای آمریکایی از منطقه و به لحاظ اقتصادی باعث پیگیری اقتصاد مقاومتی و تلاش برای یافتن راه‌های خنثی کردن تحریم‌ها دانست.

۶-۱. التزام به قوانین و مقررات کشور

از مهم‌ترین معیارهای احراز صلاحیت برای تصدی مقامات و مسئولیت‌های مهم در نظام جمهوری اسلامی، التزام عملی به قانون اساسی و قوانین جاری کشور است. التزام به قانون معیارهای دیگری نیز دارد: اعتقاد و وفاداری به اسلام و مذهب شیعه اثنی عشری به عنوان مذهب رسمی کشور برای اکثریت قاطع شیعیان، وفاداران و محبان اهل بیت علیهم‌السلام، اعتقاد به مشارکت آگاهانه و آزادانه مردم در اداره امور متکی بر حق رأی، پرسشگری، نظارت، امر به معروف و نهی از منکر و... محتوای اصول مربوط به اسلامی بودن نظام و ابتنای کلیه قوانین و مقررات براساس موازین اسلامی آنقدر از اهمیت برخوردار است که فصل چهاردهم و اصل ۱۷۷ قانون اساسی با تأکید بر آن‌ها این اصول

را حتی در صورت همه‌پرسی و رفراندوم قانون اساسی تغییرناپذیر و دائمی می‌داند. افزون بر این معیارها که نشانگان التزام به قانون است، از اعتقاد، وفاداری و پایبندی به اصل قانون و احترام به تفکیک قوا و رعایت قلمروهای تعریف شده، نباید در اجرای قانون تعلل ورزید. همه و به‌خصوص رؤسای قوا باید نماد التزام به قانون و اجرای آن باشند. عدم اجرای درست قانون، تعلل در اجرای آن، تفسیرها و تأویل‌های شخصی و سلیقه‌ای، تمایز قائل شدن میان قوانین و تفکیک آن‌ها به خوب و بد، مقاومت در برابر نظارت‌های قانونی و فرار از پاسخگویی در برابر مأموریت‌ها و وظایف مدون و بالأخره خود را مصداق قانون دانستن، همه از مصادیق بارز عدم التزام به قانون است که اگر همین چند نمونه در مسئول یا مقامی مشاهده شود، کفایت و صلاحیت‌های لازم را برای مسئولیت از دست داده است و مصداق بارز عدم کفایت سیاسی و صلاحیت‌های عملی برای مسئولیت است. نشانه عدم التزام به قانون آن است که فرد، جریان سیاسی، یا مقام و مسئولی اصل تفکیک قوا را نپذیرند و برای قوه خاصی برتری بیشتری قائل باشند و یا اعتباری برای مجمع تشخیص مصلحت و سایر نهادهای حاکمیتی قائل نباشند. برای مسئولان ارشد کشور رعایت این اصول بیش از همه است. رفتار مشابهی که از سوی برخی مقامات در بی‌توجهی به مجمع تشخیص و عدم حضور فعال در جلسات آن و ترک برخی جلسات که مطابق با خواست و اراده آنان نبوده است - بسیار تأسف‌برانگیز است. چراکه حفظ حرمت قانون و ولایت فقیه آن است که احترام به نهادهای قانونی و شأن و منزلت آن را باید حفظ کرد.

بنابراین احترام به قانون اساسی نظام مقدس جمهوری اسلامی و قوانین جاری کشور جایگاهی ویژه و مهم در مبانی دینی و گفتمانی انقلاب اسلامی داشته و هرچند در برخی

برهه‌ها برخی از مسئولین رفتارهای ناشایستی در رعایت این اصل مهم داشته‌اند؛ اما قاطبه مقامات و مسئولین کشور در برهه‌های مختلف خود را ملزم به تبعی از این مهم دانسته‌اند. حضرت آیت‌الله رئیسی به عنوان شهید شاخص راه خدمت به مردم و کشور در این رابطه در سخنرانی در نشست مشترک دولت و مجلس در اول آذرماه ۱۴۰۰ می‌فرمایند:

همگان باید خودشان را موظف به اجرای قانون بدانند. قانونی که گذاشته می‌شود، باید همه اشخاص، همه مسئولین و همه نقش آفرینان بدون استثنا خود را با آن قانون تعریف کنند و خود را موظف به احترام به قانون بدانند و قانون را به عنوان محور و معیار اجرای عدالت در جامعه بدانند. ما اگر بخواهیم مسئله قسط و عدالت را براساس آیه شریفه «لَيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» در جامعه محور قرار بدهیم، که باید قرار بدهیم، چه معیاری می‌توانیم تعریف کنیم برای اجرای عدالت و برای اینکه اندازه‌گیری کنیم ببینیم در کشور به چه میزان عدالت اجرا شده است و به چه میزان عدالت اجرا نشده است؟ ما راهی نداریم جز اینکه برای اجرای قانون توافق کنیم و بگوییم به هر میزانی که قانون اجرا می‌شود، به همان میزان عدالت اجرا شده است و به هر میزان قانون نقض می‌شود، به همان میزان عدالت نقض شده است. امروز ما معیاری بهتر از اجرای قانون برای اجرای عدالت نداریم. باید قانونمداری در مجلس، دولت، شهر و روستا اساس و محور قرار بگیرد و هیچکس در هیچ جایگاهی اجازه نقض قانون را به خودش ندهد. باید همه سلیقه‌های سیاسی و همه مسئولان در همه حوزه‌ها قانونمدارانه حرکت کنند و نزدیکترین راه به اجرای عدالت هم اجرای قانون است.

بنابراین در بین مقامات و مسئولین جمهوری اسلامی ایران شهید جمهور، حضرت آیت الله رئیسی در سراسر عمر پر برکت و تمامی ادوار مسئولیتی خود به عنوان شخصیتی شناخته می شود که اهتمام ویژه ای به اجرای قوانین و تبعیت از حدود شرعی داشته اند.

۷-۱. برخورداری از امید و خوشبینی به آینده انقلاب اسلامی

برخورداری از امید و خوشبینی نسبت به آینده، نعمتی الهی است که روحیه تلاش و فعالیت را در بشر زنده می دارد. اگر امید در لحظه های عمر یک انسان یا یک جامعه جاری نباشد، چرخ زندگی از حرکت باز خواهد ایستاد و خمودگی و عقب گرد، همه هستی فردی و اجتماعی را فرا خواهد گرفت. امید، نیروی تحرک بخش زندگی است و بدون آن، همه انگیزه ها به خاموشی می انجامد و همه احساسات و عواطف رو به سردی می رود و هیچ رشد و تکاملی شکل نمی گیرد. در این رابطه مقام معظم رهبری همواره نسبت به القای امید و خوشبینی به آینده انقلاب اسلامی تاکید داشته اند و از این مهم به عنوان یکی از مهم ترین الگوها و مبانی گفتمانی انقلاب اسلامی که می بایست در تمامی مقامات و مسئولین کشور ساری و جاری باشد، یاد می کنند. ایشان در این رابطه در بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران در ۲۲ بهمن ماه ۱۳۹۷ می فرمایند:

توصیه من امید و نگاه خوش بینانه به آینده است. بدون این کلید اساسی همه قفل ها، هیچ گامی نمی توان برداشت. آنچه می گویم یک امید صادق و متکی به واقعیت های عینی است. اینجانب همواره از امید کاذب و فریبنده دوری جسته ام، اما خود و همه را از نومییدی بیجا و ترس کاذب نیز برحذر داشته ام و برحذر می دارم... سیاست تبلیغی و رسانه ای دشمن و فعال ترین برنامه های آن، مایوس سازی مردم و حتی مسئولان و مدیران ما از آینده است. خبرهای دروغ،

تحلیل‌های مغرضانه، وارونه نشان دادن واقعیت‌ها، پنهان کردن جلوه‌های امیدبخش، بزرگ کردن عیوب کوچک و کوچک نشان دادن یا انکار محسنات بزرگ، برنامه همیشگی هزاران رسانه صوتی و تصویری و اینترنتی دشمنان ملت ایران است؛ و البته دنباله‌های آنان در داخل کشور نیز قابل مشاهده‌اند که با استفاده از آزادی‌ها در خدمت دشمن حرکت می‌کنند. شما جوانان باید پیش‌گام در شکستن این محاصره تبلیغاتی باشید. در خود و دیگران نهال امید به آینده را پرورش دهید. ترس و نومیدی را از خود و دیگران برانید. این نخستین و ریشه‌ای‌ترین جهاد شما است.

معظم له همچنین در دیدار شرکت‌کنندگان در نهمین همایش ملی نخبگان فردا در ۲۲ مهرماه ۱۳۹۴ می‌فرمایند:

آینده کشور به توفیق الهی، به فضل پروردگار، آینده خوبی است؛ انبوه جماعت جوان این کشور، در دل خود نخبگان زیادی دارند؛ حالا عمده نخبگان دانشگاهی هستند، در بخشهای دیگر هم نخبگانی هستند که ولو دانشگاهی نیستند اما به معنای حقیقی کلمه نخبه‌اند، می‌توانند نقش‌آفرینی کنند. و این نخبه‌ها کار خود را خواهند کرد؛ احساس مسئولیت می‌کنند. بحمدالله اهداف انقلابی و شعارهای انقلابی زنده است؛ دشمن نتوانسته است شعارهای انقلابی را کم‌رنگ بکند؛ جوری است که اگر کسانی هم در دل با این شعارها همراه نیستند، در زبان ناچارند به خاطر افکار عمومی، به خاطر دل مردم و حضور مردم، با این شعارها همراهی کنند. شعارها بحمدالله زنده است؛ حرکت انقلابی حرکت زنده‌ای است و این از استثنای تاریخ است؛ هیچ انقلابی را در دنیا ما سراغ نداریم که در طول ۳۵ سال ۴۰ سال، با این همه مخالفت، با این همه دشمنی، آن خط مستقیم و صراط مستقیم خودش را توانسته باشد ادامه بدهد؛ وجود ندارد. حتی انقلابهای بزرگی که در دنیا می‌شناسید و انقلابهای واقعی که اتفاق افتاده، نتوانسته‌اند راه

خودشان را ادامه بدهند؛ هدف‌ها تغییر پیدا کرده. همین هم هست که دشمنان ما را عصبانی می‌کند؛ همین است که امروز -اگر با خبرهای خارجی آشنا باشید- مکرر می‌شنوید، گفته می‌شود که تا وقتی ایران دنبال انقلاب است، کار ما با ایران مشکل است؛ راست می‌گویند. و من اضافه می‌کنم تا وقتی این تفکر انقلابی و حرکت انقلابی هست، به توفیق الهی پیشرفت ایران، نفوذ روزافزون ایران، هیمنه و تسلط معنوی و روحی ایران در منطقه و فراتر از منطقه، روزبه‌روز ان‌شاءالله بیشتر خواهد شد. اما آن چیزی که به نظر من هشدار است، خطر است: ما در داخل کشور عناصر دلسردکننده داریم؛ مراقب باشید؛ مسئولین مراقب باشند. چه‌جوری دلسرد می‌کنند؟ موجودی‌ها را نفی می‌کنند. حالا مراکز علمی که شاخصهای پیشرفت علمی را در دنیا معرفی می‌کنند، مراکز مشخصی هستند که همه می‌شناسید. این‌ها یک شهادتی می‌دهند به‌نفع جمهوری اسلامی، این حضرات در داخل کشور، یا در روزنامه و مجله، یا در تریبون‌های رسمی و غیر رسمی این دستاوردها را انکار می‌کنند، این‌ها را توهم می‌شمرند! که گاهی اوقات می‌شنفیم. [این] توهم نیست، واقعیت است. سلول‌های بنیادی واقعیت است، نانوی پیشرفته واقعیت است، پیشرفتهای هسته‌ای واقعیت است؛ همه دنیا آن را می‌دانند؛ [اما اینها] منکر می‌شوند. حالا یک روزی، حدود پانزده شانزده سال قبل از این، اگر کسی منکر می‌شد اشکالی نبود، [چون] شروع کار بود، خبر نداشتند؛ [اما] امروز همه دنیا می‌دانند -یعنی مراکزی که باید بدانند- که ایران در یک حرکت عظیم، سریع، در جاده علم و فناوری دارد پیشرفت می‌کند؛ این را همه دنیا می‌دانند، آن وقت کسانی بیایند جوانهای ما را دلسرد کنند؛ هم دلسردی از حال، هم دلسردی از آینده؛ [این که بگویند] «آقا چه فایده دارد؟ برای که؟ برای چه؟» این‌ها دلسردکننده است، این‌ها خیانت است. هرکس بکند، خیانت است. مدیری انجام بدهد، خیانت است؛ استادی انجام بدهد، خیانت است؛ نویسنده روزنامه و مجله‌ای انجام بدهد، خیانت است؛ خیانت به کشور است، خیانت به ناموس ملی است.

بنابراین در بیانات رهبر معظم انقلاب برخورداری از امید و خوشبینی مبینی بر واقعیات نسبت به آینده انقلاب از جمله اصول و مبانی اصلی و مهم پیشرفت و توسعه کشور است و برخورداری مقامات و مسئولین کشوری از این موهبت لازمه مسئول و مدیر در تراز انقلاب اسلامی است. این مهم در شهید رئیسی و مجموعه دولت سیزدهم در شرایط و برهه‌های مختلف با وجود چالش‌ها و مشکلات عدیده همواره وجود داشته است به گونه‌ای که رهبر معظم انقلاب از دولت سیزدهم به عنوان دولت امید یاد می‌کند و در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۱۷ تیرماه ۱۴۰۳ می‌فرماید:

دولت مرحوم آقای رئیسی (رضوان الله علیه) دولت کار بود، دولت امید بود، دولت حرکت در بخش‌های داخلی و خارجی بود. اگرچه این عناوین را شاید خود ایشان یا اعضای دولت به کار نمی‌بردند، اما عملاً این جور دیده می‌شد و فهمیده می‌شد؛ ایشان واقعاً امیدوار بود، واقعاً خوش‌بین بود به آینده.

حضرت آیت‌الله رئیسی همواره در بیانات و دیدار با مسئولین دولتی بر خوشبینی و امید به آینده تاکید داشته‌اند. در این رابطه در دوازدهمین اجلاس سراسری جامعه مدرسین حوزه علمیه قم در ۲۳ دی‌ماه ۱۴۰۱ می‌فرماید:

دشمن به دنبال این است که با رسانه‌ها و امپراتوری رسانه‌ای‌اش، مردم را ناامید کند و ما معتقدیم که نه با سخن و حرف، انشاءالله در میدان عمل و اجرا، باید مردم را امیدوار کنیم. به هیچ عنوان کسی حق ندارد ناامیدی ایجاد کند. یأس القای شیطان است. دشمن دارد یأس را القا می‌کند. می‌خواهد به جوان بگوید نمی‌شود. الان فضاهای رسانه‌ای را ببینید، دارند القای یأس می‌کنند.

می‌خواهند به جوان، طلبه، دانشگاهی، خانم و آقای ما بگویند که نمی‌شود. دشمن دنبال این است که یک ادراک بسازد که این‌ها اولاً با هم منسجم نیستند؛ ثانیاً توان رفع مشکلات را ندارند. دنبال چنین ادراکی در جامعه هستند. ما نباید بگذاریم دشمن بتواند این ادراک را در جامعه به وجود بیاورد. شما این تلویزیون‌ها و رادیوهای خارجی و این صحنه‌هایی که دشمن می‌سازد، جنگ روانی را نگاه کنید؛ می‌خواهد یک ادراک را ایجاد کند که این‌ها نمی‌توانند. شما وقتی در واکسیناسیون موفق شدید، گفتند مگر می‌شود اینها موفق بشوند؟! به لطف خداوند متعال امروز وضعیت کشور ما در این شرایط است و وضعیت کشورهای همسایه و بعضی از کشورهای دنیا را هم دارید می‌بینید؛ عدد و رقمش دارد اعلام می‌شود. معلوم می‌شود در کشور توانایی وجود دارد. در این قضیه هم باز مهمترین نقش را مشارکت مردم می‌دانم؛ یعنی مردم پای کار آمدند. همه دستگاه‌ها و همه بخش‌ها باید تلاش کنند در ایجاد امید در مردم. خداوند متعال امید را دوست دارد و آن که شیطان می‌پسندد، ناامیدی و یأس و چه کنم است، اما آن چیزی که خداوند متعال، اولیای خدا و شهدا می‌پسندند، آن است که انسان همیشه با امید زندگی کند و این امید را کسانی که به نام حکومت در جای جای این نظام خدمت می‌کنند، می‌توانند در مردم افزون کنند؛ انشاءالله.

ایشان همچنین سخنرانی در دیدار با اقشار مختلف مردم استان بوشهر در اول مهرماه

۱۴۰۰ می‌فرمایند:

هرکس در این جامعه با سخن، قلم و هر گامش ایجاد امید در دل‌ها کند، در جهت راهبرد انقلاب اسلامی حرکت کرده است و هر کس به هر نحوی ایجاد یأس و ناامیدی در دل مردم کند -بخواهد یا نخواهد، بداند یا نداند- در جهت راهبرد دشمن حرکت کرده است. جامعه ما نیاز به امید دارد و این امیدآفرینی بسیار مهم است. باید این اعتماد به جامعه ما برگردد. این اعتمادی که دچار خدشه شده

است، باید برگردد. برگشتن این اعتماد در گرو اقدام جهادی و انقلابی مبتنی بر عقلانیت و تدبیر است. وظیفه همه ما این است که در عمل به مردم امید بدهیم، نه فقط در سخن؛ یعنی مردم ببینند که در میدان عمل دارد اتفاقی می‌افتد.

۸-۱. حمایت از محرومان و مستضعفان

تحول نظام‌های اجتماعی و سیاسی جوامع عمدتاً با تکیه بر نیروی محرومان و مظلومان و بسیج آنها صورت پذیرفته اما پس از مدتی با قربانی ساختن طبقه محرومان نظام‌های سیاسی با صف ثروتمندان همسو شده‌اند. ظرفیت‌های مادی و اقتصادی و افراد برخوردار از این ظرفیت بوده توان انحراف جریان‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی حاکم بر جامعه را با توجه به روح رفاه طلبی انسان، بنفع خود دارد و این اصل کم و بیش در تمامی جوامع اتفاق افتاده است مگر جوامعی که رهبران نهضت و انقلاب آن از صفات بارزی چون خداجوئی و حق طلبی و اخلاص و تقوی برخوردار بوده و نسبت به دنیا و رزق و برق‌های فریبنده آن را بی اعتنا بوده باشند. نهضت انبیاء الهی در راستای شکستن قانون مزبور و نجات محرومان، مستضعفان و مظلومان تاریخ از زیر ستم و سلطه، و حاکمیت دادن با آنها بوده است، و علت اصلی این امر نیز خداجوئی و حق طلبی انبیاء الهی بوده، که این فرصت تاریخی را برای مستضعفان و مظلومان جهان بوجود آورده است. تأکیدات مکرر مقام معظم رهبری در جهت تثبیت خط اصولی انقلاب اسلامی و بیان صلابت آمیز ضرورت دفاع از محرومان و مستضعفان از اهمیت فراوانی برخوردار است. بیان مستمر، صلابت آمیز و با شجاعت حمایت از مستضعفین و محرومان بعنوان خط اصولی انقلاب اسلامی از سوی مقام معظم رهبری حاکی از این واقعیت است که این

نهضت مقدس در راستای نهضت انبیاء الهی بوده و رهبری انقلاب اسلامی در مسیر خداجوئی و حق طلبی و اخلاص و تقوی گام بر می دارد.

با توجه به تبیین مکرر خطوط اصلی انقلاب اسلامی در رابطه با حمایت از مستضعفین و محرومین و با توجه به این مهم که همواره بار اصلی انقلاب اسلامی و تحمل مشکلات ناشی از جنگ تحمیلی و سایر مسائل بر دوش محرومین قرار داشته است مسئولین و زمامداران جمهوری اسلامی در برابر یک امتحان و آزمایش تاریخی قرار دارند، که فرصت‌های موجود و تأکیدات مقام معظم رهبری استفاده کرده و در راستای مبارزه جدی با فقر و محرومیت همتی مضاعف صرف نمایند و خط تداوم حاکمیت مستضعفین را محقق نمایند و ناجی محرومین و مستضعفین مسلمان و غیر مسلمان جهان قرار گیرند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی تلاش‌های مختلفی در ابعاد وسیع در جهت حمایت از مستضعفان و رفع محرومیت صورت گرفته است و دولت‌های مختلف اقدامات ارزشمندی بر جای گذاشته‌اند به گونه‌ای که شرایط امروزی جامعه ایران اسلامی از حیث محرومیت و فقر با سال‌های پیش از انقلاب قابل مقایسه نیست. با این وجود برخی دولت‌ها و مسئولین دولتی با برخورداری از فهمی دقیق نسبت به مبانی و اصول انقلاب اسلامی اهتمام ویژه و جدی‌تری در تحقق این مهم مصروف داشته‌اند. در این راستا دولت سیزدهم تحت تأثیر شخصیت انقلابی و متعهد آیت‌الله رئیسی گام‌های ارزشمندی در جهت حمایت از محرومان و محرومیت‌زدایی برداشته است. آنچه که در این مدت از کلام شهید رئیسی جدا نمی‌شد این بود که وجود فقر در جامعه اسلامی به هیچ وجه زاینده این نظام نیست و جامعه اسلامی باید مبتنی بر عدالت اجتماعی اداره شود. در هزار روز همراهی شهید

جمهور کشورمان با مردم، آن وعده‌ای که انحرافی از مسیر نداشت، حمایت دولت از قشر کم درآمد جامعه بود. اهتمام شهید جمهور به این مهم به گونه‌ای بود که رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۸ شهریور ۱۴۰۱ با تاکید بر برجسته شدن شعارهای انقلاب بویژه حمایت از محرومان می‌فرمایند:

برجسته شدن شعارهای انقلاب، شعارهای اسلام، مثل عدالت‌طلبی، مثل پرهیز از اشرافی‌گری، حمایت از مستضعفان، استکبارستیزی که اینها شعارهای اصلی انقلاب است؛ این‌ها در زبانها برجسته‌تر شده، واضح‌تر شده، و این خیلی چیز خوبی است.

این موضوع تا جایی اهمیت داشت که به رئیس جمهور لقب «سید محرومان» را دادند. در این راستا نه تنها روایت‌ها بلکه آمار و ارقام نشان می‌دهد که شعار «دولت مردمی، ایران قوی» که در خرداد ماه سال ۱۴۰۰ از سوی آیت‌الله رئیسی مطرح شد، در ادامه مسیر هزار روزه به اجرا رسید و به ثمر نشست و محرومیت‌زدایی و توجه به مناطق کم‌برخوردار در اولویت دستور کارها قرار گرفت تا وعده‌های انتخاباتی رئیس جمهور که مهم‌ترین آنها حمایت از خانواده و اقشار محروم، تأمین حداقل معاش مردم با اقداماتی مانند ارائه کارت خرید، کاهش فاصله طبقاتی و بی‌عدالتی در توزیع سرانه‌ها و کاهش فقر، همسان‌سازی حقوق و دستمزدها و از همه مهم‌تر کنترل تورم که از مهمترین عوامل رشد فقر در کشور بود، بر زمین نماند.

فصل دوم: شهید جمهور؛ الگوها و مبانی شخصیتی و مدیریتی

مقدمه

حضور کوتاه شهید جمهور حضرت آیت الله رئیسی در جایگاه ریاست جمهوری، واجد برخی الگوها و مبانی شخصیتی و مدیریتی بود که نه تنها ریشه در گفتمان انقلاب اسلامی داشته‌اند بلکه پردازش و الگوبرداری از آنها زمینه مناسبی در جهت تقویت نظام سیاسی و تعالی کشور را فراهم خواهد ساخت؛ ایشان در مدت کمتر از ۳ سال خدمت خود، تصویری مؤمنانه و ماندگار از یک رئیس جمهور الگو به معنای واقعی کلمه و در تراز انقلاب اسلامی از خویش به یادگار گذاشت و در طول سال‌ها مجاهدت در جایگاه‌های مختلف، بدون احساس خستگی و از عمق جان به مردم خدمت کرد و با انجام سفرهای متعدد و بازدیدهای مختلف و ارتباط چهره به چهره، با آحاد مردم و نخبگان در تعامل بود. در این فصل تلاش شده است به منظور آشنایی بیشتر با رویکردهای مبتنی بر مبانی انقلاب اسلامی و آرمان‌های امام و رهبری، به اختصار به بخش‌هایی از الگوها و مبانی شخصیتی و مدیریتی آیت الله رئیسی و دولت سیزدهم پرداخته شود.

۱-۲. مردمی بودن و تلاش برای ایجاد تحول در جهت منافع مردم

مردمی بودن وجه شاخص کردار رئیس جمهور شهید در طول سال‌های خدمت ایشان بود که در سیاست‌های دولت در عرصه‌های مختلف اقتصاد، سلامت، آموزش و... سرایت یافت، بارزترین چهره مردمی دولت در دو سطح بروز پیدا می‌کند: یکی، حضور مستقیم دولت میان مردم، به ویژه در قالب سفرهای استانی و حضور مردم در تصمیم‌گیری‌ها و تصمیم‌سازی‌ها در نظام اجرایی که به واسطه نخبگان و جامعه نخبگانی صورت می‌پذیرد. آنچه مسلم است در گفتمان سیاسی دولت عناصری چون مردمی‌سازی، خدمت به مردم،

عدالت‌طلبی و ساده‌زیستی جایگاه ویژه‌ای دارند که پیرامون ارزش‌های برآمده از سیره و سلوک معنوی و سیاسی امامین انقلاب به هم پیوند یافته‌اند. نکته حائز اهمیت اینکه در الگوی مدیریتی شهید رئیسی، نسل جوان در پیشبرد امور و ادامه کشور جایگاه ویژه‌ای دارند. در این رابطه شهید جمهور در سفرهای استانی خود و در میان خیل عظیم مردم می‌فرمایند:

مکرر اعلام کرده‌ام که هر کس آمادگی کار تحولی، انقلابی و جهادی ندارد از مسیر ایجاد تحول کنار گذاشته شود. دولت مردمی لحظه‌ای آرام ندارد و همه موجودیت خود را در خدمت‌گزاری به شما زنان و مردان باغیرت کشور تعریف می‌کند؛ تمام هم و غم ما تأمین مطالبات شماست و هیچ شأنی جز خدمت‌گزاری و نوکری شما مردم برای خود قائل نیستیم و به این خدمت‌گزاری افتخار می‌کنیم.

اعتقاد به حضور و مشارکت مردم در امور و در مجموع رویکرد مردمی شهید جمهور بر این پایه استوار بود که دولتمردان باید از بین مردم و با مردم و برای مردم باشند. این رویکرد در همه سطوح و ابعاد مدیریتی مورد توجه مدیران دولت، به خصوص شخص رئیس جمهور شهید، قرار داشت. در این رابطه رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت در ۸ شهریور ۱۴۰۲ می‌فرمایند:

در بخش مدیریتی کارهای بسیار خوبی در دولت انجام گرفته... یکی از آنها حضور در بین مردم و مواجهه مستقیم با مشکلات مردم است. اینکه شما می‌روید در بین مردم، از مردم می‌شنوید، به آنها پاسخ می‌دهید، مطرح می‌کنند مشکلاتشان را، این کار خیلی خوبی است، این کار بسیار مفیدی است.

معظم له در دیدار مذکور مجدداً در رابطه با مردمی بودن شهید جمهور می‌فرمایند:

این حضور بی‌واسطه و پُر حجم آقای رئیس‌جمهور در میان مردم خیلی برکات دارد، آثار خیلی خوبی دارد؛ همچنین مسئولان دیگر دولت.

از جمله موانع مردمی‌سازی از نظر رئیس‌جمهور، ساختارهای فسادزا و تشریفات دست و پاگیر و زاید اداری بود که موجب دوری مردم از خدمت‌گزاران و کاهش سرمایه اجتماعی دولت‌ها می‌شد؛ لذا ایشان تلاش وافر برای اصلاح این روندها و رویه‌ها داشت. مصادیق این رویکرد مدیریتی را می‌توان در ابعاد و حوزه‌های مختلف مشاهده کرد که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: داشتن گوش شنوا برای شنیدن دغدغه‌های مردم، حضور در میدان و دستور رفع مشکلات به ویژه در بلایای طبیعی مثل سیل و زلزله، مردم‌مداری، دلسوزی و تحول به نفع مردم و منافع ملی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و شجاعت عذرخواهی از مردم بابت کاستی‌ها، اتمام پروژه‌های ناتمام به جای کلنگ‌زنی نمایشی، توجه به مردمی‌سازی و تسهیل‌گری دولت به جای تصدی‌گری. بنابراین مردمی‌سازی امور، تسهیل و تسریع در بروکراسی اداری در راستای منافع مردمی، کاهش تصدی‌گری دولت به گونه‌ای که موجب خصوصی‌سازی بی ضابطه و زمینه‌سازی فساد نگردد و... از ویژگی‌های اصلی الگوی مدیریتی رئیس‌جمهور شهید در قالب رویکرد مردمی بودن ایشان و تلاش برای ایجاد تحول در جهت منافع مردم به‌شمار می‌رود.

۲-۲. پرهیز از محافظه‌کاری و برخورداری از نگاه تحول‌خواهانه

انقلاب اسلامی ایران از بدو شکل‌گیری با شعار ایجاد تحول در روندها و کارکردهای ناعادلانه و غیرمردمی اداره کشور به پیروزی رسید و آرمان تحول به یکی از آرمان‌های

نظام جمهوری اسلامی تبدیل شد، اما تحقق این آرمان علاوه بر وجوه نمادین و شعاری، نیازمند شخصیت‌هایی برخوردار از روحیه تحولی بود تا بتواند به این آرمان‌ها جامه عمل بپوشاند و همواره امور را به نفع جامعه متحول سازند. رئیس جمهور شهید یکی از شخصیت‌هایی بود که با برخورداری از این روحیه، تلاش می‌کرد در هر جایگاهی که قرار می‌گیرد از جمله در کسوت رئیس جمهوری، تحول را به نفع جامعه محقق سازد. در این رابطه رهبر انقلاب در نخستین دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۶ شهریور ۱۴۰۰ می‌فرماید:

یکی از کارهای لازمی که در برنامه‌های جناب آقای رئیسی و بعضی از آقایان بود، این است که تحول ایجاد بشود در قوه مجریه. تحول در قوه مجریه کار مهمی است؛ این تحول یک نیاز همیشگی است.

تجلی این روحیه، در تهیه تمام اسناد بالادستی دولت، طرح‌ها، برنامه‌ها، احکام، توصیه‌های مدیریتی، سخنرانی‌ها و انتخاب مدیران در همه سطوح مشاهده می‌شود. تحلیل محتوای اجمالی سخنان رئیس جمهور شهید به خوبی نشان می‌دهد که یکی از پربسامدترین کلمات، واژه‌های تحول و تحول‌خواهی است. رئیس جمهور شهید، ضمن برخورداری از این روحیه و نشان دادن آن در عرصه عمل، این رویکرد را در نظام مدیریتی کشور که در واقع نوعی بازگشت به آرمان‌های تحول‌خواهانه انقلاب اسلامی مردم ایران بود، احیا کرد و در ادوار مختلف مسئولیتی خود توانست بسیاری از قوانین و بروکراسی‌های زائد اداری در قوه قضاییه و مجریه را به نفع مردم ساماندهی نماید.

۳-۲. اقدام جهادی و خستگی ناپذیری در رفع مشکلات

آیت الله رئیسی در بیش از هزار روز ریاست جمهوری، روحیه و منش جهادی را معنا کرد و به نماد و الگوی تلاش خستگی ناپذیر در عرصه مدیریتی کشور برای خدمت به مردم تبدیل شد و در این راه جان عزیز خود را فدای ملت ایران کرد و به عزت ابدی دست یافت. ایشان مجاهد به تمام معنا، خستگی ناپذیر و مخلص بود؛ آیت الله رئیسی معتقد بود خستگی و ناامیدی در دولت مردمی ممنوع است و جایی ندارد. به بیان رهبری معظم انقلاب:

بی‌مهری‌ها، دلخوری‌ها، نیش زبان زدن‌ها نتوانست کاری کند که شهید رئیسی خم به ابرو بیاورد و ایشان بی توجه به این مسائل به کار خودش می‌پرداخت و در این زمینه خستگی نمی‌شناخت.

عزیمت از کاخ کرملین در روسیه به روستای سیل زده در کرمان و حضور در بین سیل زدگان، یکی از مصادیق و جلوه‌های بارز خستگی ناپذیری و فعالیت جهادی ایشان بود. شهید رئیسی شبانه‌روز در حال تلاش بود و از سفرهای طولانی و پیگیری‌های جدی و بی وقفه هیچگاه خسته نمی‌شد که این رویکرد حقیقتاً باید الگویی برای همه، به ویژه مدیران و مسئولان، باشد. همین ویژگی‌ها علاوه بر روحیه تواضع و فروتنی و پیگیری مسائل و مشکلات مستضعفان و محرومان جامعه باعث شد به ایشان لقب «سید محرومان» بدهند. ایشان در خدمت به مردم شب از روز نمی‌شناخت و قائل به استراحت و تعطیلی نبود و زندگی خود را وقف رفع مشکلات کشور می‌کرد. رهبر معظم انقلاب در این رابطه و در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۱۷ تیرماه ۱۴۰۳ می‌فرمایند:

خصوصیت دیگر ایشان [مرحوم رئیسی] که خب این را همه می‌دانند، همه می‌فهمند و دیده‌اند، خستگی‌ناپذیری از کار بود. من مکرر ایشان را توصیه می‌کردم به اینکه یک قدری استراحت کند. مثال می‌زدم از یک مواردی که [اشخاص] استراحت نکردند، بعد دچار مشکل شدند. می‌گفتم شما برای آینده کاری خودت هم که شده یک قدری استراحت کن، وَاَلَا یک وقت می‌آفتی و دیگر نمی‌توانی کار کنی! مکرر [می‌گفتم]. ایشان همیشه می‌گفت من از کار خسته نمی‌شوم، واقعاً هم کانه خسته نمی‌شد؛ آدم تعجب می‌کرد. نصفه‌شب از سفر خارجی برگشته، صبح در فلان نقطه مثلاً کرج یا فلان جا با مردم دیدار عمومی دارد یا جلسه می‌گذارد برای مسائل مختلف اینها کارهای خیلی مهمی است.

جدیت در کار، حرکت با برنامه، توجه به اولویت‌ها، پیگیری تا رسیدن به نتیجه، پایبندی به سیاست‌های نظام و شعارهای انقلاب، سنجیدن جوانب عمل و گفتار و استفاده از ظرفیت کارشناسی جزو ویژگی‌های این شهید خستگی‌ناپذیر بود. پیگیری مداوم مسائل مهم جامعه همچون مسکن، اشتغال، ازدواج، تولید، احیای کارخانه‌ها و کارگاه‌های تعطیل و نیمه تعطیل، تکمیل و افتتاح طرح‌های نیمه تمام، شرکت‌های دانش بنیان، الکترونیک شدن مجوز کسب و کارها، جوانی جمعیت، مسائل فرهنگیان به ویژه طرح رتبه بندی معلمان و... تنها از وجود شخصیتی نظیر رئیس جمهور شهید که خستگی را خسته کرده بود، برمی‌آمد. خادم ملت ایران در قالب سفرهای متعدد و تلاش شبانه‌روزی، همت خود را به کار می‌بست تا نشان دهد مسیر محبوبیت از دل خدمت صادقانه به مردم عبور می‌کند. این روحیه به گونه‌ای بود که رئیس جمهور شهید در جمع مردم مازندران تاکید داشتند: «اگر نیاز باشد حتی تا ۴۰ بار هم برای رفع مشکل به استانی سفر می‌کنم.» این روحیه نشان می‌داد آنچه برای ایشان مهم است، رفع مشکلات مردم و پیشرفت و تعالی کشور بدون

هرگونه نمایش و بهره‌برداری سیاسی است. ایشان با همین انگیزه و روحیه به سفر و سرکشی به اقصای نقاط کشورمان دست زد، که در نوع خود حقیقتاً کارنامه بی‌نظیری است. میز ریاست ایشان در تهران نبود، بلکه میز خدمتشان در روستاها و شهرستان‌ها و مناطق کم برخوردار بود. به راستی این حجم از کار و تلاش بی وقفه و بی منت نشئت گرفته از ایمان واقعی به خدا و بندگان او بود. رهبر معظم انقلاب نیز در این باره فرمودند:

«ما قبلاً شخصیت‌های خدمت‌گزاری داشتیم اما نه در این حد، نه با این حجم، نه با این کیفیت، نه با این صداقت، نه با این پرکاری و شب و روز نشناختن.»

آیت‌الله رئیسی تا آخرین لحظات عمر بر سر عهد خود با مردم ایستاد و در میدان خدمت، جان عزیز خود را فدای ملت کرد؛ رئیس جمهوری که الگوی بی‌نظیری از خستگی‌ناپذیری، مردم‌مداری، ساده‌زیستی، مواضع انقلابی، روحیه جهادی و ولایی را به مردم ایران معرفی کرد. در این راستا می‌توان تفکر و اقدام جهادی و خستگی‌ناپذیری در جهت رفع مشکلات را به عنوان یکی از بارزترین ویژگی‌های شهید جمهور معرفی نمود.

۴-۲. مسئولیت‌پذیری، اعتقاد ظرفیت‌های داخلی و پرهیز از شرطی‌سازی مشکلات داخلی به خارج

یکی از مؤلفه‌های گفتمان رئیس جمهور، شناخت وضع موجود برای حرکت به سمت وضع مطلوب و توجه به فرایندها و اقدامات و در نهایت نگرش عملیاتی در تحقق وعده‌ها با اتکاء به توانمندی‌ها و ظرفیت‌های داخلی می‌باشد؛ طی دوران مسئولیتی شهید رئیسی این مهم موجب شده بود تا ایشان از زمان اعلام وعده تا نتیجه نهایی، به نظارت و

پیگیری و سرکشی و سفرهای استانی ادامه دهد. رهبر معظم انقلاب در رابطه با ضرورت فهم دقیق و مناسب روسای جمهور و دولت‌ها از ظرفیت‌های داخلی در ارتباط تصویری با نمایندگان تشکلهای دانشجویی در ۲۱ اردیبهشت ۱۴۰۰ می‌فرمایند:

..... (دولت‌ها می‌بایست) معتقد به توانمندی‌های داخلی باشند. آن که معتقد است که چه از لحاظ دفاعی، چه از لحاظ سیاسی، چه از لحاظ اقتصادی، چه از لحاظ تولید و امثال اینها کاری در کشور نمی‌شود انجام داد، واقعاً لایق فرمانروایی و حکمرانی بر این مردم نیست؛ بایستی کسانی بر سر کار بیایند که معتقد به مردم باشند، معتقد به جوانها باشند، عقیده‌ی به جوانها داشته باشند، واقعاً عنصر جوان را قدر بدانند.....

شناخت ظرفیت‌ها و توانمندی‌های داخلی، حرکت با برنامه، توجه به اولویت‌ها، داشتن نگاه کلان و تحولی به مسائل و کار و تلاش و فعالیت در جهت دستیابی به وضع مطلوب، تأکید بر سرعت عمل و زمان‌بندی در کارها، عقلانیت، جدیت، تحرک، جست‌وجوی راهکار، حل مشکلات در درون کشور، تشخیص و شناخت نظام مسائل و اولویت‌ها، اهتمام به فرایند، برنامه‌ریزی، تمرکز بر مسئله‌یابی و حل مشکلات و افزایش روند بهره‌وری، پیگیری مستمر و ویژه تا حصول نتیجه مطلوب، پیگیری ویژه رفع مشکلات تولیدی و... از ویژگی‌های اصیل رویکرد رئیس‌جمهور در مسئولیت‌پذیری و اعتقاد به توان و ظرفیت‌های داخلی بوده است که همواره مورد تمجید مکرر مقام معظم رهبری قرار گرفته و در این رابطه در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت در ۸ شهریور ۱۴۰۱ می‌فرمایند:

این دولت از فرافکنی و بهانه‌تراشی احتراز کرده و مسئولیت‌پذیر بوده. ما در این مدّت از مسئولین محترم دولتی نشنفتیم که بگویند: «نمی‌گذارند کار کنیم، اختیار نداریم، اختیارات دست ما نیست»؛ از این حرف‌ها نشنفتیم از شما. مسئولیت‌پذیری خیلی چیز خوبی است؛ می‌گوید «ما هستیم، باید کار کنیم و کار هم می‌کنیم»؛ این نقطهٔ مثبت بسیار مهمی است.

۵-۲. ساده زیستی و پرهیز از تجمل‌گرایی و اشرافی‌گری

ساده زیستی، قناعت، کم هزینه و پرکار بودن در نظام اسلامی ارزشی والا محسوب می‌شود و پیشوایان معصوم^(ع) کسانی را که ساده زیست، قانع، کم هزینه و پرکار بوده‌اند، به بزرگی یاد کرده و ستوده‌اند و پیشوایان معصوم^(ع) کسانی را که ساده زیست، قانع، کم هزینه و پرکار بودند، به بزرگی یاد کرده و ستوده‌اند. هنگامی که زید بن صوحان یکی از اصحاب رسول خدا^(ص) و یاران باوفای حضرت علی^(ع) در میدان پیکار جمل به شهادت رسید، هنگامی که علی^(ع) بالای سر او نشست، همین ارزش والا را در او یادآور شد و فرمود: خداوند تو را رحمت کند ای زید که به راستی کم هزینه و پرکار بودی. بدین ترتیب امیرمومنان^(ع) از میان همه کمالات، کم هزینه و پرکار بودن آنان را مطرح می‌سازد تا جایگاه ارزشی آن مشخص گردد. مطابق فرمایش حضرت علی^(ع)، هر چه میل به دنیا افزوده شود، تجمل و تشریفات افزون می‌شود و شهوات سیری ناپذیر آدمی بدین امور دامن می‌زند. یکی از موضوعاتی که در زندگی فردی و اجتماعی و مادی و معنوی انسان تأثیر بسزایی دارد، ساده زیستی و قناعت است و از نظر فرهنگ دینی، یکی از ارزش‌های متعالی به حساب می‌آید. ساده‌زیستی، پاسخ انسان‌های دانا به زندگی ناپایدار دنیاست که

در پرتو آن، آرامش درون و برون حاصل می‌شود. بنابراین، ساده زیستی با نوع شناخت انسان و نگرش او به زندگی دنیا مرتبط است.

یکی از مهم‌ترین عوامل در شکل‌گیری انقلاب اسلامی و فروپاشی خاندان پهلوی تمایل مقامات و مسئولین حکومت سابق به تجمل‌گرایی و زندگی اشرافی در شرایطی بود که توده جامعه ایران از ابتدایی‌ترین امکانات رفاهی بی‌بهره بودند. بنابراین یکی از عوامل مهم و مؤثر در شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران ضرورت پرهیز مقامات و مسئولین نظام از تمایلات تجمل‌گرایانه و اشرافی است. رهبر معظم انقلاب در رابطه با این مسئله مهم در خطبه‌های نماز جمعه ۱۶ آذرماه ۱۳۸۰ می‌فرمایند:

مسئول نظام جمهوری اسلامی حق ندارد به اعیان و اشراف و پولدارها نگاه کند و زندگی خود را با آنها بسنجد؛ حق ندارد خود را با نظایر و اشباه خود در حکومت‌های طاغوتی بسنجد.

مسئولان عالی رتبه نظام و بسیاری از مدیران سطوح دیگر بحمدالله افرادی معتقد، متعهد و ملتزم به ارزش‌های انقلاب و اسلام هستند. مسلماً کسانی که از نزدیک با زندگی آنان ارتباط و آشنایی کامل دارند، ساده زیستی و رعایت کامل بیت المال را در زندگی این مسئولین، تصدیق می‌نمایند. حتی برخی از این افراد علی‌رغم استحقاق بسیاری از حقوق و مزایای قانونی و به خاطر رعایت ساده زیستی و همدردی با اقشار کم درآمد جامعه، دارای زندگی سطح پایین و با حداقل امکانات هستند. یکی از آسیب‌ها و آفت‌های تهدید کننده انقلاب اسلامی رواج روحیه اشرافی‌گری در جامعه و به خصوص در مسئولین جامعه است. جامعه اسلامی، مظهر عدالت، تقوا، انضباط و دوری از مظاهر مادی پرستی و پول

محوری است. از این رو اگر طبقه اشراف و مرفه در آن به وجود آید، علامت خطری جدی برای تداوم انقلاب و نظام اسلامی است، لذا مقام معظم رهبری بارها بر لزوم ساده زیستی مسئولین و مبارزه با اشرافی گری اشاره کرده و فرموده اند:

امروز در جمهوری اسلامی، اگر ما احساس بکنیم که زندگی به سمت اشرافی گری می رود، بلا شک این یک انحراف است؛ برو و برگرد ندارد. ما باید به سمت زهد حرکت بکنیم. نمی گوئیم همه زندهای آن چنانی که متعلق به اولیاء الله است؛ نه مسؤولان درجه یک، مسؤولان درجه دو تا آن مسؤولان درجات بعد هم باید در حد خود زهد داشته باشند؛ بعد هم به عامه مردم می رسد... این وضع زندگی های تجمل آمیز، این روز به روز افزودن بر ظواهر تجملاتی، در زندگی های شخصی غلط است.^۱

شهید جمهور حضرت آیت الله رئیسی در بین کلیه مقامات و مسئولین کشوری و حتی کسانی که با ایشان اختلاف نظر سیاسی داشته اند، همواره به عنوان شخصیتی ساده زیست و به دور از روحیه اشرافی و تجمل گرایی شناخته می شوند. رهبر معظم انقلاب در این رابطه در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت در ۸ شهریور ۱۴۰۲ می فرماید:

ساده زیستی و کاهش تشریفات در سلوک شخصی و حکومتی دولت، بخصوص شخص آقای رئیس جمهور، برای من چشمگیر است و چیز مهم و قابل توجهی است... این زی مردمی خیلی چیز بالارزشی است. اینکه با مردم، صمیمی و

۱. حدیث ولایت، مجموعه سخنان آیت الله خامنه ای، ج ۷، ص ۵۲.

خصوصی و متواضعانه حرف می‌زنید، رفت‌وآمد می‌کنید، داخل خانه‌هایشان می‌روید، روی فرششان می‌نشینید، خیلی چیز خوبی است.

آیت‌الله رئیسی برای مردم رئیس جمهور مردمی بود که شهر به شهر و استان به استان می‌گشت و مشکلات مردم را مستقیم می‌دید و می‌شنید. رئیس جمهور خاکی و ساده‌ای که بی هیچ تشریفاتی روی حصیرهای خرماي اهالی خرمشهر می‌نشست، مهمان خانه کوچک و محقر آن پیرزن روستایی می‌شد و ماشین را بخاطر مردم نگه می‌داشت تا حرف دلشان را گوش دهد. ساده‌زیستی آیت‌الله رئیسی باعث شده بود مردم به راحتی به ایشان دسترسی داشته باشند و مردمی بودن ایشان برخاسته از ساده‌زیستی‌شان بود.

۶-۲. برخورداری از صداقت و بیان صریح مواضع

صداقت و راستی از خصوصیات عالی اخلاق انسانی است که در آموزه‌های اسلامی از زمینه‌های اساسی ارجمندی و نیک‌بختی انسان شناخته شده است. پیشوای صادقان و مولای متقیان، صداقت را ارجمندترین و والاترین صفت معرفی کرده و از راست‌گویی به عنوان اساس هر نوع اصلاح فردی و اجتماعی نام برده است.^۱ بنابراین، براساس آموزه‌های دینی راز گران‌قدری و ارجمندی انسان، در صدق و راستی نهفته است و خوش‌بختی و کامرانی تنها برای کسانی که تلاش و فعالیت آنان توأم با صدق و راستی باشد، میسر می‌گردد. کسانی که جز از این راه برای نیک‌نامی و نیک‌بختی و نجات و خوش‌بختی می‌کوشند، راه به بیراهه سپرده‌اند و فرجامی جز نگون‌بختی نخواهند داشت. اهمیت مسئله

۱. الصَّدْقُ صَلاحُ كُلِّ شَيْءٍ.

صداقت و صراحت بارها در کلام بزرگان انقلاب اسلامی همچون رهبر انقلاب متجلی بوده است. ایشان در بیانات مراسم تنفیذ حکم شهید جمهور حضرت آیت الله رئیسی تاکید داشته‌اند:

گفت‌وگوی صادقانه با مردم هم کمک کننده است. حرف زدن از روی صداقت با مردم با قطع نظر از پیرایه‌های سیاسی. صادقانه حرف بزنند راه‌حل‌ها را بگویند، توقعات را ابزار کنند. این یکی از کارهای مهمی است که دولت مردمی بایستی متعهد باشد.

علاوه بر این معظم له در برهه‌های مختلف به ضرورت صداقت کارگزاران و مسئولین نظام با مردم تاکید داشته‌اند. ایشان در جلسه خارج فقه‌شان در ۱۲ اسفندماه ۹۷ با اشاره به صداقت به عنوان یکی از سجایای اخلاقی می‌فرمایند:

با مردم هم صادق باشید؛ با مردم با تقلب و خدعه و فریب و دورویی برخورد نکنید. صدقُ الناس یعنی صدق عمل با مردم؛ انسان در مواجهه با مردم با صداقت وارد بشود، با کلک و دروغ و فریب و مانند اینها با مردم برخورد نکند. اگر ما در مسائل گوناگون اجتماعی مان، سیاسی مان، انتخاباتی مان، و مانند اینها، همین یک مورد را مراعات کنیم، ببینید چقدر دنیا آباد خواهد شد.

رهبر انقلاب پنجم مردادماه سال ۱۳۸۱ نیز در جمع اعضای ستاد نماز جمعه با بازتعریف مفهوم سیاست و رابطه آن با صداقت در منظومه گفتمانی انقلاب اسلامی می‌فرمایند:

سعی کنید با مسائل سیاسی صادقانه و دردمندانه و از روی دلسوزی برخورد کنید. سیاست به معنای پشت هم اندازی و فریب و دروغ گفتن به افکار عمومی مردم،

مطلوب اسلام نیست. سیاست یعنی ادارهٔ درست جامعه؛ این جزو دین است. تقوای سیاسی، یعنی انسان در میدان سیاست، صادقانه عمل کند.

بنابراین صداقت با مردم از سوی کارگزاران نظام جمهوری اسلامی همواره از موارد مورد تاکید رهبر انقلاب بوده و هست. این مؤلفه نسبت مستقیمی با اعتماد عمومی دارد به نحوی که شاید ناملايمات سیاسی و اقتصادی و اجتماعی از سوی مردم پذیرش داشته باشد ولی به هیچ وجه هیچ جامعه‌ای بویژه جامعه مذهبی ایران نمی‌تواند بی صداقتی مسئولین و کارگزاران را برتابد و در صورت بی صداقتی در وهله اول مقبولت نظام سیاسی پایان یافته و در گام دوم خود آن نظام سیاسی از بین می‌رود. اکثر صاحب‌نظران سیاسی و جامعه‌شناسان، کاهش سرمایه اجتماعی در سال‌های گذشته را معلول نه صرفاً مشکلات اقتصادی بلکه عدم صداقت مسئولان با مردم می‌دانند و بر این باورند که اگر مسئولان دولتی با مردم شفاف و روراست باشند، با افزایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی، مشارکت مردمی برای عبور از مشکلات فعلی و اجرای برنامه‌های دولت افزایش خواهد یافت.

نظر به اهتمام مسئله صداقت در مبانی دینی و ضرورت‌های اجتماعی یک جامعه مطلوب و متعالی و فهم صحیح و درست شهید جمهور حضرت آیت‌الله رئیسی از این مهم، ایشان در تمامی ادوار مسئولیتی خود به این مسئله تاکید جدی داشته‌اند. در این رابطه ایشان در سخنان و بیانات خود در مناسبات مختلف از جمله موارد زیر به این مهم تاکید داشته‌اند:

وعده‌های دولت مردمی انشاءالله وعده صادق است. ما خود را متعهد به آرمان‌های انقلاب اسلامی می‌دانیم. ما باید دولت صادق‌الوعدی باشیم. در نگاه مردم باید این گونه باشد که این دولت هر حرفی زد، قرار است اجرا کند، نه اینکه جنبه رسانه‌ای

و تبلیغاتی و... داشته باشد. بنای ما این است آنچه گفتیم و آنچه می‌گوییم، ان شاءالله به عنوان صداقت در عمل دیده شود. ۱. بنای بنده به عنوان یک خدمتگزار و بنای دولت، آن است که به وعده‌هایش عمل کند این جلوه‌ای از صداقت است که مردم می‌بینند به آنچه گفته شده است، عمل می‌شود. به این صورت اعتماد، بازسازی خواهد شد. بدانید چه در دوره انتخابات و چه در جلسات بعد از انتخابات، آنچه عرض کردم، بنا بر عمل کردن به وعده‌ها است. این را هم با یک ادعا نمی‌شود اثبات کرد. جز اینکه مردم عزیزمان در هر کوی و برزنی ببینند که دولت، وزرا و مسئولین مربوطه به وعده‌هایشان عمل کرده‌اند. لذا من اعتقاد دارم به آنچه عرض کردم و ان شاءالله از خداوند متعال هم مدد می‌گیریم برای عمل به وعده‌ها. اینکه کسی تصور کند این وعده برای دوره انتخابات بوده است که هیجان ایجاد کند، نه! ما در محضر خداوند و در محضر ارواح مطهر شهدا هستیم، سخنی که می‌گوییم باید مبتنی بر باور باشد و بنا بر عمل باشد.^۲

بنابراین اهتمام به مسئله صداقت و صراحت در بیان مواضع ازجمله ویژگی‌های مهم و کلیدی کارگزاران انقلاب اسلامی است که مورد اهتمام جدی شهید جمهور قرار گرفته و در این رابطه رهبر معظم انقلاب در مراسم سی و پنجمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره) در ۱۴ خرداد ۱۴۰۳ می‌فرمایند:

در باب خود رئیس‌جمهور عزیزمان — که رحمت خدا بر او باد — همه اعتراف کردند که مرد کار بود، مرد عمل بود، مرد خدمت بود، مرد صفا و صداقت بود؛ این را همه اعتراف کردند. شب و روز نمی‌شناخت. در خدمتگزاری به کشور، یک

۱. سخنرانی در جلسه هیئت دولت (۱۴۰۰/۶/۴) و سخنرانی در دیدار با مردم ورامین، پیشوا و قرچک (۱۴۰۱/۳/۲۸)

۲. سخنرانی در جلسه معرفی وزرای پیشنهادی به مجلس (۱۴۰۰/۵/۳۰)

نصاب تازه‌ای را به وجود آورد. ما قبلاً هم شخصیت‌های خدمتگزار داشته‌ایم، اما نه در این حد، نه با این حجم، نه با این کیفیت، نه با این صداقت، نه با این پُرکاری و شب و روز نشناختن؛ یک نصاب جدیدی را آقای رئیسی (رحمه الله علیه) در باب خدمتگزاری به ملت ایجاد کرد.

۲-۷. جوان‌گرایی و اهمیت به جوانان

طی سالیان اخیر مسئله جوان‌گرایی به یکی از دغدغه‌های اصلی و عمده صاحب‌نظران و دلسوزان انقلاب تبدیل شده است. رهبر معظم انقلاب بارها به کارگیری جوانان صالح، مؤمن، انقلابی و جهادی و لزوم اعتماد به آنان را مورد تأکید قرار داده‌اند به گونه‌ای که در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی جوانان مؤمن ایران اسلامی را مورد خطاب قرار دادند. اگرچه مخاطب این بیانیه امت اسلامی است، اما هسته اصلی مخاطبان را در این بیانیه جوانان تشکیل داده‌اند و این مهم تا جایی پیش می‌رود که بعدها رهبر انقلاب برای برون‌رفت از مشکلات به تشکیل یک دولت جوان انقلابی و حزب الهی توصیه کردند. بر این مبنا باید جوانان در چهل ساله دوم انقلاب به عنوان سکاندار اصلی در جامعه نقش آفرینی کنند. شهید جمهور حضرت آیت‌الله رئیسی بارها بر توجه خود به جوانگرایی در بدنه مدیریتی دولت تأکید کرده است. ایشان در جلسه شورای اداری استان لرستان در اول آذرماه ۱۴۰۰ این مهم را به مسئولین یادآور شده‌اند:

آقایان محترم! به جوان‌ها اعتماد کنید. امام به جوان‌ها اعتماد کردند. آقا به جوان‌ها اعتماد دارند. ما هر جا به جوان‌ها میدان دادیم، آن‌ها منشأ اثر بودند. تحویلشان بگیرید و به آنها میدان بدهید. آقای استاندار و فرمانداران! جوانان واقعاً می‌توانند

کارهای بسیار و بسزایی انجام بدهند. به جوان‌ها میدان بدهید، این‌ها می‌توانند منشأ آثار بسیاری باشند.

رئییسی پیش از این هم در جریان رقابت‌های انتخاباتی جوانگرایی را مورد توجه قرار داده بود. او چهاردهم خردادماه در دیدار با جمعی از جوانان نخبه حوزه‌های مختلف در واکنش به طرح دغدغه یکی از نخبگان درباره استفاده از جوانان در دولت آینده، جوانگرایی را از رویکردهای جدی دولت خود دانسته و تاکید کرده بود:

استفاده از جوانان و نخبگان، رویکرد جدی دولت آینده ما خواهد بود.

شهید جمهور در تأیید عمل‌گرایی خود در جوان‌گرایی، به کارنامه‌اش در قوه قضاییه استناد کرده و تاکید داشته بودند:

ما در قوه قضاییه هم در جایگاه‌هایی که امکان انتصاب مدیر جوان وجود داشت از نیروهای جوان استفاده کردیم و امروز ۷۰ درصد بدنه دستگاه قضا از جوانان تشکیل می‌شود.

عملگرایی رئییسی در بحث جوان‌گرایی در کابینه او مشهود است. در میان اعضای کابینه شش نفر از وزراء در چهارمین دهه از عمر خود قرار داشته‌اند، هفت وزیر دهه پنجم و پنج وزیر دهه ششم زندگی خود را سپری می‌کردند.

فصل سوم: شهید جمهور؛ شرایط، چالش‌ها و ضرورت تحول شناختی و
تغییر نگرش‌ها

مقدمه

دولت سیزدهم در سال ۱۴۰۰ در شرایطی مسئولیت اداره کشور را بر عهده گرفت که طی دهه ۹۰ کشور با حجم بسیار بالایی از بحران‌ها و ناکارآمدی‌ها مواجه شده بود و بحران‌های متعدد در حوزه‌های مختلف شرایط اداره کشور را پیچیده نموده و در آغاز کار، دولت را با مشکلات عدیده‌ای مواجه ساخته بود. تحولات دهه ۹۰ نشان می‌دهد روند رشد اقتصادی طی این دهه تحت تأثیر تکانه‌های مختلف اقتصادی، تشدید تحریم‌های ظالمانه، جهش‌های ارزی، همه‌گیری کرونا و سیاستگذاری‌های اشتباه؛ کاملاً کاهشی و محدود بوده است. آمارها نشان می‌دهد میانگین رشد اقتصادی در این دهه کمتر از یک درصد بوده و در نیمی از سال‌های این دهه، رشد اقتصادی منفی بوده است. بحران اقتصادی مذکور و پیامدهای آن صرفاً منحصر در وضعیت اقتصادی کشور نبوده و سایر شئون جامعه از قبیل شرایط فرهنگی، اجتماعی و سیاسی جامعه را با چالش‌های عدیده‌ای مواجه ساخته بود؛ به گونه‌ای که میزان تاب‌آوری اجتماعی را به شدت کاهش داده و سطح نارضایتی اجتماعی در اقصی نقاط کشور در دهه مذکور به میزان قابل توجهی تشدید شده بود. در این شرایط دولت سیزدهم که با شعار راهبردی «دولت مردمی، ایران قوی» و سه شعار اصلی «کارآمدی، مردمی بودن و فسادستیزی و عدالت» اعتماد مردم را جلب کرد و سکان قوه مجریه را به دست گرفت، با طوفانی از ابرچالش‌ها، مسائل کلان و زیرساختی ناشی از تحریم‌ها، سوء مدیریت‌ها، تورم فزاینده و کرونا مواجه بود. در این رابطه رهبر انقلاب در نخستین دیدار با رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت در ۶ شهریور ۱۴۰۰ می‌فرماید:

.... شما برادران عزیز در یک برهه دشواری مسئولیت را پذیرفته‌اید؛ انشاءالله خداوند کمکتان می‌کند؛ بنده هم دعا خواهم کرد و امیدواریم که موفق باشید.

در این شرایط دشوار دولت مردمی با نگاهی مسئولانه و با تأکید بر «نظریه نظام انقلابی» همه توان و سعی خویش را در طبق اخلاص گذاشت تا همواره در کنار مردم و در میان آنان باشد و همه ظرفیت‌ها را به سود مردم و برای پیشرفت در جهت ایران قوی به کار گیرد. در این میان، رویکرد انقلابی و تحولی شهید جمهور توأم با مشی جهادی برخاسته از چنین نظریه‌ای شرایط جدیدی رقم زد و روزه‌های امیدبخشی بر مدار تحول و تغییر نگرش مدیران دولتی بر مبنای شعار ما می‌توانیم به سود مردم گشود. تحت شرایط بوجود آمده واژه‌های مأیوس کننده و انفعالی که در ادوار سابق رایج بود همچون «نمی‌توانیم»، «نمی‌شود» و «نمی‌گذارند» بنا به تدبیر شهید جمهور و رویکرد تحولی ایشان از فضای سیاسی حاکم بر دولت کنار گذاشته شد. تحت تأثیر رویکرد تحولی مورد اشاره، همزمان با روی کار آمدن دولت سیزدهم، بسیاری از چالش‌ها و طرح‌های ناتمام و بر زمین مانده استان‌های کشور رنگ بهبود به خود گرفته و گره بسیاری از طرح‌ها و پروژه‌های نیمه تمام، یک به یک حل و فصل شده و در ایستگاه بهره‌برداری قرار گرفت. طرح‌های مهمی در بخش‌های مسکن ملی، منابع آب و تأسیسات فاضلاب، محورهای ارتباطی و زیربنایی مواصلاتی، کشاورزی و منابع طبیعی، بهداشت و درمان، نفت و انرژی، آموزش عالی، حفظ محیط زیست و... که از گام‌های بلند دولت مردمی در تحقق توزیع عادلانه منابع و رشد و توسعه پایدار به شمار می‌رود. در این رابطه رهبر انقلاب در سخنرانی نوروزی در جمع اقشار مختلف مردم در اول فروردین ۱۴۰۳ می‌فرماید:

برای اینکه اقتصاد کشور شکوفا بشود، همهٔ چرخ‌دنده‌های بزرگ و کوچک کشور باید به کار بیفتند؛ همه باید تلاش کنند... که بحمدالله دولت کنونی، دولتی است که از لحاظ تلاش و تحرک و فعالیت، انصافاً نمرهٔ بالایی می‌گیرد و تلاششان، تلاش خوبی است.

همچنین معظم له در دیدار مسئولان نظام در ۱۵ فروردین ۱۴۰۳ می‌فرمایند:

بحمدالله تلاش خیلی خوب و متراکم دارد [توسط دولت سیزدهم] انجام می‌گیرد؛ حقاً و انصافاً انسان این را می‌بیند، و به معنای واقعی کلمه دارد کار می‌شود.

مواضع و نگاه شهید جمهور در جمع وزراء در هیئت دولت و در گفت و گو با اقشار مختلف مردم، اجماع‌ساز، امیدبخش و حاکی از اطمینان و امید به فردای روشن کشور بود. در شرایط حساس پس از بحران‌های دهه ۹۰ رویکرد مذکور یکی از محرک‌های اصلی برون رفت از مشکلات و عامل مؤثر در اعتلای کشور و ساختن ایران قوی به شمار می‌آید. این شخصیت مردمی، مجاهد و پر تلاش در مدت کمتر از ۳ سال خدمت خود، تصویری مؤمنانه و ماندگار از یک رئیس جمهور الگو به معنای واقعی کلمه و در «تراز انقلاب اسلامی» از خویش به یادگار گذاشت. در این فصل تلاش خواهد شد به منظور آشنایی بیشتر با رویکرد تحولی دولت سیزدهم و نگاه انقلابی شهید جمهور، به اختصار به بخش‌هایی از شرایط و چالش‌های دولت سیزدهم و رویکرد تحولی و مدیریتی شهید جمهور در رفع مشکلات و بهبود شرایط مردم پرداخته شود.

۱-۳. چالش‌ها و مشکلات همه‌گیری کرونا

زمانی که دولت سیزدهم مسئولیت اداره کشور را بر عهده گرفت کشور درگیر چالش‌های عدیده‌ای در حوزه‌های مختلف بود که از ابتدا آغاز فعالیت برای دولت را با دشواری همراه ساخت؛ بحران‌هایی چون همه‌گیری کرونا، ناترازی‌ها در حوزه‌های مختلف از جمله انرژی، فرسودگی زیرساخت‌ها، کمبود آب، ورشکستگی صندوق‌های بازنشستگی و غیره. در بین چالش‌های مذکور بحران همه‌گیری کرونا وضعیتی را در کشور ایجاد ساخته بود که علاوه بر وضعیت بهداشت، درمان و سلامت مردم، مشکلات دیگر در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، نظام آموزشی کشور و سیاسی را به شدت تشدید نموده بود و تأثیرات گسترده‌ای بر اقتصاد جهانی بر جای گذاشته بود. تأثیر این بیماری بر فعالیت‌های اقتصادی و کسب و کارها از یکسو و هزینه‌هایی که به بخش بهداشت و درمان تحمیل کرد از سوی دیگر، دولت را در موقعیتی سخت و حساس قرار داده بود. مدیریت آثار اجتماعی و روانی این مسئله هم مشکل دیگری بود. کرونا از اواخر سال ۱۳۹۸ آغاز شد و به سرعت در سطح جهانی گسترش یافت. شیوع این بیماری همه گیر از ۳ جهت اقتصاد ملی کشورها را تحت تأثیر قرار داد: اول، کاهش تولید ناخالص داخلی به دلیل اعمال محدودیت بر کسب و کارها؛ دوم، کاهش تجارت خارجی به دلیل کاهش تقاضای جهانی برای محصولات؛ سوم، تأثیر بر بازارهای مالی جهان به دلیل رکود اقتصادی.

آثار همه گیری کرونا بر اقتصاد جهانی به گونه‌ای بود که باعث بروز شدیدترین رکود در اقتصاد جهان از زمان رکود بزرگ دهه ۱۹۳۰ میلادی شد. به موازات تأثیرات جهانی کرونا، شیوع این بیماری در ایران نیز بر حوزه عرضه و تقاضا در اقتصاد تأثیر چشمگیری

گذاشت. با توجه به جایگاه خدمات در تولید ناخالص داخلی، تقاضا برای برخی کالاها و خدمات متأثر از عدم اطمینان ناشی از همه‌گیری به طور معنادار کاهش یافت. به دنبال محدودیت‌های وضع شده بر تجارت، تقاضای جهانی برای کالاهای ایرانی هم کاهش محسوسی داشت. ضمن اینکه به سبب الزامات ناشی از مهار همه‌گیری کرونا، عرضه کالا و خدمات آسیب دید و در کل به صورت تعطیلی یا کاهش فعالیت‌های تولیدی نمودار شد.

نبود رویکرد جهادی و میدانی در مدیریت کرونا، وضع را به جایی رسانده بود که برخی تصمیمات به دور از واقع و با حداقل اثربخشی اتخاذ شد. نبود شناخت نزدیک از مسائل مردم و جامعه، به تمسخر تصمیمات و سلب اعتماد عمومی منجر می‌شد. شکل دادن دوگانه‌های بیهوده‌ای نظیر معیشت-سلامت نیز باعث سردرگمی مردم و مسئولان شد و در عمل رخوت و سستی را بر بدنه اجرایی کشور حکم فرما کرد. این رویکرد منفعلانه حتی در سامانه ارائه خدمات سلامت نیز مشاهده می‌شد. کشورهای موفق در کنترل همه‌گیری کرونا، به رویکردهای فعالانه در شناسایی و کنترل بیماری روی آوردند و با این رویکرد از شیوع یکباره و گسترده بیماری در کشورشان جلوگیری کردند و از بار بیماری و هزینه‌ها کاستند. در ایران اما حتی طرح‌هایی نظیر طرح شهید سلیمانی، که با همین رویکرد با بسیج نیروهای مردمی و منابع اعتباری ناچیز شروع شد، با بی‌مهری دولتمردان دولت دوازدهم به حاشیه برده شد. نظام سلامت کشور پیشتر در واکنش‌های ملی مقابله با فلج اطفال در دهه ۷۰ با مشارکت فعال بسیج، به توفیق ریشه‌کنی این بیماری در کشور رسیده بود؛ اما متأسفانه به سبب کارشکنی‌هایی از داخل وزارت بهداشت و داخل دولت

این طرح ملی به حاشیه رانده شد و نتوانست موفقیت چشمگیری را به ثبت رساند. در این مسیر حتی از ابزارهای هوشمند رهگیری و کنترل افراد مبتلا و در معرض ابتلا به اندازه کافی استفاده نشد و حرکت به سمت هوشمندسازی مدیریت کرونا که می توانست بستری برای مدیریت قویتر و کنترل مؤثرتر همه گیری باشد، با اشکالات جدی مواجه شد. رویکرد منفعلانه فقط مشکل ارائه خدمات برای مقابله با کرونا نبود، دوری از بهداشت محوری و تمرکز بیش از حد بر درمان، بالایی بود که دامن گیر مدیریت کرونا در کشور شد.

دولت سیزدهم در حالی سکان مقابله با کرونا را در دست گرفت که کرونا در حال اوج گیری به سمت قله موج پنجم بود. شمار ابتلای جدید روزانه بیش از ۳۸ هزار نفر و شمار جان باختگان روزانه بیش از ۴۳۰ نفر بود و هر روز به این آمار افزوده می شد. از موفقیت های دولت سیزدهم مهار کرونا در همین موج است که سهمگین ترین و پرتلفات ترین موج شیوع کرونا بوده است. دولت سیزدهم در روزهای نخست فعالیت، موفق شد با تدابیری همچون فراهم کردن واکسن به مقدار کافی و همچنین تأمین و توزیع داروهای مورد نیاز بیماران کرونایی، موج پنجم را مدیریت کند. دولت در نخستین روزهای فعالیت خود برای جلوگیری از شیوع افسارگسیخته کرونا و کاهش تلفات، سیاست تأمین واکسن به ویژه از طریق واردات را در اولویت قرار داد. داده های گمرک نشان می دهد تا اواسط مردادماه حدود ۱۹ میلیون دز واکسن وارد شده بود که با تلاش دولت سیزدهم، تا اواخر بهمن ماه به حدود ۱۵۶ میلیون دز رسیده است. امروزه بیش از ۱۳۸ میلیون دز واکسن به هموطنان تزریق شده که در این بین بارها رکورد تزریق

واکسیناسیون در کشور شکسته شد و ایران از نظر سرعت واکسیناسیون، در بین بالاترین کشورهای جهان قرار گرفته است. دولت علاوه بر واکسیناسیون، در راستای شناسایی فعال بیماران، تدابیری اندیشید که تعداد تست‌های روزانه کرونا پس از پیک پنجم کاهش پیدا نکند. دولت با عزم راسخی که در تأمین واکسن نشان داد، مسئله واکسن را که به یک بحران ملی تبدیل شده بود، حل کرد و آرامش نسبی را به افراد جامعه بازگرداند. در این رابطه رهبر انقلاب در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت در ۰۸ شهریور ۱۴۰۱ می‌فرمایند:

از توفیقات شما [دولت سیزدهم]، [یعنی] آنچه از نظر من واقعاً توفیقاتی است که برای شما پیش آمده؛ غیر از این گزارش کارهای عملی و عملیاتی... به نظر من مهم‌ترینش، زنده کردن امید و اعتماد در مردم است؛ این بزرگ‌ترین توفیق شما است. مجموع عملکرد دولت — چه شخص رئیس‌جمهور محترم، چه مسئولین در بخشهای مختلف — به مردم این احساس را داد که دولت وسط میدان است، مشغول کار است، دارد تلاش می‌کند و برای آنها خدمت می‌کند، می‌خواهد خدمت‌رسانی بکند؛ این [کار]، امید مردم را و اعتماد مردم را تا حدود زیادی احیا کرد. در مواردی، این تلاش‌ها نتایج محسوسی هم داشت که مردم به چشم دیدند، مثل بخش سلامت...

بنابراین دولت با سیاست‌گذاری صحیح، تدوین شیوه‌نامه‌ها، تعیین اولویت‌ها و نظارت بر اجرای واکسیناسیون و تکیه بر ظرفیت مردمی و نیروهای مسلح، توانست در اوضاع سخت جنگ اقتصادی، در تولید واکسن داخلی و تأمین واکسن خارجی، عملکرد موفقی نشان دهد و کشور را در یکی از سخت‌ترین شرایط به نحو مطلوبی مدیریت کرده و ضمن

برقراری مجدد اعتماد عمومی کارنامه‌ای بی‌نظیر در مواجهه با مشکلات برجای بگذارد و با کمک و همراهی مردم بستری مناسب برای رفع سایر چالش‌های موجود فراهم سازد.

۲-۳. چالش‌ها و مشکلات اقتصادی

دولت سیزدهم در شرایطی سکان اداره کشور را بدست گرفت که میراث‌دار چک‌های بلامحل دولت‌های پیشین بود. حجم بی‌سابقه‌ای از تعهدات مالی بدون پیشینی منابع پایدار توسط دولت‌های پیشین به ویژه دولت یازدهم و دوازدهم برای کشور ایجاد شد که اکنون دولت مردمی مشغول تأمین مالی و پرداخت بدهی‌های دولت‌های پیشین است. از جمله مهمترین این تعهدات می‌توان به تعهدات بلاوجه ایجاد شده در صندوق‌های بازنشتگی، انتشار بی‌سابقه اوراق بدهی، تعهدات تأمین انرژی در خلاء ضعف سرمایه‌گذاری این بخش، کاهش قابل توجه منابع صندوق توسعه ملی و... اشاره کرد. دولت سیزدهم عزم خود را جزم کرده تا «فرش زیر پای خانه» را که توسط دولت پیشین حراج شده بود از طلبکاران پس بگیرد و در این راه نیازمند همدلی شهروندان صبور ایران اسلامی است.

در زمینه وضعیت رشد اقتصادی کشور، براساس اطلاعات مرکز آمار ایران رشد اقتصادی کشور از متوسط صفر درصد در دوساله ابتدایی دولت پیشین به متوسط ۴۸ درصد در دوساله ابتدایی دولت سیزدهم افزایش یافته است. همچنین رشد گروه صنعت از منفی ۳۴ در دوساله ابتدایی دولت دوازدهم به ۶۲ درصد در دوساله ابتدایی دولت سیزدهم رسیده است. همچنین در بخش استخراج نفت و گاز طبیعی نیز از منفی ۶۳ به ۸۳ درصد رسیده است و براساس آمارهای منتشر شده توسط وزارت نفت صادرات نفت خام در شرایط مناسبی قرار دارد و به ۱۵ میلیون بشکه در روز رسیده است. در حوزه متغیرهای

پولی نیز کاهش ۱۳ واحدی رشد نقدینگی از ۴۰.۵ درصد شهریور ۱۴۰۰ به ۲۷.۵ درصد در خرداد ۱۴۰۲ با توجه به سیاست بانک مرکزی برای کنترل نقدینگی در کشور محقق شده است که نشان‌دهنده عزم جدی دولت سیزدهم برای صیانت از ارزش پول ملی و جلوگیری از چاپ پول بدون پشتوانه است که در سال‌های آخر دولت دوازدهم تبدیل به یک رویه شده بود.

در زمینه تأمین مالی بودجه از محل انتشار اوراق مالی اسلامی نیز شاخص‌ها نشان می‌دهد نسبت منابع حاصل از فروش اوراق مالی دولت به منابع عمومی طی سالهای ۱۳۹۲ لغایت ۵ ماهه ۱۴۰۰ به طور متوسط بالغ بر ۱۵ درصد بوده است. این بدان مفهوم است که طی سال‌های مذکور بالغ بر ۱۵ درصد منابع بودجه عمومی دولت از محل انتشار اوراق مالی دولت تأمین گردیده است که این شاخص برای سال‌های پایانی دولت دوازدهم (سال ۱۳۹۹ و ۵ ماهه ابتدای سال ۱۴۰۰) به ۳۲ درصد رسیده است. با استقرار دولت سیزدهم و رویکرد کاهش بدهی دولت توسط سازمان برنامه و بودجه، شاخص مذکور به طور متوسط از ابتدای شهریور سال ۱۴۰۰ تا پایان ۵ ماهه سال جاری، به طور متوسط ۹ درصد بوده است که در ۵ ماهه نخست سال جاری به ۳.۵ درصد کاهش یافته است. همچنین در زمینه بازپرداخت بدهی‌های پیشین دولت از محل انتشار اوراق جدید شاخص «نسبت بازپرداخت اصل و سود اوراق مالی دولت به فروش اوراق مالی جدید دولت» نشان می‌دهد طی سالهای ۱۳۹۲ لغایت مرداد ماه ۱۴۰۰ به طور متوسط ۲۶ درصد از انتشار اوراق جدید صرف بازپرداخت بدهی‌های پیشین دولت شده است. در حالی که نسبت مذکور از ابتدای شهریور سال ۱۴۰۰ لغایت مردادماه سال جاری به ۱۷۵ درصد رسیده. این بدان مفهوم است

که برای سال ۱۴۰۲، ۱.۷۵ برابر انتشار اوراق مالی، بازپرداخت اوراق مالی دولت گذشته صورت گرفته است. در همین رابطه رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت در تاریخ ۸ شهریور ۱۴۰۱ می‌فرماید:

یک توفیق دیگر این دولت این بود که جامعه را از حالت چشم‌انتظاری و نگاه به بیرون خارج کرد. از این حالت که همیشه منتظر باشیم ببینیم دیگران دربارهٔ ما چه می‌گویند، چه تصمیم می‌گیرند، چه کار می‌خواهند بکنند خارج شده؛ به ظرفیت‌های داخل کشور اهمیت داده شده، روی آنها تکیه شده، کار دارد می‌شود.

معظم له همچنین در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت در شهریور ۱۴۰۲ می‌فرماید:

.... در بخش اقتصاد، کارهای خوبی در دولت انجام گرفته... تعداد قابل توجهی از شاخص‌های اقتصاد کلان، رشد را نشان می‌دهد، پیشرفت را نشان می‌دهد، تغییرات مثبت را نشان می‌دهد....

بنابراین مطابق شاخص‌های مذکور و آمارهای رسمی نهادهای حاکمیتی دولت سیزدهم در شرایطی سکان نهاد ریاست جمهوری را بر عهده گرفت که از لحاظ اقتصادی کشور با بحران‌های مختلفی مواجه بود و حل چالش‌های موجود نیازمند همتی مضاعف و اراده‌ای خلل ناپذیر بر مبنای اعتقاد راسخ به توانمندی‌های داخلی و مبانی اقتصاد مقاومتی است که دولت سیزدهم تحت مدیریت شهید جمهور آیت‌الله رئیسی در مدت کوتاه سه ساله مدیریتی خود کارنامه‌ای کم نظیر در رفع چالش‌های مذکور و بهبود شاخص‌های اقتصادی کشور ارائه نمود.

۳-۳. چالش‌ها و مشکلات ساختاری و زیرساختی

مشکلات ساختاری و چالش‌های زیرساختی در کشور ما ریشه‌ای عمیق و تاریخی در گذار از الگوهای جامعه سنتی به جامعه صنعتی بویژه وابستگی شدید اقتصاد و دولت به بهره‌برداری از منابع طبیعی بویژه نفت خام دارد. چالش مذکور نه تنها باعث عدم توازن در رشد صنعتی شده بلکه بواسطه وابستگی شدید دولت به درآمدهای نفتی مشکلات سیاسی و اجتماعی گسترده‌ای را موجب گردیده است. از جمله الزامات اصلی برون رفت از چالش مذکور کاهش وابستگی هزینه‌های جاری و زیرساختی کشور به درآمدهای نفتی است که در دولت سیزدهم اقدامات اساسی در جهت حصول به این مهم صورت گرفته است. دولت سیزدهم در ابتدای آغاز به کار در کنار عوارض انکارناپذیر شیوع کرونا و تحریم‌ها با مشکل ناترازی انرژی در سه حوزه گاز، بنزین و برق مواجه بود که تأثیرات مستقیمی بر زندگی روزمره مردم گذاشته بود. برون رفت از این بحران مستلزم برنامه‌ریزی بلندمدت و اقداماتی بود که گاه در میان مدت به ثمر می‌نشیند. اما دولت سیزدهم با تغییر در رویکردها و سیاست‌ها تا حدی موفق به مهار این مشکل بزرگ گردید و مانع از بحرانی شدن اوضاع مذکور شد. این بحران ریشه در اختلاف بین عرضه و تقاضای انرژی دارد که این خود ناشی از توجه ناکافی به افزایش ظرفیت تولید و نیز ضعف در مدیریت و بهینه‌سازی مصرف انرژی طی سال‌های گذشته بوده است. علت دیگر، درهم تنیدگی حوزه‌ها و مسائل اقتصادی بود که تلاش برای رفع یک ناترازی، امکان داشت به مشکلات دیگر و حتی بحران اقتصادی و اجتماعی بزرگتری دامن بزند. فرسودگی زیرساخت‌ها بحران دیگری بود که دولت سیزدهم را در آغاز کار با دشواری‌هایی مواجه ساخت، به گونه‌ای که پیشی

گرفتن رشد هزینه‌های استهلاک نسبت به سرمایه‌گذاری، از سال ۱۳۹۷ آمار و ارقام بی‌سابقه‌ای را ثبت کرد. وضع صندوق‌های بازنشتگی بحران دیگری بود که بار مالی سنگینی را به بودجه دولت تحمیل می‌کرد. به این موارد می‌توان بحران‌های آب، ناترازی بانکی، پیری جمعیت، کاهش شدید ارزش پول ملی، فرسودگی نظام سلامت در اثر کرونا، بحران‌های بین‌المللی، سیاست خارجی نامتوازن و... را اضافه کرد.

۴-۳. چالش‌ها و مشکلات مدیریتی و اجرایی

علاوه بر تنگناهای ساختاری، دولت سیزدهم با شرایطی مواجه بود که نتیجه ناکارآمدی‌های مدیریتی انباشته شده از دوره‌های قبل مدیریت اجرایی کشور بود. ثبت بالاترین تورم سال‌های پس از انقلاب، کسری بودجه ۴۸۰ میلیارد تومانی، میانگین رشد اقتصادی نزدیک به صفر، منفی بودن میزان رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، ثبت بیشترین رشد پایه پولی و نقدینگی، ایجاد کمترین اشتغال خالص، رکود در مشاغل و کسب و کارها، خزانه مقروض، بازارهای ناپایدار کالاهای اساسی، افزایش بیکاری، رکود تولید و رونق سوداگری، استقراض بی‌سابقه از بانک مرکزی، انباشت بدهی‌ها همچون اوراق فروخته شده در سال‌های قبل، سقوط بورس و آسیب دیدن اعتماد مردم به بازار سرمایه، هزینه شدن همه ۸ میلیارد دلار ارز ترجیحی طبق مجوز بودجه‌ای برای واردات کالاهای اساسی طی چند ماه آغاز سال ۱۴۰۰ و... بخشی از تصویر کلی شرایط مدیریتی و اجرایی بود که دولت سیزدهم در ابتدای شروع به کار با آن مواجه گردید.

یکی دیگر از میراث‌های اقتصادی برای دولت سیزدهم تورم ۶۰ درصدی بود که به تحلیل صاحب نظران اقتصادی ریشه در رشد ۴۰ درصدی نقدینگی داشت و این خود ناشی

از سیاست‌های ارزی دولت بود. سیاست ارز ترجیحی ۴۲۰۰ تومانی که با هدف حمایت از اقشار آسیب پذیر برای کنترل قیمت کالاهای اساسی اتخاذ شد، به باور برخی از اقتصاددانان، ضامن حفظ عدالت اجتماعی بود اما بسیاری دیگر از اقتصاددانان این ارز را منشأ رانت و فساد اقتصادی و رشد نقدینگی می‌دانستند؛ زیرا ارزی که با هزینه ۲۴ هزار تومانی برای دولت تأمین می‌شد با قیمت ۴۲۰۰ تومان در اختیار واردکنندگان قرار می‌گرفت، به‌طوریکه در سال ۱۳۹۹ از ۴۰ درصد رشد نقدینگی، حدود ۲۰ واحد درصد آن مربوط به ارز ترجیحی و سیاست‌های مربوط به تخصیص این نوع ارز بود. بنا به گزارش مؤسسه ایران اقتصادی، ارز ترجیحی هزینه‌ای معادل ۶۶ میلیارد دلار برای دولت و رانتی معادل ۷۰۰ هزار میلیارد تومان برای واردکنندگان به همراه داشت. میراث اقتصادی دیگری که به دولت سیزدهم رسید، روند منفی میزان سرمایه‌گذاری اقتصادی از سال ۱۳۹۳ بود که دولت را با مشکلات گوناگون در آغاز کار مواجه می‌ساخت. این مسئله در کنار رشد اقتصادی کم‌رنگ (متوسط رشد اقتصادی هشت ساله معادل ۱.۱ درصد) و نیز میزان بیکاری زیاد که تا ۱۶ درصد افزایش یافت، وضع بغرنجی برای شروع به کار دولت ایجاد کرد. اوضاع برای شروع به کار دولت زمانی دشوارتر شد که هنگام آغاز به کار، علاوه بر خزانه منفی، الزام به پرداخت بدهی‌های سررسید شده اوراق دولت قبل هم دامن‌گیر دولت سیزدهم شد. ضمن اینکه متأثر از شاخص‌های اقتصادی مزبور، ضریب جینی از ۳۶ درصد در سال ۱۳۹۲ به بیش از ۴۰ درصد در سال ۱۴۰۰ افزایش یافت و توزیع درآمد و رفاه اجتماعی نیز کاهش چشمگیری یافت.

در جهت رفع و جلوگیری از تشدید مشکلات مذکور دولت سیزدهم در شرایطی نیازمند تصمیم‌گیری عاجل بود که منابع موجود پاسخگوی رفع این حجم از انباشت مشکلات نبود و رفع آنها نیازمند ایجاد یک همدلی فراقوه‌ای و تزریق روحی تازه در بدنه اجرایی و حاکمیتی کشور بود. این مهم با تغییر رویکرد دولت و ویژگی‌های شخصیتی و مدیریتی شهید جمهور در کنار همراهی و حمایت سایر نهادهای حاکمیتی بویژه رهبر معظم انقلاب ^(مدظله العالی) در مدت کوتاه دولت سیزدهم صورت گرفت و کشور توانست برهه‌ای حساس و سرنوشت‌ساز از تاریخ خود را با موفقیت سپری نماید.

۵-۳. چالش‌ها و مشکلات بین‌المللی و شرطی شدن اقتصاد با مذاکرات

هسته‌ای

قسمت عمده‌ای از مشکلات اقتصادی حاکم بر کشور در دهه ۹۰ را بایستی در رویکرد و راهبرد اقتصادی دولت‌های قبل بویژه دولتی که اداره اقتصادی جامعه را از رهگذر دیپلماسی اقتصادی غرب محور می‌دانست، جستجو کرد. این دهه به واسطه ارسال سیگنال‌های ضعف از سوی دولتمردان و سوءاستفاده دشمنان از رویکرد انفعالی مسئولین دولتی با سخت‌ترین و ظالمانه‌ترین تحریم‌های اقتصادی بر ضد مردم ایران مصادف شد. سازماندهی تحریم‌ها علیه کشور ما طی دهه ۹۰ به گونه‌ای بود که مجموع تحریم دولت‌های غربی علیه روسیه پس از حمله به اوکراین نیز به پیچیدگی تحریم‌ها علیه ایران نبود. نقطه ثقل رویکرد اقتصادی دولت قبل را پیوند اقتصاد داخلی به سیاست خارجی تشکیل می‌داد. این رویکرد باعث شد بر اثر اقدامی غیر منتظره مثل خروج ترامپ از برجام، دولت دچار انسداد در گفت‌وگوهای اقتصادی و سیاسی شود. در واقع رویکرد اصلی دولت برای

برون رفت از تنگنای اقتصاد داخلی را دیپلماسی اقتصادی تشکیل می‌داد، لیکن تمرکز بر روابط با غرب و غفلت از ظرفیت ارتباطات با سایر کشورها، به ویژه کشورهای همسایه، نقطه ضعف اساسی این سیاست بود. واقعیت انکارناپذیر تأثیر همکاری با دنیا بر اقتصاد داخلی نباید به دو تصور نادرست غفلت از ظرفیت‌های داخلی اقتصاد و منحصر ساختن روابط با غرب و نادیده گرفتن ظرفیت‌های اقتصادی و تعامل با سایر دولت‌ها از جمله دولت‌های همسایه دامن بزند. در این صورت، به تعبیر دکتر راغفر اقتصاددانان برجسته کشورمان ناگزیر باید در هر زمینه‌ای به دنیا باج بدهیم برای اینکه اقتصاد را مدیریت کنیم. در این رابطه رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت در ۸ شهریور ۱۴۰۱ می‌فرماید:

اینکه حالا باید حتماً با فلان کشور ارتباط برقرار کنیم تا مشکلاتمان حل بشود یا فلان گره باید از فلان جا باز بشود تا مشکلات ما حل بشود، این خیلی برای کشور مضر است؛ این شرطی کردن حوادث کشور و در انتظار دیگران نگه داشتن، چیز بدی است که این الحمدلله در دولت شما به میزان زیادی کاسته شده.

بنابراین تمرکز دولت‌های قبل بر برجام به عنوان راه برون رفت از بحران‌های اقتصادی کشور و شرطی‌سازی نظام اقتصادی کشور به تکانه‌های بین‌المللی بویژه مذاکرات هسته‌ای و غفلت از ظرفیت‌های داخلی، به‌ویژه رونق تولید و الزامات آن شامل اصلاح نظام بانکی و همسوسازی آن با تولید یا اصلاح نظام مالیاتی با هدف سوق دادن سرمایه‌ها از سوداگری و مشاغل کاذب به سمت تولید، اوضاع را برای دولت سیزدهم بیش از پیش با دشواری همراه ساخت.

۶-۳. چالش‌ها و مشکلات اجتماعی، فرهنگی و روانی جامعه

وضعیت اقتصادی، تحریم‌ها و فقدان سیاست‌های ترمیمی و جایگزین و همینطور همه‌گیری کرونا آثاری نامطلوبی بر فضای روانی جامعه گذاشته بود. تداوم چنین وضعیتی در چند سال پیاپی تا سال ۱۴۰۰ همواره سرمایه اجتماعی را تهدید می‌کرد که می‌توانست دستاویز مهمی برای هجمه‌ها و جنگ‌های روانی باشد کما اینکه رسانه‌های معاند با تکیه بر شیوه‌های جنگ شناختی برای شبهه‌افکنی، سیاه‌نمایی و تولید یأس در میان مردم و جوانان از هیچ تلاشی فروگذار نمی‌کردند تا اقتدار ایران اسلامی را از درون تضعیف نمایند. در رابطه با اهمیت مسائل اجتماعی و فرهنگی رهبر معظم انقلاب در دیدار نوروزی خطاب به مردم و نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری می‌فرمایند:

انتظار داریم سنگینی کار را بدانید؛ ... بدانید چه چیزی را می‌خواهید بر دوش بگیرید، چه بار سنگینی را می‌خواهید بر دوش بگیرید؛ این را بدانید.... مشکلات و مسائل اصلی کشور را بشناسید. مسائل کشور یکی دو تا که نیست؛ صدها مسئله هست که از این صدها مسئله اقل‌دها مسئله‌اش جزو مسائل اساسی و مهم کشور است؛ این‌ها را بدانید، بدانید که مشکل کشور کجا است و مسائل کشور چیست، برای حل آن مسائل هم یک برنامه و راه حلی داشته باشید موضوع آسیب‌های اجتماعی که یکی از آن مسائل مهم کشور مسئلهٔ آسیب‌های اجتماعی است ... [همچنین] مسئلهٔ بسیار مهم فرهنگ. شما باید بدانید که در کشور چه خبر است و چه انتظاری هست و چه کار باید انجام بگیرد؛ این‌ها را بدانید.

در آن زمان، منتقدان حتی با القاء و بزرگنمایی مشکلات جامعه می‌کوشیدند از طریق تضعیف سرمایه اجتماعی و اعتمادزدایی، زمینه‌های بحران روانی را در جامعه ایجاد کنند.

در چنین وضعیتی، سرمایه اجتماعی در معرض آسیب جدی قرار گرفته بود و ترمیم و تقویت آن نیاز به تحولی اساسی از سوی دولت سیزدهم داشت.

فصل چهارم: شهید جمهور؛ مردم‌داری، امیدآفرینی و احیای فرصت‌ها

مقدمه

شهید آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی، حدود ۱۰۰۰ روز در جایگاه ریاست جمهوری اسلامی ایران انجام وظیفه کرد تا اینکه در سالروز میلاد مسعود حضرت علی ابن موسی الرضا (علیه السلام) روح بلند خادم ملت ایران آسمانی شد. رئیس جمهور پرتلاش و خستگی ناپذیر مردم که در راه اعتلا و پیشرفت کشور جز خدمت به ملت بزرگ ایران سر از پا نمی‌شناخت، بر سر عهد خود ایستاد و جان خود را فدای ملت کرد. در همان روزهایی که مردم در مواجهه با بیماری کرونا و صدمات مشکل کوچک و بزرگ خود را تنها می‌دیدند شهید جمهور با سابقه درخشان خدمت‌گذاری در مسئولیت‌های متعدد و کسب اعتماد و آرای مردمی، نخستین دستور کار و رویه خود را امیدآفرینی و احیای فرصت‌های بی‌نظیر از دست رفته و اعتلای مفهوم دولت تعریف کرد. در این رابطه رهبر انقلاب اسلامی در نخستین دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۶ شهریور ۱۴۰۰ می‌فرماید:

مسئله احیای اعتماد مردم و امید مردم هم بسیار چیز مهمی است؛ چون اعتماد مردم بزرگترین سرمایه دولت است. مردم وقتی به شما اعتماد کردند و امید به شما داشتند، با شما راه می‌آیند و کمکتان می‌کنند... برای وعده روزشمار معین کنید؛ تخمین بزنید یک کاری که می‌گویید این کار را خواهم کرد چه مدتی طول خواهد کشید و روزشمار معین کنید و دانه دانه تعقیب کنید.

در نخستین هفته‌های دولت سیزدهم، رئیس‌جمهور فقید، بدون ترس از خطر ابتلا به کرونا در جهت رسیدگی به مشکلات مردمی، احیای امید و ایجاد انگیزه اجتماعی برای

همراهی در رفع مشکلات بویژه همه گیری کرونا در اماکن عمومی از جمله داروخانه ۲۹ فروردین حضور یافت. بلافاصله پس از استقرار دولت رییس دولت و هیئت همراه در نخستین سفر استانی در شهریور ۱۴۰۰ به مناطق مرزی زابل و میان مردم رفت و اینگونه نور امید و احیای فرصت ها در دل های مردم دمیده شد. کارنامه درخشان دولت سیزدهم و شهید رئیسی پر از اقدامات بی نظیر در احیای فرصت ها و ایجاد امید در بدنه جامعه است. دور اول سفرهای استانی دولت سیزدهم که با هدف احیای فرصت ها و امیدآفرینی در اقصی نقاط کشور صورت گرفت از شهریورماه ۱۴۰۰ آغاز شد و ظرف مدت کمتر از یک سال، رئیس جمهور شهید با همتی بی نظیر و اهتمام به همراهی با مردم و احیای امید موفق گردید به همه استان ها سفر نماید و از نزدیک چالش ها و فرصت های مردم را مورد بررسی قرار داده و تصمیمات لازم را صورت دهد. ماحصل سفرهای صورت گرفته برکات بسیاری در جهت آبادانی کشور و احیای فرصت ها و امیدآفرینی فراهم ساخت و بخش زیادی از طرح های نیمه تمام و راکد استان ها را مورد بهره برداری قرار داد. دولت سیزدهم با رویکرد تحولی شهید جمهور از منظر تصویب و تکمیل طرح های استانی طی ۳۳ ماه خدمت صادقانه خود در بیش از ۴۸ سفر استانی حضور داشت که ماحصل این سفرها، تصویب حدود ۳۰۰ همت بودجه و اقدامات اساسی در راستای احیای فرصت ها در اوج چالش ها و مشکلات کشور بود. این فصل از کتاب شهید جمهور روایتگر تلاش های بی وقفه دولت سیزدهم برای بازگشت امید و آرامش به متن زندگی مردم با اهتمام به توانمندی های داخلی و احیای فرصت های از دست رفته و مقابله با فضای یاس و ناامیدی ناشی از مشکلات روزافزون دهه نود است.

۱-۴. همراهی صادقانه با مردم و امیدآفرینی در سفرهای استانی

بارزترین نمود چهره مردمی دولت سیزدهم را سفر استانی تشکیل می‌دهد که از حیث تعداد و مصوبات استانی بی‌سابقه است. دولت در طول کمتر از ۳ سال خدمت ۴۸ سفر استانی انجام داد. سفرهای استانی دولت برای ۲ دوره طراحی شده بود. دور اول سفرهای استانی از شهریور ۱۴۰۰ آغاز شد و ظرف مدت کمتر از ۱ سال، سفر به همه استان‌ها انجام شد. نتیجه سفرهای دور اول و دوم دولت تصویب بیش از ۴۵۰۰ مصوبه مورد تعهد سازمان برنامه و بودجه کشور با اعتباری بالغ بر ۲۸۸ هزار میلیارد تومان بود. طی ۲.۵ سال از عمر دولت سیزدهم با تخصیص اعتباری بالغ بر ۱۸۸ هزار میلیارد تومان، بیش از ۱۱۰۰ پروژه عمرانی در قالب مصوبات سفرهای استانی به مرحله تکمیل و بهره‌برداری رسید. بنابراین دولت سیزدهم در ادامه تغییر رویکرد مدیریتی و افزایش ارتباطات با مردم سفرهای استانی را احیا کرد؛ دولت در احیای این فرصت کم نظیر نه تنها صرفاً به بازدیدهای میدانی اکتفا نکرد، بلکه از نزدیک در جریان جزئی‌ترین مسائل استان‌ها و مشکلات مردمی قرار گرفت. رهبر معظم انقلاب در دیدار اعضای هیئت دولت در ۸ شهریور ۱۴۰۱ می‌فرمایند:

یک توفیق دیگر این سفرهای استانی است؛ این خیلی حادثه درخشانی است، حادثه مهمی است. اینکه ۳۱ سفر در ۱۱ ماه انجام بگیرد به سرتاسر کشور، نقاط محروم، دورافتاده، صحنه‌های کم نظیری اتفاق بیافتد و دیده بشود از همدلی صادقانه با مردم و نظارت میدانی به مسائل گوناگون مردم، خیلی چیز مهمی است.

روند سفرهای استانی به گونه‌ای بود که در پایان هر سفر بسیاری از مردم به رفع مشکلات موجود در استان، گشایش گره‌های معیشتی خود و احیای فرصت‌ها از جمله احیای واحدهای تولیدی راکد و نیمه راکد و همچنین رفع مشکلات و فعالیت‌های اقتصادی امیدوار می‌شدند. همچنین در سفرهای استانی علاوه بر در نظر گرفتن بودجه برای مصوبات همان سفر و تخصیص منابع در نظر گرفته شده برای پروژه‌های عمرانی، بانک‌ها نیز مکلف به پرداخت تسهیلات مورد نیاز مردم و خصوصاً صنایع می‌شدند. اتخاذ روش‌های ابتکاری در این سفرها از جمله سفر برنامه‌محور به همه استان‌های کشور، حضور میدانی بدون تشریفات، گفت و گوی نزدیک با مردم، نخبگان و مدیران استانی، اجتناب از تصمیم‌های نمایشی، تمرکز بر اتمام طرح‌های نیمه تمام به جای کلنگ‌زنی‌ها، تصمیم‌گیری مبتنی بر آزمایش سرزمینی و به دور از مصلحت‌اندیشی‌ها و انجام فعالیت‌های موضوعی در جریان سفرها و ... ویژگی‌های متمایزی به این سفرها داد. در همین راستا رئیس جمهور همواره تأکید داشته‌اند:

«سفرها کاملاً شفاف، گویا، با رقم و عدد مشخص و با شناخت دقیق از وضعیت انجام می‌شود.»

مهم‌ترین نتیجه این سفرها علاوه بر پیگیری امور اجرایی، امید و اعتمادی بود که مردم در دیدار مستقیم با رئیس جمهور خود به دست می‌آوردند. هم از بعد روانی و هم از دیدگاه جامعه‌شناختی میزان اعتماد مردم به مسئول یا مسئولانی که به صورت مستقیم و نزدیک در جریان مشکلات آن‌ها قرار می‌گیرند، بیشتر است و این مهم شاید برای مردمان پایتخت نشین و یا ساکنان کلان شهرها چندان قابل درک نباشد؛ اما دیدار با عالی‌ترین مقام اجرایی

کشور برای مردمان شهرستان‌ها و مناطق محروم بسیار امیدبخش است. رهبر معظم انقلاب در دیدار اعضای هیئت دولت در نخستین دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۶ شهریور ۱۴۰۳ می‌فرمایند:

مردمی بودن مقولهٔ گسترده‌ای است و جلوه‌هایی دارد. یک جلوه همین رفتن میان مردم و شنیدن بی‌واسطه از مردم است. این حرکت بسیار خوب و مستحسنی که... جناب آقای رئیسی انجام دادند که رفتند خوزستان در میان مردم، با مردم، از آنها شنیدند، با آنها حرف زدند، این یک جلوهٔ از مردمی بودن است که بسیار کار خوبی است.

در این راستا سفرهای استانی یکی از برنامه‌های مهم رئیس‌جمهور در تحقق شعار «مردمی بودن»، «امیدآفرینی» و «احیای فرصت‌ها» در دولت سیزدهم بوده و در مرکز گفتمان دولت قرار داشته است و با تأکیدات مقام معظم رهبری، حضور در استان‌ها و نظارت میدانی به یکی از اصول دولت در تمام سطوح ملی، استانی و محلی تبدیل شد.

۲-۴. رویکرد دولت سیزدهم در مردمی‌سازی و افزایش مشارکت مردمی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مردمی‌سازی در قانون اساسی و نهادهای مردمی همواره مورد توجه بود، اما از آنجا که یکی از مهمترین رویکردهای دولت سیزدهم مردمی‌سازی بود، در این دولت به گفتمان غالب تبدیل شد. در دولت سیزدهم بر مبنای «سند تحول»، «عدالت محوری» و «مردم محوری» دو رویکرد اصلی دولت بود و در این مدت زمینه مشارکت مردم در عرصه‌های مختلف بیش از پیش فراهم آمد. دولت بر مبنای آمایش سرزمینی، به مناطق مختلف کشور توجه داشت تا از ظرفیت‌های آنها برای نقش

آفرینی در رشد و پیشرفت کشور به درستی استفاده شود و ایران منحصر و محدود به پایتخت و چند کلان شهر نباشد. به اعتقاد رئیس جمهور، حضور مردم در صحنه اقتصادی نه تصنعی و نمادین و نمایشی، بلکه حضور مردم در صحنه اقتصاد حضوری واقعی باید باشد. بر همین اساس برنامه‌های دولت بر این مبنا تنظیم و تدوین شد. تلاش برای اجرای درست اصل ۴۴ قانون اساسی به عنوان محمل قانونی حضور مردم در اقتصاد، بیش از پیش مورد توجه دولت قرار گرفت و نه تنها دولت خود را رقیب بخش خصوصی و مردمی ندانست، بلکه به منظور تقویت بخش خصوصی و تعاونی گام‌های بسیاری برداشته شد. در رابطه با محوریت مردم در برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات آیت‌الله رئیسی، رهبر معظم انقلاب پس از شهادت ایشان و در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۱۷ تیرماه ۱۴۰۳ می‌فرماید:

یکی از مهم‌ترین خصوصیات آقای رئیسی مردمی بودن بود. برای همه ماهه، برای دولت‌ها و رؤسای دولت‌ها، برای اعضای دولت‌ها، این باید الگو باشد. ایشان به مردم اعتنا می‌کرد، برای مردم احترام قائل بود، در بین مردم حضور پیدا می‌کرد، لمس می‌کرد حقایق را با حضور در میان مردم، حرف‌های آنها را می‌شنید و نیازهای آنها را محور برنامه‌ریزی‌های خودش قرار می‌داد؛ ایشان این‌جوری بود. محور برنامه‌ریزی‌ها و اقدام‌ها و کارها و شاخص‌هایی که مورد نظر ایشان بود، حل مشکلات مردم بود. حالا ممکن بود بعضی به نتیجه برسد، بعضی نرسد، اما محور کارهای ایشان اینها بود؛ آنچه ما همیشه در مذاکرات جلساتمان با آن مواجه بودیم.

یکی از اقدامات آغازین و تأسیسی رئیس جمهور، برپایی نخستین اجلاس ملی مردمی‌سازی دولت به اهتمام ستاد مردمی‌سازی دولت با حضور نخبگان و حلقه‌های میانی و شبکه دستیاران مردمی‌سازی و مسئولان و بخش‌های تخصصی با هدف حل مسائل کشور با محوریت مردمی‌سازی اقتصاد و بیان دیدگاه‌ها در زمینه حکمرانی مردمی بود. تلاش دولت همواره بر این قرار داشت که با مردمی‌سازی امور را بر ریل اصلی خود برگرداند و حکمرانی مردم را در امور مختلف محقق سازد. هدف اصلی، ایجاد این شبکه حل مشکلات مردم با کمک خود مردم بود. دولت سیزدهم تلاش کرد نه در شعار و حرف، بلکه در عمل به مردم میدان بدهد تا دولت به وظایف هدایتی و حمایتی و نظارتی خود بپردازد و کارها را مردم انجام دهند. رئیس جمهور با تأکید بر اینکه مدیران و مسئولان دستگاه‌ها در جهت مردمی‌کردن کارها باید یک حرکت تحولی انجام دهند و نیروهای را به کار بگمارند که دیدگاه تحولی دارند، معتقد بودند اگر نیرویی تحول‌خواه نیست، حتماً از جلوی پای نیروهای تحول‌خواه کنار برود تا تحول در دستگاه‌ها پا بگیرد. ایشان اعتقاد قلبی داشت که همه دستگاه‌های اداری برای مردمی‌کردن مأموریت‌های خود برنامه دقیق داشته باشند و برای هر تصمیمی یک پیوست مردمی‌کردن کارها تهیه شود تا معلوم باشد مردم چگونه می‌توانند در آن نقش ایفا کنند.

۳-۴. آزادسازی سواحل و حاشیه رودخانه‌ها به نفع مردم

سواحل ایران به ویژه در شمال کشور با وجود آنکه قانونی و شرعی در زیرمجموعه منابع ملی و انفال دسته‌بندی می‌شوند و به تمام مردم کشور تعلق دارند اما تبعیض نهادینه‌شده سال‌هاست بسیاری از مردم را از دسترسی مستقیم به تمام این سواحل محروم

ساخته و آنها را در اختیار گروهی از ویژه‌خواران و نهادها و سازمان‌های متنفذ قرار داده است. قانون مصوب آزادسازی سواحل در سال ۸۶، حریم دریا را ۶۰ متر تعیین کرده و بر همین اساس هیچ گروه، سازمان یا شخصی حق ندارد در فاصله ۶۰ متری از دریا تصرفی داشته باشد اما آمارها نشان می‌دهد بیش از یک هزار هکتار از سواحل شمال ایران در تصرف غیرقانونی قرار دارد. این تبعیض در سفر هشتم بهمن ماه سال ۱۴۰۰ به گیلان مورد توجه رئیس‌جمهور قرار گرفت و ایشان تاکید کردند:

«دستگاه‌های اداری در گیلان و هر استانی که دارای ساحل است باید آن مقدار از سواحل را که برخلاف مقررات اشغال کرده‌اند به سرعت به نفع مردم آزاد کنند و هیچ دستگاهی در دولت حق ندارد ساحلی را که متعلق به مردم است اشغال کند و در این رابطه باید به حدودی که قانون تعیین کرده است، برگردند.»

دستور مذکور بصورت مکتوب در دهم بهمن ماه ۱۴۰۰ به همه دستگاه‌های اجرایی رسید که «همه دستگاه‌های دولتی موظفند نسبت به آزادسازی مناطق ساحلی تصرف شده تا مرز قانونی (حداقل ۶۰ متر از ساحل) اقدام کنند.» در ادامه این ابلاغیه تأکید شده که «با فوریت و ظرف حداکثر ۲۰ روز هر یک از دستگاه‌های دولتی که تصرفاتی در مناطق ساحلی دارند، اقدام لازم و معمول و نتیجه را برای استحضار به دفتر رئیس‌جمهور اعلام کنند.» دستوری که سید صولت مرتضوی معاون اجرایی رئیس‌جمهور و حجت‌الاسلام والمسلمین حسن درویشیان رییس دفتر بازرسی و نماینده ویژه رئیس‌جمهور در امر مبارزه با فساد مأمور اجرای آن شدند و از اختیارات ویژه‌ای نیز برای برخورد قاطع با مدیران و

دستگاه‌های متخلف برخوردار بودند. همچنین رئیس‌جمهور شامگاه یکشنبه ۱۷ بهمن نیز به وزارت کشور مأموریت داد آیین‌نامه نحوه استفاده مردم از سواحل آزاد شده را تدوین کند. استان‌های ساحلی مشمول این طرح بودند و سرانجام ۹۰ درصد سواحل در اختیار دستگاه‌های دولتی و حاکمیتی پس از ضرب‌الاجل رئیس‌جمهور آزاد شدند. کارشناسان افزایش گردشگر در پی آن افزایش اشتغال را از نتایج کوتاه مدت و افزایش اعتماد و امید‌آفرینی بین اقشار مختلف مردم در درازمدت را از نتایج آزادسازی سواحل به نفع مردم ارزیابی می‌کنند. بی‌تردید تداوم این روند در قوه مجریه تا پایان راه و اصلاح قاطعانه ساختارهایی که حقوق مردم را به هر بهانه‌ای نقض می‌کنند، می‌تواند موجی از امید‌آفرینی و احیای فرصت‌ها و ظرفیت‌های بر زمین مانده^۴ موجود به نفع مردم را ایجاد سازد.

۴-۴. نهضت ملی مسکن و تأمین مسکن اقشار کم‌برخوردار جامعه

ساخت و تأمین مسکن مناسب و موردنیاز برای کلیه اقشار جامعه بویژه اقشار کم‌برخوردار، از الزامات مردم‌داری و احیای امید بین مردم و از اهداف و شعارهای اصلی دولت سیزدهم و مورد اهتمام جدی آیت‌الله رئیسی بود. برنامه دولت برای ساخت سالیانه یک میلیون واحد مسکونی از طرق مختلفی از جمله نوسازی بافت‌های فرسوده، توسعه شهرهای جدید، ساخت ۵۰ شهرک و ۲۷ شهر ساحلی، بهسازی واحدهای روستایی، مشارکت با بخش خصوصی برای افزایش ساخت و ساز در شهرها و... دنبال شد. اقدامات عدالت محور و مردمی دولت در این زمینه شامل برآورد احداث ۴ میلیون واحد مسکونی شهری و روستایی، تشکیل صندوق ملی مسکن، تدوین آیین‌نامه تأسیس، توسعه و تسهیل

مقررات فعالیت صندوق‌های سرمایه‌گذاری برای تأمین مالی ساخت و اجاره و تخصیص زمین و افزایش تسهیلات می‌شود. رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت سیزدهم در تاریخ ۸ شهریورماه ۱۴۰۱، مسئله مسکن را مورد توجه قرار داده و می‌فرماید:

در قضیه مسکن عقب‌ماندگی زیادی وجود دارد که موجب افزایش سرسام‌آور قیمت و اجاره‌بها و رنج و زحمت مردم شده است.

تلاش‌های دولت مقرون به موفقیت‌هایی بود، به‌طوریکه طبق اعلام وزارت راه و شهرسازی تاکنون بیش از دو میلیون و ششصد هزار واحد نهضت ملی مسکن به مرحله ساخت رسیده و ۵۲ هزار هکتار زمین برای اجرای این طرح تأمین شده است. دولت سیزدهم همچنین اقدامات مؤثری برای تسریع ساخت و تکمیل واحدهای مورد نظر، به‌ویژه درخصوص تأمین مالی طرح‌ها صورت داد. یکی از این اقدامات، تشدید نظارت بر نحوه عملکرد نظام بانکی در پرداخت تسهیلات به بخش مسکن و سپس جریمه بانک‌های متخلف بود. اقدام دیگر، کاهش نرخ سود بانکی تسهیلات نهضت ملی مسکن از بیست و سه درصد به هجده درصد بود. پلکانی شدن اقساط نهضت ملی مسکن به منظور مساعدت بیشتر با متقاضیان از دیگر اقدامات حمایتی دولت در زمینه تأمین مسکن برای کلیه اقشار جامعه بویژه اقشار کم‌برخوردار بود.

۴-۵. محرومیت‌زدایی از روستاها

نگاه ویژه به روستاها و مناطق محروم، جزو اهداف اساسی دولت مردمی در جهت مردم‌داری، احیای فرصت‌های مغفول در روستاها و امیدآفرینی بوده است. در این زمینه،

به ۱۵۰۰ روستای جدید آبرسانی شد و شاخص بهره‌مندی روستاها به آب آشامیدن از ۷۶ درصد به ۷۹.۴ درصد ارتقا یافت. در حوزه راه‌سازی روستایی نیز ۱۵۰۰ کیلومتر راه روستایی ایجاد شد و ۱۵۰۰ کیلومتر نیز روکشی مجدد انجام گرفت و شاخص برخورداری تعداد روستاها از راه آسفالت به ۷۸ درصد به ۸۲ درصد ارتقا یافت. با اجرای طرح‌های مسکن روستایی، شاخص مقاوم‌سازی منازل روستایی از ۴۹ درصد به ۵۱ درصد بهبود یافت و در حوزه مدارس روستایی هم ۴۳۵۰ کلاس درس جدید ساخته شد.

۴-۶. ساماندهی و توزیع عادلانه فرصت‌ها در حوزه بهداشت و درمان

از اقدامات چشمگیر دولت در حوزه مردم‌داری، امیدآفرینی و احیای فرصت‌ها می‌توان به ساماندهی و توزیع عادلانه فرصت‌ها و امکانات بهداشتی و درمانی اشاره کرد. نسبت تعداد پزشک به میزان جمعیت، شاخصی برای سنجش عدالت در حوزه بهداشت و درمان به حساب می‌آید. یکی از گام‌هایی دولت در این زمینه افزایش ظرفیت دانشجویان پزشکی و دندانپزشکی جهت تأمین نیروی انسانی متخصص و کادر درمان مورد نیاز جامعه است. از اقدامات دیگر دولت در مسیر تحقق عدالت در پرداخت کارکنان حوزه بهداشت و درمان، اجرای قانون تعرفه‌گذاری خدمات پرستاری بود که پس از ۱۴ سال با هدف برخورداری پرستاران از هویت حرفه‌ای و استقلال حرفه‌ای پرستاران و حرکت به سمت عدالت در پرداخت‌ها در نظام سلامت اجرا شد. براساس این طرح، مبنای پرداخت تعرفه‌ها، تولید خدمت مبتنی بر عملکرد در نظر گرفته شد و پرداختی کارانه پرستاران به شکل مساوی نیست و مبتنی بر میزان خدمتی که ارائه می‌دهند، بصورت عادلانه تعیین شده است. با توجه به اینکه توزیع عادلانه فرصت‌های حوزه بهداشت و درمان، به‌ویژه برای اقشار

کم‌برخوردار، همواره دغدغه اصلی دولت به شمار می‌رفت، طرح تشکیل صندوق بیماری‌های خاص و صعب‌العلاج از اقدامات عدالت‌محور دیگر در حوزه بهداشت و درمان برای اولین بار بود. در عین حال بیمه سلامت رایگان بیست میلیون روستایی که از سال ۱۳۸۴ اجرا شده است در دولت سیزدهم با تغییرات مثبتی با هدف افزایش خدمات به روستاها و مناطق مرزنشین و عشایری، به‌ویژه در زمینه خدمات روان و تغذیه، به مرحله اجرا درآمد. تهیه سبد تغذیه‌ای و بسته بهداشتی رایگان ماهیانه و بیمه رایگان مادران باردار و کودکان تا پنج سالگی، از جمله دستاوردهای تغییرات مثبت در اجرای این طرح است. همچنین دولت سعی داشته پزشکان متخصص را با تمرکز بر مناطق محروم و کمتربرخوردار توزیع کند که در این زمینه رشد ۱۰ درصدی صورت گرفته است.

۷-۴. احیای فرصت‌ها و امیدآفرینی در آموزش و پرورش با اجرای طرح رتبه‌بندی معلمان

سال ۱۳۹۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش را تصویب کرد. در این سند با هدف ارتقای منزلت اجتماعی و جایگاه حرفه‌ای معلمان به استقرار نظام سنجش صالحیت‌های عمومی و تخصصی و حرفه‌ای، تعیین ملاک‌های ارزیابی و ارتقای علمی و تربیتی معلمان و تقویت انگیزه ارتقای شغلی در آنان اشاره می‌شود. تهیه لایحه و اجرای طرح رتبه‌بندی معلمان در دولت‌های قبل بارها به دلیل بار مالی آن به تعویق افتاده بود. اهتمام جدی آیت‌الله رئیسی و دولت سیزدهم به منظور ارتقای شأن و منزلت معلمان و برقراری نظام عادلانه پرداخت مبتنی بر شایستگی‌ها، با وجود بار مالی زیاد آن برای دولت، با تدوین آیین‌نامه اجرایی این طرح از شهریور ۱۴۰۰ به اعمال

نظام رتبه‌بندی و بهبود دریافتی معلمان اقدام شد. اجرای این طرح منجر به افزایش میانگین ۳۷ درصدی حقوق فرهنگیان نسبت به قبل از اجرای رتبه‌بندی شد و ظرفیت گسترده‌ای در جهت افزایش امید و احیای فرصت‌ها در بین جامعه فرهنگیان به عنوان آتیه‌سازان کشور فراهم ساخت.

۴-۸. حمایت از نهاد خانواده و فرصت‌های موجود در بین زنان سرپرست خانوار

در دولت سیزدهم بنا به اهتمام جدی شخص رئیس‌جمهور نسبت به نهاد خانواده و منزلت اجتماعی زنان، حمایت از نهاد خانواده و توانمندسازی زنان به‌ویژه زنان سرپرست خانوار و توجه به اشتغال و کارآفرینی آنان مورد توجه جدی قرار گرفت. بنا بر اعلام معاون زنان رئیس‌جمهور، شش میلیون نفر زن سرپرست خانوار در کشور داریم که نزدیک به چهار میلیون نفر آنها نیاز به حمایت دارند. دولت برای تحقق سیاست‌های خود در قبال این قشر چندین برنامه مهم مانند ایجاد صندوق ضمانت در حوزه اشتغال برای زنان سرپرست خانوار بدون پوشش حمایتی در دهک ۱ تا ۵ درآمدی، تخصیص اعتبار ۶۰۰ میلیارد ریالی توسعه صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری تعاون و صدور ضمانت‌نامه برای زنان سرپرست خانوار برای اعطای تسهیلات تا سقف هزار میلیارد ریال در حوزه اشتغال را اجرایی کرد که زمینه گسترده‌ای در جهت احیای فرصت‌های مغفول و افزایش امید‌آفرینی فراهم ساخت.

فصل پنجم: شهید جمهور؛ تولید سرمایه اجتماعی و تحرک در اقتصاد و
معیشت

مقدمه

دولت سیزدهم با شروع فعالیت خود، در راستای عبور از وضعیت شکننده و نامتعادل کشور در سال ۱۴۰۰، که با انبوهی از مشکلات اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی مواجه بود و پیامدهای ناگواری بویژه در معیشت مردم و سرمایه اجتماعی نظام برجای گذاشته بود تلاش داشته با فراهم سازی بسترها و زیرساخت های لازم به منظور تحول و پیشرفتی متوازن در همه زمینه های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی یک هدف چند لایه و گام به گام و مبتنی بر سیاست های بالادستی نظام جمهوری اسلامی ایران و سند تحول دولت مردمی در دستور کار خود قرار دهد. در همین راستا کلیه دستگاه های اجرایی نیز مکلف شدند به فراخور زمینه فعالیت خود، برنامه زمانبندی مشخصی را طراحی و اقدامات لازم برای اجرا و تحقق آن را به کار گیرند. ماحصل برنامه ریزی های صورت گرفته در بهبود شرایط اقتصادی شامل تحقق ۴۵ میلیارد دلار صادرات در یازده ماهه اول ۱۴۰۲، رشد ۱۱ درصدی صادرات به لحاظ وزنی، افزایش ۱۲ درصدی صادرات با کشورهای حوزه اتحادیه اوراسیا طی یازده ماهه ۱۴۰۲، تحقق ۱۶.۱۲۲ میلیون تن ترانزیت خارجی و افزایش ۳۴.۴۶ درصدی آن، افزایش ۳۱ درصدی میانگین روزانه شاخص حمل بار بین المللی در بخش ریلی، افزایش دو برابری متوسط ماهانه پروازهای عبوری، افزایش ظرفیت تولید برق به میزان ۸۵۳۸.۱۹ مگاوات و توسعه طرح بزرگ فیبرنوری منازل و کسب و کارها، تداوم رشد مثبت اقتصادی و تحقق رشد ۵.۱ درصدی تولید ناخالص داخلی در پاییز ۱۴۰۲، کاهش مستمر نرخ بیکاری و تحقق نرخ ۷.۶ درصدی بیکاری در پاییز ۱۴۰۲ و تداوم روند کاهنده نرخ تورم و دستیابی به نرخ تورم نقطه به نقطه ۳۵.۸

درصدی در بهمن ماه ۱۴۰۲ و... را می‌توان به عنوان مهمترین دستاوردهای دولت مردمی در عرصه بهبود وضعیت اقتصادی کشور و به تبع آن تولید سرمایه اجتماعی برشمرد (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۹۲-۶۹). رهبر معظم انقلاب پس از شهادت آیت‌الله رئیسی در رابطه با تحرک بالای دولت در بخش‌های داخلی و خارجی، در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۱۷ تیرماه ۱۴۰۳ می‌فرمایند:

دولت مرحوم آقای رئیسی (رضوان الله علیه) دولت کار بود، دولت امید بود، دولت حرکت در بخش‌های داخلی و خارجی بود. اگرچه این عناوین را شاید خود ایشان یا اعضای دولت به کار نمی‌بردند، اما عملاً این جور دیده می‌شد و فهمیده می‌شد؛ ایشان واقعاً امیدوار بود، واقعاً خوش‌بین بود به آینده — البته حق هم با ایشان بود — و تصمیم داشت که به آن هدف‌ها خودش را برساند با همکاری شماها.

در سایه چنین نگاه و رویکردی، دولت در دوره کوتاه مسئولیتی خود توانست به دور از حاشیه‌ها و حاشیه‌سازی‌ها و همچنین سیاسی‌کاری‌ها و مانع‌تراشی‌ها، به شکل جهادی اقدامات مطلوبی در راستای تولید سرمایه اجتماعی و تحرک در اقتصاد و معیشت به سرانجام برساند و زیرساخت‌های مناسبی در حوزه‌های مختلف ایجاد کنند که همواره تأیید و تمجید رهبر معظم انقلاب را در پی داشت. در این رابطه رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت در ۸ شهریور ۱۴۰۱ می‌فرمایند:

توفیق دیگر... سرعت عمل شما [دولت سیزدهم] است در قبال حوادث پیش‌بینی‌نشده مثل سیل، مثل حوادثی که اتفاق می‌افتد. این سرعت عمل خیلی چیز مهمی است. اینکه یک جایی زلزله بشود، سیل بیاید، بلافاصله مسئولین خودشان را برسانند آنجا و بالای سر کار بایستند و کار را سامان بدهند، این خیلی

چیز بارزشی است. رئیس‌جمهور محترم از سفر خارجی برگشتند، بلافاصله رفتند کرمان سراغ سیل‌زده‌ها؛ یا وزیر محترم چند روز می‌رود بالای سر یک کاری می‌ایستد؛ این‌ها مهم است. این یکی از توفیقات شما است که نشان‌دهنده همدرد بودن دولت با مردم و در میدان بودن دولت است.

در این فصل از کتاب شهید جمهور تلاش شده است در ادامه تبیین اقدامات و دستاوردهای دولت مردمی، ضمن اشاره به دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب درباره دولت سیزدهم و بیان برخی رویکردهای مدیریتی رئیس‌جمهور شهید، گوشه‌ای از خدمات گسترده دولت در حوزه تولید سرمایه اجتماعی و تحرک در اقتصاد و معیشت در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد.

۱-۵. تقویت سرمایه اجتماعی

فضای اجتماعی - روانی جامعه در ابتدای آغاز بکار دولت سیزدهم به گونه‌ای بود که سرمایه اجتماعی دولت را پس از دو دوره اغتشاشات در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۸ به شدت کاهش داده بود و چشم‌انداز بهبود اوضاع را تیره و تار ساخته بود. در چنین فضایی، تردیدهای جدی برای بهبود اوضاع شکل گرفته بود. طبق همه نظرسنجی‌های داخلی و خارجی در اوایل سال ۱۴۰۰، عوامل مختلف مردم را روزه‌روز نسبت به آینده ناامیدتر می‌کرد. بسیاری از مردم، مسئولان کشور را در اداره جامعه و حل مشکلاتشان ناکارآمد می‌دانستند و معتقد بودند در آینده وضعیت‌شان بدتر می‌شود. همچنین در ادبیات نخبگان سیاسی و اقتصادی، بحث‌های مختلفی درباره فروپاشی اقتصادی کشور و به صفر رسیدن درآمد از محل فروش نفت، تورم ۱۰۰ درصدی و ونزوئلایی شدن کشور از نظر کاهش ارزش پول ملی مطرح بود. در کنار این موارد، طولانی شدن روند واکسیناسیون از یک

سو، بسیاری از هموطنان را قربانی کرونا کرده و سایه مرگ و بیماری را بر کشور گسترانده بود و از سوی دیگر، پیامدهای بیماری، تأثیر خود را بر همه فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و زندگی روزمره گذاشته و امور مختلف را دچار رکود کرده بود. تحلیلگران کاهش سرمایه اجتماعی را در کنار دیگر عوامل، یکی از دلایل کاهش مشارکت مردم در انتخابات سیزدهم ریاست جمهوری ارزیابی می‌کنند. همین موارد باعث شد موضوع «سرمایه اجتماعی» و ارتقای آن، یکی از مسائل مورد توجه نامزدهای ریاست جمهوری، از جمله رئیس‌جمهوری منتخب باشد و آیت‌الله رئیسی بعد از پیروزی در انتخابات، چند اقدام عملی ذیل را با هدف ارتقای سرمایه اجتماعی در دستور کار دولتش قرار داد.

آرامش روانی با واکسیناسیون: گام نخست رئیس‌جمهوری در اولین روزهای به دست گرفتن مسئولیت و حتی پیش از تشکیل دولت، تسریع روند واردات واکسن کرونا و برداشتن موانع مقابل واردات بود. شهید جمهور ۲۳ مرداد، تنها ۱۰ روز بعد از تنفیذ، در جلسه ستاد ملی مقابله با کرونا از قطعی شدن خرید ۳۰ میلیون دُز واکسن کرونا خبر داد. همیاری نهادهای مختلف در توسعه پایگاه‌های واکسیناسیون و افزایش زمان ارائه خدمات واکسن، در کنار ورود پیاپی واکسن به کشور، رکوردهای بالای یک میلیون تزریق واکسن در روز را ثبت کرد و باعث شد خیلی زود کسانی که متقاضی واکسن بودند، واکسن دریافت کنند؛ این در حالی بود که مانع‌تراشی در ورود واکسن به کشور، علاوه بر تلفات چندصد نفری، موجی کشنده از گلایه و ناامیدی را در افکار عمومی و فضای مجازی ایجاد کرده بود. اما در فاصله کوتاه گذشت ۱۲۰ روز از تنفیذ رئیس‌جمهور

سیزدهم، واکسیناسیون تا اندازه‌ای آرامش روانی در جامعه ایجاد کرد که بخودی خود زمینه عادی شدن روند بقیه فعالیت‌ها را فراهم ساخت.

حضور در بین مردم: در دوره‌ای که مشکلات مختلف مردم را ناراضی کرده بود، افکار عمومی نگاه مثبتی به مسئولان به عنوان مقصران وضعیت رخ داده نداشتند و بدینی به آنها نیز افزایش یافته است؛ وضعیت بیماری کرونا نیز به افزایش فاصله مسئولان با مردم دامن زده و برخی مسئولان نیز فاصله‌گذاری اجتماعی بابت کرونا را توجیه مناسبی برای افزایش فاصله خود با مردم تلقی می‌کردند. در این شرایط حضور مستمر در بین مردم به عنوان یکی از رویکردهای دولت سیزدهم، هم از سوی شخص رئیس‌جمهوری و هم وزیران و دیگر مسئولان با دو هدف دنبال شد: یکی لمس مسائل و مشکلات از نزدیک و دیگری کاهش فاصله با مردم؛ این رویه ارتباط نزدیک رئیس‌جمهوری با مردم بخش‌های مختلف را رقم زد و انتشار اخبار و تصاویر مربوط به آن نیز پیامی مبنی بر تمایل دولت به ارتباط مستقیم با مردم، در دسترس مردم بودن مدیران و حذف فاصله بین مردم و کارگزاران دولتی را برای کل افکار عمومی داشت. پیام دیگر این رویکرد، اصلاح الگوی حکمرانی و رفتار مدیریتی به سمت الگوی دولت مردمی، با حضور در میدان و بین مردم، عمل‌گرایی، تحرک و پویایی وزیران و بدنه دولت و عبور از بروکراسی اداری بود.

ده سفر استانی در هر ده روز: در حدود ۱۰۰ روز اول سکانداری رئیسی، وی به ۱۰ استان عمده‌تأ محروم سفر کرده و در بین مردم حضور یافت. نخستین سفر استانی دولت ۵ شهریور به خوزستان انجام شد و سپس رئیس‌جمهوری به استان‌های سیستان و بلوچستان، خراسان جنوبی، ایلام، کهگیلویه و بویراحمد، بوشهر، فارس، زنجان، سمنان و اردبیل سفر

کرده است. این سفرها در روزهای پایان هفته انجام شده و در مجموع به طور متوسط هر ۱۰ روز یک سفر استانی انجام شده است. حضور شهید جمهور در نقاط مختلف منتخب از شهر، روستا و واحدهای تولیدی، نتایجی از جمله تقویت ریشه‌های هویت ایرانی و نظام اجتماعی ایران، به‌ویژه جامعه روستایی و عشایری، توجه به طبقات فرودست و فراموش شده جامعه، حاشیه‌نشینان و اقشار دیده نشده و توجه به بخش کشاورزی و دامداری، حمایت از زندگی روستایی و عشایری به عنوان قشر مولد و کم‌هزینه جامعه و تلاش برای احیای پروژه‌های نیمه‌تمام و نیمه تعطیل صنعتی، عمرانی و اقتصادی در استان‌ها داشت. همچنین برخی مسائل تازه استان‌ها همچون آب خوزستان و زلزله کهگیلویه نیز مورد بررسی رئیس‌جمهوری و وزیران قرار گرفت. نکته مهم در سفرهای استانی دولت سیزدهم، تلاش برای رفع برخی ایرادها و نقدهای وارده به سفرهای استانی دولت نهم و دهم بود؛ از جمله خودداری از راه‌اندازی گردهمایی‌های بزرگ و تجمع مردم و همراه بردن کل هیات وزیران و به جای آن به حضور وزیرانی که مسائل مرتبط در استان داشتند، اکتفا شده است. همچنین پیش از هر سفر، مسائل هر استان در کارگروه‌هایی بررسی شده تا مجموعه دولت با آمادگی به بررسی موارد بپردازند.

نتایج نظرسنجی‌های اولیه؛ ایجاد امید اولیه در مردم برای توفیق دولت:

پس از گذشت ۴ ماه از دولت سیزدهم نظرسنجی‌های داخلی و خارجی از امید بستن و نگاه مثبت بخش زیادی از مردم به دولت حکایت دارد. از جمله موسسه گالوپ مستقر در واشنگتن، با انتشار آخرین نظرسنجی‌های انجام شده گزارش داد، ۷۲ درصد از مردم ایران از عملکرد دولت رئیسی رضایت دارند و از هر ۱۰ بزرگسال، بیش از هفت نفر

عملکرد دولت رئیسی را تأیید می‌کنند. نظرسنجی گالوپ از دوم تا نهم شهریور (سه هفته پس از روی کار آمدن دولت رئیسی) صورت گرفته و شاخص ۷۲ درصدی رضایت از دولت جدید، دست کم می‌تواند نشانگر امید مردم به بهبود امور در دولت جدید شود. همچنین طبق نظرسنجی مرکز افکارسنجی دانشجویان (ایسپا) که ۲۱ تا ۲۵ شهریور ۱۴۰۰ در سطح ملی اجرا شده، ۵۳.۲ درصد معتقدند دولت رئیسی نسبت به دولت قبلی بهتر و ۹.۶ درصد گفته‌اند بدتر عمل خواهد کرد و ۲۱ درصد معتقدند فرقی نخواهد کرد. در این نظرسنجی که با نمونه ۱۵۸۱ نفری انجام شده، ۵۷.۶ درصد پرسش‌شوندگان هم معتقدند کابینه رئیسی توان لازم برای مدیریت کشور را دارد. باور به توانمندی کابینه دولت سیزدهم در مدیریت امور کشور بین افراد فاقد تحصیلات دانشگاهی (۶۳.۹ درصد) بیش از افراد دارای تحصیلات دانشگاهی (۴۸.۶ درصد) است. ساکنان مناطق روستایی (۶۸.۱ درصد) نسبت به شهرهای کوچکتر (۵۹.۱ درصد) و مراکز استان‌ها (۵۰.۵ درصد) بیشتر معتقدند کابینه آقای رئیسی توانمندی لازم برای مدیریت کشور را دارد (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۴۱-۲۹). مطابق آمار مذکور می‌توان این نتیجه را گرفت که با وجود فضای ناامیدی در گذشته، بسیاری از مردم به نتیجه‌بخشی اقدامات دولت سیزدهم امیدوار هستند و دولت توانسته است فضای اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی را به نحو مطلوبی دگرگون سازد.

۲-۵. تحرک در مسائل اقتصادی

عملکرد اقتصادی دولت‌ها اساساً با شاخص‌های اقتصاد کلان سنجیده می‌شود. بر این اساس متغیرهای اقتصادی متعددی از جمله تولید ناخالص داخلی، میزان رشد، میزان

بیکاری، میزان تورم معیار ارزیابی اقتصاد در سطح ملی قرار می گیرد؛ بنابراین از منظر علم اقتصاد، سنجش عملکرد دولت ها در شاخص های مزبور، معیاری علمی و کمی و جهانشمول برای قضاوت درباره توفیق یا ناکامی دولت ها در حوزه اقتصاد در اختیار قرار می دهد. همین شاخص ها را به وضوح در عملکرد دولت ها می توان رهگیری و مورد ارزیابی قرار داد.

با توجه به ماهیت متفاوت و متمایز نظام اسلامی، شاخص های مزبور برای ارزیابی عملکرد دولت کفایت نمی کند و باید شاخص های متناسب با ماهیت نظام جمهوری اسلامی هم به شاخص های مزبور افزوده شود. مهم ترین منبع احصای این شاخص ها، بیانات مقام معظم رهبری به مناسبت دو دیدار در هفته دولت در شهریور ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ با هیئت دولت است که به خوبی معیارهای ارزیابی عملکرد دولت را در اختیار قرار می دهد. در این رابطه رهبر معظم انقلاب پس از شهادت آیت الله رئیسی در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۱۷ تیرماه ۱۴۰۳ می فرمایند:

[مرحوم رئیسی] به توانایی های داخلی واقعاً اعتقاد داشت. خب ما با خیلی از مسئولین در نشست و برخاست ها روی این مسئله ٔ توانایی های داخلی و ظرفیتهای داخلی در موارد متعدد صحبت می کنیم، هیچ کس از آنها هم مخالفت نمی کند، اما آدم می فهمد چه کسی عمیقاً و از بن دندان به این توانایی ها باور دارد، چه کسی نه. ایشان واقعاً باور داشت؛ یعنی قبول داشت که ما خیلی از مشکلات کشور را یا اکثر مشکلات کشور را یا به یک صورت همه ٔ مشکلات کشور را می توانیم با تکیه ٔ به ظرفیتهای داخلی حل کنیم؛ و لذا دنبال این کارها هم بود. این از خطوط مهم و اصلی [بود] که ایشان دنبال می کرد.

زمانی که از اقدامات شاخص دولت سخن به میان می‌آید، مراد اقدامات جهادی و تأثیرگذاری است که دولت در زمینه‌های مختلف انجام داده و دستاوردهای چشمگیر و تأثیرات ملموسی در پی داشته است؛ اقداماتی که رئوس آن به این ترتیب از قول رئیس‌جمهور شهید در دیدار با مقام معظم رهبری دسته‌بندی می‌شود: «رشد ۴ درصدی تولید در دو سال پیاپی، کاهش میزان بیکاری به ۸.۲ درصد، رونق بی‌سابقه تجارت کشور، افزایش تولید نفت و گاز و حل کامل مشکل باقی ماندن ۸۷ میلیون بشکه میعانات روی آب، برنامه‌ریزی برای حل ۲۲ هزار مگاوات ناترازی برق، تدبیر دولت برای رفع تنش آبی و حل مشکل ۳۵۰۰ روستا، افزایش تولید گاز برای کاهش ناترازی در بخش گاز، برنامه‌ریزی برای اصلاح نظام بانکی، کاهش رشد نقدینگی از ۴۰ درصد به ۲۷ درصد، تمرکز بر روی اصلاح نظام و ساختار بودجه، افزایش بیش از ۱۵ هزار تخت بیمارستانی از ابتدای دولت، پوشش فراگیر بیمه سلامت، رشد کمی و کیفی شرکت‌های دانش‌بنیان، فعال شدن سامانه‌های شفافیت برای پیشگیری از بروز فساد، ورود ۸ میلیون گردشگر خارجی به کشور، بیش از ۱۰ میلیون تن خرید تضمینی گندم، هدف‌گذاری تولید ۱.۷ میلیون خودرو تا پایان سال و...» در این رابطه و اهتمام شهید جمهور در پیگیری و پیاده‌سازی برنامه‌های مذکور و طرح‌های بزرگ رهبر معظم انقلاب پس از شهادت آیت‌الله رئیسی در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۱۷ تیرماه ۱۴۰۳ می‌فرمایند:

یک نقطهٔ دیگر ایشان [مرحوم رئیسی] — که آقای مخبر هم بحق اشاره کردند — اهتمام به طرح‌های بزرگ بود. به طرح‌های سنگین اهتمام داشت؛ مثلاً فرض کنید مثل همین انتقال آب از دریا به چند نقطه یا مثلاً در همین مسئلهٔ آب، انتقال آب از راه‌های دور به شهرهایی که مدتها بود در انتظار آب بودند؛ ایشان

مسئلهٔ شُرب اینها و کشاورزی اینها را حل کرد. طرح‌های گوناگونی از این قبیل داشت. این هم یک نقطهٔ برجسته در خصوصیات رئیس‌جمهور عزیزمان.

در این راستا در ادامه براساس آمارهای منتشرشده، به تشریح مجموعه‌ای از مهم‌ترین اقداماتی که افق‌های روشنی را پیش روی کشور قرار داده است، می‌پردازیم.

۳-۵. افزایش تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی

تولید ناخالص داخلی، شاخصی است که برای اندازه‌گیری ارزش پولی کالاها و خدمات نهایی تولیدشده در یک کشور طی یک دوره زمانی معین به کار گرفته می‌شود. رشد مثبت آن با لحاظ تعدیل تورمی (در نظر گرفتن میزان تغییرات قیمت و تورم) به معنای بزرگتر شدن اندازه اقتصاد و رشد منفی آن به معنای کوچکتر شدن اندازه اقتصاد است. تولید ناخالص داخلی از این حیث اهمیت دارد که اطلاعاتی درباره اندازه و نحوه عملکرد اقتصاد یک دوره می‌دهد. هنگامی که تولید ناخالص داخلی در حال رشد است، به خصوص اگر تورم زیادی وجود نداشته باشد، کسب و کارها به طور کلی وضع بهتری نسبت به زمانی دارند که اینطور نیست؛ اشتغال به احتمال زیاد افزایش می‌یابد و مردم قدرت خرید و رفاه و کیفیت زندگی بیشتری دارند. میان میزان تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی رابطه مستقیم وجود دارد و رشد اقتصادی نتیجه افزایش میزان تولید ناخالص داخلی است. بر این اساس، افزایش تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی از اهداف اصلی دولت سیزدهم در حوزه اقتصاد تعیین شد. نتیجه اتخاذ این رویکرد در ۲ سال اول خدمت دولت مردمی به صورت افزایش میزان رشد طی ۲ سال متوالی نمایان شد. مطابق داده‌های مرکز آمار ایران در پایان سال ۱۴۰۱ میزان رشد با احتساب نفت به رقم ۴۸ درصد و بدون

احتساب نفت به ۴.۵ رسید. در پاییز ۱۴۰۲ میزان رشد بدون نفت ۲.۵ و با نفت ۵.۱ بود. این رقم در مقایسه با رشد متوسط ۰.۵ درصدی دهه نود افزایش چشمگیری را نشان می‌دهد. بدین ترتیب همه بخش‌های اقتصاد نسبت به مدت مشابه سال پیش از آن رشد مثبتی داشتند. با این حال، همچنان رشد اقتصادی بخش کشاورزی منفی است که با توجه به اهمیت مسئله امنیت غذایی، توجه ویژه به این بخش ضروری است. چنانچه به گزارش مرکز آمار ایران ۲ سال ابتدایی فعالیت دولت‌ها معیار مقایسه قرار گیرد، رشد اقتصادی کشور از متوسط صفر درصد در ۲ سال ابتدایی دولت پیشین به متوسط ۴.۸ درصد در ۲ سال ابتدایی دولت سیزدهم افزایش یافت. همچنین رشد گروه صنعت از منفی ۳.۴ در ۲ سال ابتدایی دولت دوازدهم به ۶.۲ درصد در ۲ سال ابتدایی دولت سیزدهم رسید. در سایه این سیاست‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی شاهد افزایش تولید بودیم که برای نمونه چند مورد را به استناد گزارش‌های مرکز آمار ایران اشاره می‌کنیم:

– در بخش تولید فولاد خام، تولید در سال ۱۴۰۲ معادل ۳۲ میلیون و ۳۹۶ هزار تن بود که نسبت به ۳۰ میلیون و ۴۳۳ هزار تن تولیدی در سال ۱۴۰۱ رشد ۵.۵ درصدی داشته است. تولید فولاد خام در سال ۱۴۰۱ نیز رشد بیش از ۷ درصدی نسبت به ۱۴۰۰ داشت.

– در بخش محصولات فولادی با تولید ۲۲ میلیون تن در سال ۱۴۰۱ شاهد رشد بیش از ۱۲ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰ بوده‌ایم. این رقم در سال ۱۴۰۲ حدود ۲۱ میلیون و ۵۸۵ هزار تن ثبت شده که نسبت به سال قبل کاهش ۰.۰۵ درصدی داشته است.

- در زمینه تولید آلومینیوم در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ رشد ۱ درصدی را شاهدیم. همچنین تولید این محصول در ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ رشد بیش از ۱۲ درصدی داشته است.
- میزان تولید سیمان در سال‌های اخیر به دلیل ناترازی در بخش انرژی و فعالیت نداشتن این صنایع با ظرفیت حداکثری خود، دچار کاهش شده بود، اما با افزایش ۱۳ درصدی تأمین برق در این بخش، تولید سیمان شاهد افزایش ۱۲ درصدی و به تبع آن رونق صادرات ۱۰.۵ میلیون تنی آن طی ۹ ماه ابتدایی سال ۱۴۰۲ بودیم.
- در حوزه تولید نفت و میعانات گازی هم عملکرد دولت رو به پیشرفت بوده است. میزان تولید نفت و گاز طبیعی طبق آمار مرکز آمار ایران در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ رشدی بیش از ۲۰ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین این حوزه در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ رشدی ۷ درصدی را نشان می‌دهد (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۹۲-۶۹).

۴-۵. کنترل رشد پایه پولی

یکی از روندهایی که کشور را در آغاز شروع به کار دولت سیزدهم دچار مشکل کرده بود، رشد شتابان پایه پولی و در نتیجه تورم افسار گسیخته بود؛ بنابراین یکی از اهداف اقتصادی دولت، کنترل تورم از طریق مدیریت رشد نقدینگی و پایه پولی بود. در پی اتخاذ سیاست انضباط پولی و مالی، میزان رشد دوازده ماهه نقدینگی از ۳۴.۱ درصد در پایان دی‌ماه ۱۴۰۱ طی یک روند نزولی به ۲۵.۲ درصد در پایان دی ۱۴۰۲ کاهش یافت و طبق آخرین گزارش‌ها، میزان رشد دوازده ماهه نقدینگی از ۴۲.۸ درصد در مهر ۱۴۰۰ به ۲۴.۳

درصد در پایان اسفند ۱۴۰۲ و ۲۴.۱ درصد در فرودین سال ۱۴۰۳ کاهش یافت که دستیابی به این رقم برای اولین بار محقق شد. نکته توجه برانگیز اینکه متوسط رشد نقدینگی در سال‌های غیر تحریمی، یعنی ۱۳۹۰ و ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۶ کمی بیش از ۲۵.۲ درصد را به ثبت رسانده است. به عبارت دیگر، دولت سیزدهم در اوضاع تحریمی، رشد نقدینگی را به میزانی کمتر از دوره‌هایی رساند که کشور زیر تحریم‌های شدید نبود؛ بنابراین کاهش مستمر و چشمگیر رشد نقدینگی طی دو سال پیاپی و رسیدن آن به ارقام هدف‌گذاری شده، حاکی از توفیق دولت در کنترل رشد نقدینگی است. شایان ذکر است میزان رشد نقدینگی در زمانی که دولت سیزدهم مسئولیت اداره امور را در اختیار گرفت ۴۲.۸ درصد بود (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۹۲-۶۹).

۵-۵. مهار نسبی تورم

مهم‌ترین پیامد رشد نقدینگی و افزایش پایه پولی را افزایش تورم تشکیل می‌دهد. تورم بالا تأثیرات مستقیمی بر رفاه طبقات متوسط و پایین جامعه دارد. تورم بالا و مستمر و صعودی طی چهار سال مدیریت دولت دوازدهم به ترتیب ۳۱.۲ درصد برای سال ۱۳۹۷، ۴۱.۲ درصد برای سال ۱۳۹۸، ۴۷.۱ درصد برای سال ۱۳۹۹ و حدود ۶۰ درصد برای تابستان ۱۴۰۰، آسیب شدیدی به رفاه اجتماعی وارد ساخت. میانگین تورم طی ۵۰ سال اخیر حدود ۲۰ درصد بوده، درحالی‌که از سال ۱۳۹۷ میانگین تورم به ۲ برابر تورم بلندمدت افزایش یافت و به بیش از ۴۰ درصد رسید؛ بنابراین مهار تورم یکی از اهداف اقتصادی اصلی دولت سیزدهم بود. بر اثر سیاست‌های پولی دولت، میزان تورم در اسفند ۱۴۰۲ به رقم ۴۰.۷ درصد رسید که گرچه با معیارهای اقتصادی، تورم زیادی محسوب می‌شود، در مقایسه با

- تورم ۶۰ درصدی در پایان کار دولت قبل، کاهشی چشمگیری را نشان می‌دهد. همچنین براساس آخرین آمارها، شاهد تداوم روند کاهشی در میزان تورم هستیم.
- میزان تورم سالیانه کشور (مصرف کننده) در اردیبهشت ۱۴۰۳ معادل ۳۷ درصد بود که نسبت به فروردین ۱۸ واحد کاهش یافت.
 - میزان تورم سالیانه کل کشور (مصرف کننده) در سال ۱۴۰۲ سیری نزولی داشت و از ۴۹.۱ درصد در اردیبهشت به ۴۲.۵ درصد در بهمن ۱۴۰۲ کاهش یافت.
 - میزان تورم نقطه به نقطه مصرف کننده از ۵۵.۵ درصد در فروردین ۱۴۰۲ به ۳۱ درصد در اردیبهشت ۱۴۰۳ کاهش یافت.
 - میزان تورم تولید کننده از ۵۴.۳ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۴۴.۳ در سال ۱۴۰۱ و ۴۳.۸ درصد در پاییز ۱۴۰۲ کاهش یافت (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۹۲-۶۹).

۵-۶. کاهش بدهی‌های دولت

مجموع میزان ورودی‌های صندوق توسعه ملی ناشی از فروش نفت و گاز و میعانات گازی و فراورده‌های نفتی در دولت دوازدهم به طور متوسط سالیانه حدود ۸ میلیارد دلار و در دولت سیزدهم به طور متوسط سالیانه حدود ۹.۵ میلیارد دلار بود. در دولت سیزدهم، بیش از ۴ میلیارد دلار از مطالبات صندوق توسعه از بخش‌های مختلف وصول شد. این در حالی است که مجموع مطالبات وصول شده تا پیش از دولت سیزدهم و در دولت‌های مختلف، فقط ۱.۱ میلیارد دلار بود. در زمینه تسویه بدهی‌ها هم عملکرد دولت در تسویه بدهی سازمان تأمین اجتماعی به شبکه بانکی و بدهی دولت به سازمان تأمین اجتماعی به شرح زیر بوده است:

- تسویه بدهی سازمان تأمین اجتماعی به شبکه بانکی بابت استقراض دولت قبل (بدهی انباشته ۱۰۶ هزار میلیارد تومان سازمان تأمین اجتماعی به شبکه بانکی)
- تسویه بدهی دولت از سازمان تأمین اجتماعی با رقمی بالغ بر ۱۷۰ همت در سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ و تسویه بخشی از بدهی در سال ۱۴۰۲ به مبلغ ۷۰ همت (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۹۲-۶۹).

۷-۵. کاهش میزان بیکاری

یکی از اولویت‌های راهبردی که دولت سیزدهم در قالب سیاست‌های بازآفرینی رشد اقتصادی و تولید سرمایه اجتماعی در پیش گرفت، حمایت از تولید و اشتغال، جلوگیری از تعطیلی واحدهای تولیدی و تسهیل در راه‌اندازی کسب‌وکار و حمایت از صادرات غیرنفتی بود. بر این اساس دولت از ابتدای استقرار ایجاد سالیانه یک میلیون شغل را هدف‌گذاری کرد. نتایج سیاست‌های دولت، تک رقمی ماندن میزان بیکاری، افزایش خالص ایجاد اشتغال و بهبود نسبی میزان مشارکت اقتصادی در سال‌های ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲ و دو ماهه اول سال ۱۴۰۳ بوده است. میزان بیکاری در سال ۱۴۰۱ به ۹ درصد کاهش یافت. مرکز آمار ایران میزان بیکاری را در پاییز ۱۴۰۲ رقم ۷.۶ درصد (کمترین رقم در ۱۹ سال گذشته) و در زمستان رقم ۸.۶ اعلام کرد که نسبت به سال ۱۴۰۱ کاهشی بود. بیکاری تحصیل‌کردگان نیز از ۱۲.۵ به ۱۱.۵ درصد در سال ۱۴۰۲ رسید و مرتبط با آن میزان مشارکت اقتصادی افزایش یافت. بدین ترتیب متوسط میزان بیکاری در ۲ سال خدمت دولت سیزدهم معادل ۸.۸ در مقایسه با متوسط میزان بیکاری در دولتهای قبل (۱۱.۱ درصد در دولت روحانی، ۱۱.۷ درصد در دولت احمدی‌نژاد، ۱۲.۸ درصد در دولت

خاتمی، ۱۰.۱ درصد در دولت هاشمی رفسنجانی) حد نصاب خوبی به حساب می آید. هم زمانی افزایش اشتغال و افزایش میزان مشارکت اقتصادی، نشان دهنده ادامه بهبود اوضاع اقتصادی و امیدواری به آینده است (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۹۲-۶۹).

۸-۵. تحول در نظام مالیاتی کشور

وابستگی به درآمدهای نفتی همواره محل انتقاد صاحب نظران سیاسی و اقتصادی بوده است. وابستگی به این درآمدها، دولت را در معرض آسیب های شدید سیاسی و اقتصادی قرار می دهد. از منظر اقتصاد کلان اساساً نوسان درآمدهای نفتی، بسته به شرایط بین المللی، بسیار زیاد است و این نوسان تمام اجزای اقتصادی را تحت الشعاع قرار می دهد. این مسئله، به ویژه زمانی پیامدهای اقتصادی حادتری پیدا می کند که کشور در وضع تحریمی قرار گیرد و درآمدهای پیش بینی شده از محل فروش نفت محقق نشود. در مقابل، در اقتصاد کلان، مالیات یک درآمد پایدار با نوسان بسیار اندک قلمداد می شود. زمانی که منابع درآمدی باثبات باشد، مخارج هم باثبات می شود. در این اوضاع، قاعده مالی هم موضوعیت پیدا می کند و اقتصاد به سمت پیش بینی پذیری می رود؛ بنابراین اتکای دولت به درآمدهای مالیاتی از موضوعاتی است که اتفاق نظر فراگیری میان اقتصاددانان درباره آن وجود دارد. در دولت سیزدهم، براساس گزارش سازمان امور مالیاتی بیش از ۵۰ درصد از منابع بودجه ای از محل درآمدهای مالیاتی تأمین می شود و سهم درآمدهای نفتی در بودجه به کمتر از ۳۰ درصد رسیده است. گزارش وزارت امور اقتصادی و دارایی نشان می دهد حصول درآمدهای مالیاتی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ رشد ۵۴ درصدی و مصوبات قانون بودجه ۱۴۰۱ در این زمینه تحقق ۱۰۴ درصدی داشته است. همچنین طبق

آمار سازمان امور مالیاتی کشور، دولت توانست در ده ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۲ بیش از ۱۱۲ همت از محل مالیات بر درآمدها درآمدزایی کند، درحالیکه در قانون بودجه ۱۴۰۲، پیش‌بینی دولت از کسب درآمد از محل مالیات بر درآمد در ده‌ماهه اول سال ۱۴۰۲ حدود ۹۶ همت بود؛ بنابراین دولت تا پایان آذر ۱۴۰۲ نزدیک به ۱۷ درصد بیشتر از آنچه در قانون بودجه پیش‌بینی کرده بوده، درآمد مالیاتی محقق کرده است (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۹۲-۶۹).

نکته حائز اهمیت اینکه دولت همواره تأکید داشته افزایش درآمدهای مالیاتی به بهای فشار بر اقشار آسیب‌پذیر و مولد جامعه نیست و سیاست دولت برای تحقق درآمدهای مالیاتی با تمرکز بر شناسایی مؤدیان جدید و جلوگیری از فرار مالیاتی در مشاغل خاص و وصول معوقات مالیاتی بوده است. برخی از اقدامات دولت در تسهیل این سیاست عبارت‌اند از: ایجاد و امکان اجرای روش‌های داده‌کاوی و تقاطع‌گیری داده‌ها و اجرای الگوریتم‌های کشف فرار مالیاتی در پایگاه اطلاعاتی هویتی و عملکردی و دارایی مؤدیان مالیاتی با هدف اجرای قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان، تفکیک حساب‌های شخصی از حساب‌های تجاری براساس تعداد و مبلغ تراکنش با هدف جلوگیری از سوءاستفاده از حساب‌های شخصی افراد و همچنین تکمیل نظام شناسایی و ثبت‌نام مؤدیان در اجرای مواد ۱۰ و ۱۱ قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان، اتصال حدود ۱۸۸ میلیون پذیرنده بانکی ساماندهی شده و بیش از ۹.۳ میلیون پذیرنده به پرونده‌های مالیاتی، اجرای طرح ایجاد زیرساخت‌های تولید اظهارنامه پیش‌فرض الکترونیکی و ابلاغ

الکترونیکی تمام اوراق مالیاتی به منظور تسهیل فرایندهای مالیات‌ستانی و حذف مراجعه حضوری مؤدیان در سراسر کشور.

براساس رویکرد عدالت‌محور دولت در انتظام‌بخشی درآمدهای مالیاتی، مالیات بیش از نیمی از صاحبان مشاغل و اصناف (حدود ۴ میلیون پرونده شغلی) برای سال ۱۴۰۱ در محدوده معافیت قرار گرفت. علاوه بر این ۵۰ درصد مؤدیان معاف از مالیات، نزدیک به ۳۰ درصد مؤدیان نیز مالیاتی کمتر از ۱۰ میلیون تومان پرداخت کردند. در همین خصوص، بیش از ۲ میلیون و ۷۰۰ هزار مؤدی جدید مالیاتی شناسایی شد. همچنین میزان درآمدهای مالیاتی، به‌ویژه در زمینه تولید در سال ۱۴۰۳ افزایش نیافت و افزایش یک درصدی مالیات بر ارزش افزوده در بودجه ۱۴۰۳ نیز صرف اقشار آسیب‌پذیر جامعه گردید (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۹۲-۶۹).

۹-۵. افزایش صادرات نفت

از ابتدای دولت سیزدهم، میزان صادرات نفت با وجود تشدید تحریم‌ها، روند افزایشی داشت. ارزش صادرات نفت ایران در سال ۱۴۰۰ معادل ۲۵.۵ میلیارد دلار بود که در سال ۱۴۰۱ به ۴۲.۶ میلیارد دلار رسید. حجم صادرات گاز طبیعی کشور نیز افزایش ۲۲ درصدی داشت. در عین حال، ۵ برابر شدن وصول درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت، میعانات گازی، گاز طبیعی، فراورده‌های نفتی، محصولات پتروشیمی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل آن، نتیجه سیاست‌های دولت در این حوزه بود. همچنین در این سال شاهد وصول ۶.۱ میلیارد دلار مطالبات معوق از عراق بابت صادرات گاز در دولت قبل و تسویه تمام صورت‌حساب‌های جاری صادرات گاز و ایفای کامل تعهدات مالی در بودجه سال

۱۴۰۰ بودیم. همچنین رقم درآمد صادرات نفت کشور در سال ۱۴۰۲ معادل ۳۵ میلیارد و ۸۷۰ میلیون دلار ثبت شده است. در سال ۱۴۰۲ رقم صادرات نفت نسبت به یک سال قبل از آغاز دولت سیزدهم ۲.۳ برابر شد و درصد تحقق درآمدهای نفتی به ۸۳ درصد رسید (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۹۲-۶۹).

۵-۱۰. رشد سرمایه گذاری خارجی

عملکرد تشکیل سرمایه ثابت (سرمایه گذاری) در اقتصاد بیانگر جهت گیری کلی اقتصاد و رفتار سرمایه گذاران و فعالان اقتصادی است. مطابق با آمارهای مرکز آمار ایران، روند سرمایه گذاری طی دهه ۱۳۹۰ مناسب نبود و متوسط رشد سالیانه سرمایه گذاری در این دهه و طول اجرای برنامه ششم توسعه به ترتیب منفی ۵.۲ و منفی ۴.۵ درصد بود. این در حالی است که با روی کار آمدن دولت سیزدهم در سال ۱۴۰۰ شاهد تغییرات مثبتی در سرمایه گذاری در کشور و رشد ۴.۱ درصدی بودیم. رشد مثبت سرمایه گذاری در سال ۱۴۰۱ نیز ادامه داشت و ۲.۱ درصد بود. شاخص های سرمایه گذاری در آمار نه ماهه ۱۴۰۲ هم رشد داشت و تشکیل سرمایه ۴.۷ درصد افزایش داشت که با احتساب ۲ سال اول فعالیت دولت، مجموعاً رشد بیش از ۸ درصدی را نشان می دهد. آمار سرمایه گذاری خارجی در کشور در سال ۱۴۰۲ بیش از ۱۶ سال گذشته و معادل ۳۱۸ طرح خارجی با ارزش بیش از ۵.۵ میلیارد دلار بود. در این میان، چین و ترکیه و امارات بیشترین میزان سرمایه گذاری های خارجی را در بخش های مختلف کشورمان به خود اختصاص دادند که ۷۴ درصد این سرمایه گذاری در بخش صنعت، ۱.۵ درصد در حوزه نفت، ۱۰ درصد

در بخش کشاورزی، ۷.۵ درصد در حوزه خدمات و بقیه در حوزه‌های گردشگری و ساختمان و حوزه معدن بود (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۹۲-۶۹).

۱۱-۵. رشد حمل و نقل عمومی

با توجه به ظرفیت‌های فعلی زیرساخت‌ها و امکانات در بخش حمل و نقل کشور اعم از پایانه‌های مرزی جاده‌ای و ریلی، بنادر، ناوگان، سایر تأسیسات حمل و نقل عمومی و همچنین سیاست‌ها و برنامه‌های دولت ظرفیت‌سازی مناسبی برای رشد حمل و نقل عمومی، به‌خصوص با کشورهای همسایه و منطقه و سازمان‌های همکاری اقتصادی از جمله شانگ‌های، فراهم آمد. براساس نتایج پایش عملکرد حمل و نقل عمومی، ۱۶.۱۲۲ میلیون تن حمل و نقل خارجی در یازده ماهه نخست ۱۴۰۲ انجام گرفت که نسبت به مدت مشابه سال گذشته، افزایش ۳۴.۴۶ درصدی داشت. در سال ۱۴۰۱ میزان حمل و نقل خارجی کشور در حدود ۱۳.۰۳۲ میلیون تن بود که نسبت به رقم ۱۲.۶۳۱ میلیون تن در سال ۱۴۰۰، رشدی ۳.۱۷ درصدی داشته است. همچنین شاهد رشد ۵۲ درصدی حمل و نقل عمومی و حمل و نقل بار بین‌المللی در بخش جاده‌ای نسبت به مدت مشابه در دولت قبل هستیم (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۹۲-۶۹).

۱۲-۵. حذف امضاهای طلایی با تکمیل درگاه ملی صدور مجوزهای

کسب و کار

تکمیل درگاه ملی صدور مجوزهای کسب و کار در دولت سیزدهم به طور جدی در دستور کار قرار گرفت و به اجرا درآمد. این طرح که از حدود ۱۵ سال پیش تاکنون در قالب ماده ۷ اصل ۴۴ قانون اساسی، یکی از تکالیف دولت‌ها تعریف شده است، طی آن

همه دستگاه‌های اجرایی باید ضمن اینکه به درگاه ملی مجوزها متصل می‌شوند، مراحل صدور مجوزها را نیز تسهیل کنند. اتفاقی که باعث تغییرات مثبتی در فضای کسب و کار و بهبود رتبه جهانی ایران در فضای کسب و کار شد. با اجرای این طرح، تقریباً همه دستگاه‌ها وضع مبهم و امضاهای طلایی خود را حذف یا شفاف‌سازی کردند. مجوز ناوایی از جمله مجوزهای پرتقاضایی بود که به صورت میلیاردی به فروش می‌رسید. با اجرای قانون تسهیل صدور مجوزها و تکمیل درگاه مجوزهای کسب و کار، این مجوزها به صورت عادلانه و آسان در اختیار متقاضیان قرار گرفت.

۱۳-۵. راه‌اندازی سامانه جامع تجارت

سامانه جامع تجارت ایران یا سامانه ثبت سفارش کالا، نقش مهمی در تسهیل تجارت هوشمند در عرصه جهانی دارد. سامانه جامع تجارت ایران، موضوع بند الف ماده ۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا مصوبه سال ۱۳۹۲ است که کار خود را در سال ۱۳۹۵ در دولت یازدهم آغاز کرد اما به سرانجام نرسید. با روی کار آمدن دولت سیزدهم، رئیس‌جمهور در جلسه ستاد اقتصادی دولت در ۲۳ شهریور ۱۴۰۰ به معاون اول مأموریت داد سامانه جامع تجارت را در زمانبندی مناسبی پیگیری و به نتیجه برساند. تخصیص مؤثر و کارآمد منابع دولتی، اصلاح و بهینه‌سازی منابع درآمدی دولت، افزایش امنیت، کاهش فساد و شفافیت در تجارت بین‌الملل، ایجاد امکان استفاده از فنون مدیریت خطرپذیری خصوصی، کاهش هزینه‌ها از طریق کاهش تأخیرها، تسریع در امور اظهار و ترخیص کالا، توضیح و تفسیر پیش‌بینی‌پذیر قوانین، تخصیص مؤثر و کارآمد منابع و افزایش شفافیت از دستاوردهای اجرای این طرح بود.

۱۴-۵. راه‌اندازی سامانه سوت‌زنی برای مبارزه همگانی با فساد

در سال ۱۳۹۵ سامانه اموال دولتی (سادا) برای ثبت و شناسایی اموال دولتی با روی کار آمدن دولت سیزدهم راه‌اندازی شد، اما با وجود تکلیف قانونی و گذشت ۶ سال، فقط ۵۴۱ هزار مورد از اموال دولتی ثبت شد که در برابر وسعت املاک دولتی رقم ناچیزی بود؛ بنابراین دولت سیزدهم سامانه گزارش فساد یا سوت‌زنی را راه انداخت. این طرح در راستای شناسایی فرارهای مالیاتی و مؤدیان جدید با جدیت اجرا شد. مبارزه با فساد و کم شدن فساد در برخی دستگاه‌ها، جلوگیری از فرار مالیاتی و جلوگیری از پایمال شدن حق مردم، جزو دستاوردهای این طرح است.

۱۵-۵. تعیین تکلیف کالاهای رسوبی و اموال تملیکی در گمرکات

هنگام آغاز به کار دولت سیزدهم هزاران تن انواع کالا از یک ماه تا بیش از ۱۰ سال در انبارهای سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی، بلا تکلیف مانده بود که با دستور رئیس‌جمهور ساماندهی و تعیین وضعیت این کالاها کلید خورد. رسیدگی به وضع انبارهای سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی ۱۶ مهر ۱۴۰۰ با بازدید رئیس‌جمهور از انبارهای اموال تملیکی گمرک استان بوشهر آغاز شد. مزایده کالاها با راه‌های بهتر و شفاف‌سازی بیشتر به صورت حراج الکترونیک در ساماندهی انبارها، بدون آنکه انباری به تعداد انبارهای سازمان افزوده شود، ظرفیت آنها با قفسه‌بندی اصولی سه برابر شد و حداکثر فضای انبارها به بهره‌برداری رسید. اقداماتی از جمله کدگذاری و شناسه‌گذاری و حفظ کیفیت کالاها به دلیل امانت مردم، مورد توجه جدی بود.

۱۶-۵. طرح مدیریت هوشمند یارانه آرد و نان

این طرح که کنترل قاچاق یا عرضه خارج از شبکه آرد و نان و رساندن یارانه آرد به مصرف کننده نهایی را مدیریت می کند، هم اکنون در غالب نانوایی ها که مجهز به کارتخوان های مخصوص هم هستند، اجرا می شود. نصب کارتخوان های هوشمند در نانوایی ها و نظارت بر فعالیت این واحدها، اصلاح وضع موجود، توزیع درست و عادلانه یارانه آرد و نان که دستکم از انحراف در توزیع چهار میلیون تن آرد در کشور جلوگیری کرد، جزو دستاوردهای این طرح است.

۱۷-۵. تسریع در مولدسازی دارایی های مازاد دولت

مولدسازی دارایی های دولت یا سرمایه های راکد مانده کشور سال ها در محافل قانون گذاری و اجرایی مطرح بود و مصوبات متعددی برای انجام آن به تصویب رسیده بود، اما این مصوبات یا ضمانت اجرایی کافی را نداشت یا اراده لازم برای انجام آن در بین مجریان نبود. از آنجا که حجم و مولدسازی این دارایی ها می تواند گره های طرح های نیمه تمام، طرح های ضروری اما بدون پشتوانه مالی که به دلیل کمبود یا نبود اعتبار متوقف شده است، را باز کند. دولت سیزدهم تصمیم گرفت این مهم را اجرایی کند. با پیگیری های راسخ رئیس جمهور و تصویب شورای عالی هماهنگی اقتصادی سران قوا، هیئتی با اختیارات ویژه متشکل از معاون اول رئیس جمهور، وزیر امور اقتصادی و دارایی، وزیر کشور، وزیر راه و شهرسازی، رئیس سازمان بودجه و برنامه، یک نماینده از طرف رئیس مجلس و یک نماینده از طرف رئیس قوه قضائیه، مأمور شدند تا مصوبه مولدسازی

دارایی‌های دولت را اجرایی کنند. این هیئت که با محوریت دولت فعالیت می‌کرد به اجرای این مصوبه سرعت بخشید و دستاوردهای مهمی را در برداشت.

فصل ششم: شهید جمهور؛ نگرشی نوین در سیاست خارجی با محوریت
سیاست همسایگی

مقدمه

در نخستین سال‌های گام دوم انقلاب اسلامی ایران، دولت سیزدهم با رویکردی تحولی و مبتنی بر مبانی اصیل انقلاب اسلامی، در شرایطی خطیر و حساس از تاریخ انقلاب و در بحبوحه مشکلات گسترده داخلی و خارجی آغاز بکار نمود. دولت مردمی شهید آیت‌الله رئیسی در کمتر از سه سال خدمت‌گزاری، نور ایمان و بارقهٔ امید را در دل ملت بزرگ ایران و مستضعفین جهان پرفروغ‌تر از همیشه نمود. یکی از جلوه‌ها و دستاوردهای افتخارآفرین دولت مردمی و انقلابی، حوزه سیاست خارجی است که این مهم در سایهٔ اتکال به خداوند متعال، تکیه بر مردم، ولایت‌مداری و حرکت در چارچوب اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی حاصل گردید. سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از همان ابتدا بر اصول و مبانی محکم انقلاب اسلامی از جمله سه اصل عزت، حکمت و مصلحت بنیان نهاده شده است. دولت سیزدهم طی مدت کوتاهی، در شعارها و مواضع و اقدامات عملی، تلاش نمود به سه اصل عزت، حکمت و مصلحت پایبند باشد. «پرهیز از چشم دوختن به حرف و تصمیم مقامات کشورهای دیگر»، «نداشتن اعتماد بی جا به طرف‌های مقابل»، «رفتار و گفتار خردمندانه، اندیشیده و محاسبه شده» و «داشتن انعطاف در موارد لازم»، ترجمان سه اصل عزت، حکمت و مصلحت در کلام مقام معظم رهبری هستند که در سیاست خارجی دولت سیزدهم بویژه کلام و رفتار آیت‌الله رئیسی تبلور ویژه‌ای داشت. در این رابطه رهبر معظم انقلاب اسلامی پس از شهادت آیت‌الله رئیسی در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۱۷ تیرماه ۱۴۰۳ می‌فرمایند:

یک نقطهٔ برجستهٔ دیگری که در ایشان [مرحوم رئیسی] وجود داشت این است که در سیاست خارجی دو خصوصیت را ایشان با هم و در کنار هم رعایت می‌کرد: یکی تعامل، یکی عزت‌مداری و عزتمندی. ایشان اهل تعامل بود. اینجا با فلان رئیس‌جمهور اروپایی گاهی یک ساعت یا یک ساعت و نیم تلفنی صحبت می‌کردند! واقعاً فرض کنید که یک ساعت و نیم مثلاً تلفنی حرف می‌زد. اهل تعامل بود، اما از موضع عزت؛ نه آن‌چنان تند و به اصطلاح دورکننده که [ارتباط] قطع بشود، نه بیخودی امتیاز دادن و دست پایین گرفتن و مانند اینها؛ نه، از موضع عزت، اما در عین حال با تعامل.

عزت آفرینی و پایبندی به اصول سیاست خارجی نظام مقدس جمهوری اسلامی، از سنت‌های تغییرناپذیر الهی است که در دوره محدود دولت سیزدهم و در برهه‌هایی از عمر پربرکت جمهوری اسلامی شاهد آن بوده‌ایم. علیرغم کوتاه بودن دوران خدمت دولت انقلابی و با وجود درگیر شدن در پیچیده‌ترین جنگ ترکیبی امنیتی، رسانه‌ای، شناختی علیه کشورمان و با وجود تشدید تحریم‌های ظالمانه نظام سلطه علیه ایران اسلامی، توفیقات و دستاوردهای دولت آیت‌الله رئیسی در همه بخش‌ها بسیار ارزنده، افتخارآمیز و امیدآفرین بوده است. در این فصل از کتاب شهید جمهور تلاش شده است در ادامه تبیین اقدامات و دستاوردهای دولت مردمی، ضمن اشاره به دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب درباره دولت سیزدهم و بیان برخی رویکردهای مدیریتی رئیس‌جمهور شهید، گوشه‌ای از خدمات گسترده دولت در حوزه سیاست خارجی بویژه اقدامات صورت گرفته در زمینه توسعه عمق راهبردی کشور، سیاست همسایگی، دیپلماسی اقتصادی و... در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد.

۶-۱. رویکرد تحولی دولت در حوزه سیاست خارجی

حوزه سیاست خارجی و دیپلماسی جزو فعال ترین بخش های عملکردی دولت سیزدهم به حساب می آید، به گونه ای که تحرکات و اقدامات دولت در این حوزه تحولی آشکار از حیث نظری با دستاوردهای عینی و قابل ارزیابی پیش روی مخاطبین قرار می دهد. اساس سیاست خارجی دولت سیزدهم به سه محور سیاست همسایگی، سیاست خارجی متعادل و متوازن، دیپلماسی فعال اقتصادی استوار بوده است. تحرک و پویایی سیاست خارجی دولت عمدتاً در چهارچوب محورهای مذکور صورت گرفته است.

۶-۲. تقویت سیاست همسایگی

دولت سیزدهم طی عمر کوتاه خود، سیاست همسایگی را نه در حرف و شعار، بلکه در عمل پیش برد. درخصوص سیاست همسایگی، تحرکات دیپلماتیک دولت عمدتاً معطوف به تنظیم و هماهنگی سفر سران و وزیران خارجه اکثر کشورهای همسایه به ایران و سفر متقابل رئیس جمهور و وزیر امور خارجه به برخی کشورهای منطقه، توسعه روابط با کشورهای حوزه آسیای میانه و قفقاز از نظر سیاسی و اقتصادی، عادی سازی روابط با عربستان و کشورهای عربی همسو با ریاض، توسعه روابط با ترکیه، امضای اسناد جدید همکاری، افزایش چشم گیر تعاملات تجاری با کشورهای همسایه بود که دستاوردهای مهمی ازجمله بهبود و ارتقای روابط با همسایگان، جلوگیری از گسترش عادی سازی روابط رژیم صهیونیستی با برخی همسایگان، ازسرگیری روابط دوجانبه با عربستان سعودی، بازگشایی سفارتخانه ها و کنسولگری های دو کشور ایران و عربستان، ارتقای سطح روابط با کویت و امارات، رایزنی های غیررسمی برای عادی سازی روابط با بحرین،

مصر، لیبی و سودان، در دستور کار بودن توسعه روابط با سایر کشورهای منطقه و کشورهای مسلمان شمال آفریقا، برگزاری هفتمین شورای عالی راهبردی همکاری‌های ایران و ترکیه، سفر رئیس‌جمهور ترکیه به تهران، امضای سند همکاری جامع بلندمدت ایران و ترکیه، برگزاری بیست و هشتمین اجلاس کمیسیون مشترک همکاری‌های اقتصادی، امضای اسناد همکاری اقتصادی با کشورهای همسایه، اجرای توافقات تجاری با کشورهای همسایه، برنامه‌ریزی برای رفع و کاهش موانع تجاری با کشورهای همسایه را شامل شد. در این رابطه رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت در ۸ شهریور ۱۴۰۲ می‌فرمایند:

تحرك دولت در باب سیاست خارجی تحرك بسیار خوبی است. این سیاستی که شما [دولت سیزدهم] اتخاذ کرده‌اید که عبارت است از ارتباط با همسایگان، بسیار سیاست خوبی است... یا ارتباط با همه^۱ دولت‌هایی در دنیا که مایل به ارتباط با ما هستند، با یک استثنای محدودی که حالا مشخص است. ارتباط با قاره‌های مختلف؛ آمریکای جنوبی، آفریقا، آسیا، شرق آسیا، همه جا. این سیاست ارتباط متعدد و متنوع با کشورهای مختلف، با خصوصیات که دارند از لحاظ سیاسی، از لحاظ اقلیمی، از لحاظ امکانات اقتصادی، فرهنگی و غیره، کار درستی است. عضویت در دو پیمان مهم بین‌المللی در فاصله^۲ کوتاه، موفقیت خیلی خوبی بود که خود این نه فقط مفید برای کشور است، بلکه حکایت از یک حقایق و واقعیاتی هم می‌کند. کشورهای دنیا عاشق چشم و ابروی کسی نیستند که بگویند آقا شما بفرمایید اینجا عضو بشوید؛ یک محاسبه‌ای دارند که این حرف را می‌زنند، یک محاسبه‌ای دارند که می‌پذیرند یک دولت را؛ این محاسبه خیلی مهم است؛ این نشان‌دهنده^۳ این است که کشور در وضعی قرار دارد، در حدی قرار دارد که

مشرکان و مؤسسان این پیمان‌های بین‌المللی راغبند، مایلند و بلکه گاهی مصرّند که کشور عزیزمان جزو آنها بشود.

علاوه بر موارد مذکور اقدامات موفقیت‌آمیز در احیای روابط با بحرین، بهبود و توسعه روابط با امارات متحده، مدیریت تنش‌های سیاسی با طالبان و آذربایجان، افزایش چشمگیر روابط اقتصادی و رشد مداوم تجارت خارجی با ۱۵ کشور همسایه (رشد ۴۳ درصدی در سال ۱۴۰۰، رشد ۴/۱۴ درصدی در ۱۴۰۱ و رشد ۳۵/۱ درصدی در ۱۴۰۲)، افتتاح نخستین بازارچه مرزی مشترک ایران و پاکستان با حضور روسای جمهور دو کشور، افتتاح سد مشترک «قیز قلعه سی» بر روی روخانه ارس با حضور روسای جمهور ایران و آذربایجان و... نیز ازجمله اقدامات موفقیت‌آمیز دولت در این زمینه بوده است (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۱۳۸-۱۳۲).

۳-۶. سیاست خارجی متوازن و متعادل

دولت سیزدهم به جای تمرکز و معطوف کردن توان و ظرفیت دستگاه سیاست خارجی بر مذاکره و گفتگوی بی نتیجه با غرب، سیاست خارجی متوازن مبتنی بر همگرایی و چندجانبه‌گرایی را در دستور کار خود قرار داد. در راستای سیاست خارجی متوازن و متعادل، دیپلماسی دولت شاهد کنشگری فعال در سطح رؤسای دولت‌ها و وزیران خارجه بود. اقداماتی که به طور عینی در این باره صورت گرفت شامل ۲۸ سفر خارجی رئیس‌جمهور و سفر ده‌ها تن از سران کشورهای خارجی به ایران، سفر رئیس‌جمهور به اندونزی و امضاء ۱۱ سند همکاری، سفر رئیس‌جمهور به سه کشور ونزوئلا، نیکاراگوئه و کوبا و امضاء ۳۵ سند همکاری، سفر رئیس‌جمهور به کشورهای آفریقایی کنیا، اوگاندا،

زیمبابوه و آفریقای جنوبی و امضای ۲۱ سند همکاری، سفر رئیس جمهور به سوریه و امضای ۱۴ سند همکاری، سفر رئیس جمهور به سریلانکا و امضای ۵ سند همکاری، حضور فعال وزیر خارجه در اجلاس بریکس پلاس، داووس، اتحادیه کشورهای حاشیه اقیانوس هند و... بوده است. از سوی دیگر، شاهد ابتکار عمل دولت در مدیریت بحران‌های منطقه‌ای و مسائل داخلی مرتبط با آن بوده‌ایم. مدیریت پیامدهای روی کار آمدن طالبان در افغانستان و موج پناهجویان، مدیریت بحران قفقاز، مدیریت بحران سوریه، مدیریت بحران‌ها در یمن، لبنان و عراق، مدیریت بحران نفت کش‌ها، مدیریت بحران در روابط با اوکراین، مدیریت بحران‌های زیست‌محیطی، جلوه‌هایی از عملکرد موفق دولت در این زمینه بوده است. در این رابطه رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار مردمی در آستانه چهاردهمین انتخابات ریاست جمهوری و سالروز عید غدیر در ۵ تیرماه ۱۴۰۳ می‌فرماید:

در بعضی از دولت‌هایی که بشدت پایبند به مبانی بودند، مثل دولت شهید رئیسی، ارتباطات دنیایی‌مان هم تقویت شد، ارتباطات بین‌المللی‌مان هم تقویت شد.

همچنین رهبر معظم انقلاب در این رابطه در مراسم سی و پنجمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی^(ره) در ۱۴ خرداد ۱۴۰۳ می‌فرماید:

[مرحوم رئیسی] در مرزبندی با دشمنان انقلاب صراحت داشت؛ در مورد کسانی که با انقلاب بد بودند، مخالف بودند، دشمن بودند، دوپهلو صحبت نمی‌کرد؛ مرزبندی صریح داشت؛ به لبخند دشمن اعتماد نمی‌کرد.

برخی از نتایج ارزشمند این رویکرد شامل خروج ایران از انزوای جهانی، عضویت دائم ایران در سازمان همکاری شانگهای پس از ۱۵ سال عضویت ناظر، عضویت رسمی ایران در گروه بریکس، حضور و سخنرانی رئیس جمهور در جمع سران سازمان همکاری شانگهای، سران کشورهای گروه بریکس، اجلاس سران سازمان همکاری اقتصادی (اگو) و اجلاس سران کشورهای صادرکننده گاز، سفر رئیس جمهور به چین و اجرایی شدن سند جامع همکاری ۲۵ ساله دو کشور و امضاء ۲۰ سند همکاری می‌باشد.

۵-۶. تقویت دیپلماسی اقتصادی

از مهم‌ترین دلایل موفقیت سیاست خارجی دولت سیزدهم، توفیقات و دستاوردهای حاصل شده در حوزه دیپلماسی اقتصادی است. با توجه به آمار موجود، عراق نیست اگر بگوییم در کمتر از سه سال دولت سیزدهم بیش از هشت سال دولت‌های یازدهم و دوازدهم در حوزه دیپلماسی اقتصادی فعالیت صورت گرفته است. درخصوص سیاست دیپلماسی اقتصادی، دولت سیزدهم تحرکات دیپلماتیک زیادی صورت داد که اهم آنها عبارت‌اند از ایجاد هماهنگی بین دستگاهی در حوزه دیپلماسی اقتصادی، برگزاری ده‌ها اجلاس همکاری‌های مشترک اقتصادی، ایجاد بانک اطلاعات اقتصادی کشورها برای کمک به بخش‌های اقتصادی، کمک به تقویت تبادلات خارجی ایران با کشورهای هدف، کمک به انتقال فناوری به داخل و صادرات محصولات دانش‌بنیان، پیگیری و اجرایی کردن همکاری تجاری تهاتری با سایر کشورها، اقتصاد سلامت و گردشگری، پیگیری و تسهیل همکاری‌های بانکی و پولی، پیگیری جذب سرمایه‌گذاری خارجی، پیگیری فعال‌سازی خطوط حمل‌ونقل بین‌المللی از مسیر ایران و... رهبر معظم انقلاب

اسلامی در این رابطه در مراسم سی و پنجمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی^(ره) در ۱۴ خرداد ۱۴۰۳ می‌فرمایند:

[مرحوم رئیسی] در مسائل خارجی، از فرصت‌ها به بهترین وجهی استفاده کرد. این همه تحرک خارجی و سفر خارجی آثار ارزشمند و بابرکتی برای کشور داشت، هم برای امروز کشور، هم برای فردای کشور. ایران را در چشم رجال سیاسی دنیا بزرگ‌تر و برجسته‌تر کرد. انقلاب اسلامی را، ملت ایران را، در بیانات خود و در اظهارات خارجی خود، درست تعریف کرد و شناساند؛ لذا رجال سیاسی‌ای که امروز دربارهٔ او حرف می‌زنند، از او به عنوان یک چهرهٔ برجسته حرف می‌زنند؛ این برای ما که سال‌های متمادی با مسائل خارجی سروکار داشتیم، چیز جدید و بالارزشی است.

اقدامات یادشده دستاوردهای چشمگیری از جمله برنامه‌ریزی و تسهیل سفر هیئت‌های تجاری گوناگون از استان‌های کشورمان به دیگر کشورها و برعکس، برنامه‌ریزی سفر عده‌ای از سفیران خارجی مقیم تهران به استان‌های کشور، امضای تفاهم‌نامه‌های همکاری اقتصادی استانی، برگزاری ده‌ها وینار استانی بین بخش خصوصی و مقامات استانی با طرفین متناظر در کشورهای خارجی، برگزاری ۴۲ اجلاس کمیسیون مشترک همکاری‌های اقتصادی با کشورهای مختلف، افزایش تجارت خارجی و دستیابی به رکورد ۱۵۳ میلیارد دلار (۹/۸۶ میلیارد دلار صادرات و ۳/۶۶ میلیارد دلار واردات)، امضای موافقتنامه تجارت آزاد بین ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا، افزایش ۴۰۰ درصدی صادرات خدمات فنی و مهندسی، تکمیل و افتتاح مگا پروژه انتقال آب، سد و نیروگاه سریلانکا (به عنوان بزرگ‌ترین صادرات خدمات فنی و مهندسی تاریخ کشورمان به میزان

۵۳۰ میلیون دلار)، افزایش ۲۰ درصدی صادرات محصولات صنعتی، رشد مداوم ترانزیت خارجی از ایران (رشد ۶۸ درصدی در نیمه دوم سال ۱۴۰۰، رشد ۲۲ درصدی در سال ۱۴۰۱، رشد ۵/۳۶ درصدی در سال ۱۴۰۲ و رشد ۵/۵۶ درصدی در دو ماهه اول ۱۴۰۳)، راه اندای کریدور شمال- جنوب از روسیه تا هند پس از ۲۲ سال، ساخت و بهره برداری از راه آهن زاهدان- خاش بطول ۱۵۵ کیلومتر به عنوان بخش مهمی از کریدور شمال- جنوب، امضاء موافقتنامه احداث راه آهن رشت- آستارا بین ایران و روسیه، آغاز عملیات اجرایی راه آهن شلمچه- بصره با همکاری و سرمایه گذاری مشترک با عراق، آزادسازی ۴/۱۸ میلیارد دلار از منابع ارزی بلوکه شده ایران در عراق، کره جنوبی، ژاپن، وصول طلب ۳۹۰ میلیون پوندی (۵۳۰ میلیون دلاری) ایران از انگلیس بعد از نیم قرن، تسویه بدهی ۶/۱ میلیارد دلاری ترکمنستان، افزایش تولید نفت خام و بازپس گیری جایگاه سوم ایران در اوپک، جهش صادرات نفت خام و دستیابی به رکورد بالاترین میزان صادرات طی ۶ سال اخیر (۱ میلیون ۵۶۰ هزار بشکه در روز بطور متوسط در سه ماهه اول ۲۰۲۴)، رشد ۸۶ درصدی صادرات گاز مایع و دستیابی به ۸/۶ میلیارد دلار صادرات، افزایش ۱۲۵ درصدی صادرات گاز طبیعی به کشورهای همسایه، آغاز ساخت خط لوله انتقال گاز ایران از سوی پاکستان پس از ده سال وقفه، آغاز امضای تفاهم نامه ۴۰ میلیارد دلاری با شرکت گازپروم روسیه، انعقاد تفاهم نامه همکاری با کشور عمان برای صادرات گاز، سواپ گازی ترکمنستان، ایران و آذربایجان پس از ۵ سال توقف، سهامداری ایران در پالایشگاه های فراسرزمینی آمریکای لاتین، ثبت رکورد حمل نفت خام و فرآورده با حجم ۹۴ میلیون تن توسط ناوگان شرکت ملی نفتکش ایران به عنوان یکی از ۵ ناوگان بزرگ

جهان، تقویت ناوگان هوایی کشور با خرید و بکارگیری ۶۰ فروند هواپیمای مسافبری، اتصال شبکه برق ایران به پاکستان و توافق برای صادرات ۲۰۰ مگاوات برق در گام نخست، ساخت و تحویل دو نفتکش عظیم به ونزوئلا و امضاء قرارداد ساخت دو نفتکش دیگر، برقراری خط کشتیرانی با قاره آفریقا و آمریکای لاتین، افزایش امنیت غذایی و تأمین پایدار ذخایر راهبردی کشور، کاهش وابستگی تجارت خارجی کشور به دلار از ۳۰ درصد سال ۱۴۰۰ به ۱۰ درصد در سال ۱۴۰۲، جذب سرمایه خارجی ۹/۱۱ میلیارد دلاری در کمتر از سه سال و ثبت رکورد بالاترین میزان جذب سرمایه خارجی در ۱۶ سال گذشته (در دو دولت یازدهم و دوازدهم مجموع سرمایه خارجی جذب شده ۷/۹ میلیارد دلار بود) و... برای کشور عزیزمان به ارمغان آمده است (گزارش خدمت، ۱۴۰۳، ۱۳۸-۱۳۲).

۶-۶. تقویت روابط با نهادهای بین‌المللی

طی دوره محدود فعالیت دولت سیزدهم شاهد فعال شدن دستگاه سیاست خارجی کشورمان در نهادهای بین‌المللی و تقویت فعالیت‌های حقوقی در تأمین منافع ملی کشورمان بوده‌ایم. برخی از مصادیق این رویکرد تحولی در سیاست خارجی شامل سفر رئیس‌جمهور به نیویورک و سخنرانی تبیینی، کنشگرانه و اثرگذار در هفتاد و هفتمین نشست مجمع عمومی سازمان ملل بویژه به نمایش گذاشتن عکس سردار دلها شهید سلیمانی و تکریم روحیهٔ شجاعت و مقاومت، سفر دوم رئیس‌جمهور به نیویورک و سخنرانی تاریخی در مجمع عمومی سازمان ملل در دفاع از قرآن و نقد غرب و آمریکا، انتخاب ایران به عنوان نایب رئیس مجمع عمومی سازمان ملل، انتخاب ایران به عنوان

رئیس‌نوزدهمین اجلاس مجمع اجتماعی شورای حقوق بشر، انتخاب ایران به عنوان ریاست اجلاس خلع سلاح سازمان ملل، انتخاب ایران به عنوان رئیس منطقه‌ای آسیا و اقیانوسیه در سازمان بین‌المللی کار، انتخاب ایران به عنوان ریاست مجمع گفتگوی آسیا، انتخاب ایران به عنوان ریاست سازمان همکاری اقتصادی، صدور رأی دادگاه بین‌المللی لاهه به نفع ایران و علیه آمریکا درخصوص اقدامات واشنگتن در ضبط و مصادره غیرقانونی اموال بانک مرکزی و شرکت‌ها و مؤسسات ایرانی، آزادی بیش از یکصد زندانی ایرانی و انتقال به داخل کشور از جمله آزادی اسدالله اسدی؛ دیپلمات اسیر شده در بلژیک پس از ۵۸ ماه اسارت و ... می‌باشد. رهبر معظم انقلاب اسلامی در این رابطه در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم در ۱۷ تیرماه ۱۴۰۳ می‌فرمایند:

یک نقطهٔ برجستهٔ دیگری که در ایشان [مرحوم رئیسی] وجود داشت این است که در سیاست خارجی دو خصوصیت را ایشان با هم و در کنار هم رعایت می‌کرد: یکی تعامل، یکی عزت‌مداری و عزتمندی. ایشان اهل تعامل بود. اینجا با فلان رئیس‌جمهور اروپایی گاهی یک ساعت یا یک ساعت و نیم تلفنی صحبت می‌کردند! واقعاً فرض کنید که یک ساعت و نیم مثلاً تلفنی حرف می‌زد. اهل تعامل بود، اما از موضع عزت؛ نه آن‌چنان تند و به اصطلاح دورکننده که [ارتباط] قطع بشود، نه بیخودی امتیاز دادن و دست پایین گرفتن و مانند اینها؛ نه، از موضع عزت، اما در عین حال با تعامل.

در کنار این فعالیت‌ها، دستگاه سیاست خارجی در زمینه‌ها و حوزه‌های دیگر نیز تحرکات دیپلماتیک مؤثری داشته است که شامل حمایت از جبهه مقاومت، مذاکرات رفع تحریم‌ها، پیگیری جدی توسعه روابط با کشورهای آمریکای لاتین، پیگیری توسعه

روابط با قاره آفریقا، ارتقا و تسهیل خدمات رسانی به ایرانیان خارج از کشور، بهینه سازی استفاده از سرمایه انسانی و تحول در ساختار سازمانی وزارت امور خارجه می شود. در ادامه، به بخشی از دستاوردهای دولت در این رابطه پرداخته می شود:

۶-۷. عضویت در سازمان همکاری شانگهای

نخستین سفر خارجی رئیس دولت سیزدهم در این رابطه به تاجیکستان بود. سازمان شانگهای با پیوستن ایران اهمیت بیشتری یافت. سازمان شانگهای با ۴۲ درصد جمعیت جهان، بیشترین مصرف کننده و تولید کننده انرژی، با وجود سه کشور بسیار مهم اقتصادی برتر دنیا (روسیه، چین و هند)، چهار کشور اتمی (روسیه و چین و هند و پاکستان) و از نظر جمعیت، فناوری علمی، سرمایه، منابع و قدرت نظامی از ظرفیت بسیار گسترده ای حتی جلوتر از اتحادیه اروپا برخوردار است. سازمان همکاری های شانگهای تنها سازمان با ماهیت اقتصادی - سیاسی - امنیتی توأمان است که بدون حضور غرب و نادیده گرفتن سلطه آمریکا بنیان نهاده شده است. با توجه به ظرفیت های مذکور اقدامات و مساعی دولت سیزدهم در راستای عضویت در سازمان مذکور ظرفیت دیپلماتیک و نفوذ بین المللی کشور را به طرز چشمگیری افزایش خواهد داد.

۶-۸. عضویت در گروه بریکس

موضوع ارتباط با بریکس از سال ۱۴۰۱ با شرکت آیت الله رئیسی در نشست مجازی این گروه به میزبانی چین آغاز و درخواست عضویت ایران در این گروه مطرح شد. پس از آن وزیر امور خارجه و دبیر شورای عالی امنیت ملی با شرکت در جلسات مرتبط موضوع را دنبال کردند و سرانجام پیگیری هایی که از طریق سران کشورها انجام گرفت، به

عضویت جمهوری اسلامی ایران در این گروه اقتصادی منجر شد. این گروه فرصت‌های چندجانبه‌ای از جمله ارتقای جایگاه بین‌المللی در اختیار ایران قرار می‌دهد. عضویت در پیمان‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای با هدف اتصال کشور به زیرساخت‌های اقتصادی قدرت‌های نوظهور، از دیگر اقدامات دولت طی دو سال گذشته است و همچنین در موضوع تجارت خارجی و سهم اندک کشور از بازارهای جهانی، با وجود ظرفیت‌های کم‌نظیر، اقدامات مؤثری صورت گرفت که رکورد رشد تجارت خارجی طی ۴ سال گذشته شکسته شد. با توجه به برگزاری ۱۴ دیدار رسمی و غیررسمی در سفر به آفریقای جنوبی، توافق برای توسعه و تجهیز ۵ پایگاه کشور آفریقای جنوبی با صدور تجهیزات فنی و مهندسی، از دیگر رهاوردهای این سفر با رایزنی وزرای دولت در حاشیه اجلاس سران بریکس بود. فضایی که در این سفر و در سفر قبلی به قاره آفریقا مشاهده شد، افزایش و تقویت روحیه ضد استعماری در میان ملت‌ها و مسئولان آفریقایی با رویکرد تضمین و تأمین استقلال مردم آفریقا بود و این روحیه، ما را هرچه بیشتر به آفریقا نزدیک کرد و زمینه همکاری‌های تجاری و اقتصادی و همچنین تلاش‌های مشترک را در مقابله با یکجانبه‌گرایی در جهان فراهم ساخت.

مطابق آنچه بیان شد می‌توان یکی از مهمترین محور کارنامه سه ساله دولت سیزدهم را فعالیت‌های مرتبط با سیاست خارجی در نظر گرفت که بر محور ایجاد تعادل در مناسبات بین‌الملل و مبتنی بر اصول و مبانی انقلاب اسلامی شکل گرفته بود. بر این اساس تعادل به معنای توجه متناسب به همه بازیگران براساس مقدورات و محذورات کشور مورد برسازی قرار گرفته و غربگرایی محض، در دولت سیزدهم جای خود را به تعاملات جدی با

همسایگان و بازیگران نوظهور بین‌الملل داد. آنچه در این مجال اندک بیان شد، بررسی و تبیین اجمالی نتایج، آثار و برکات عزت‌مداری و ولایت‌پذیری در سیاست خارجی دولت سیزدهم با رویکرد جهادی شهید جمهور آیت‌الله رئیسی بود که صدها، بلکه هزاران دستاورد غرورآفرین و امیدبخش را در کوتاه مدت به ارمغان آورد و امکان ساختن آینده‌ای درخشان برای ایران عزیز را نوید داد.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

بعد از شهادت آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی و همراهانشان جملاتی از مقام معظم رهبری به گوش مردم رسید که تا به حال در وصف حال شخص دیگری بیان نفرموده بودند؛ از جمله آنها جمله: «برای رئیسی دلم سوخت». ایشان معتقد بودند که بعضی منتقدان در زمان حیات شهید جمهور به ایشان جفا و ظلم کردند به این علت که فعالیت‌های خوب ایشان را به زبان نمی‌آورند و فقط زبان به نقد و گله و طعن باز می‌کردند. مردم وفادار ایران اسلامی نیز در مقابل خدمات شهید، تشییع جنازه ایشان را از حیث بروز احساسات و کمیت افراد تشییع‌کننده و جلسات توسل جهت سلامتی ایشان و ... در تاریخ ماندگار کردند. مقام معظم رهبری ایشان را یک الگو برای سیاستمداران و حتی رؤسای جمهور آینده جمهوری اسلامی ایران قرار دادند. به طوریکه درباره خصوصیات شهید رئیسی فرمودند: «این‌ها ارزش است، این‌ها درس است؛ هر کدام از اینها برای سیاستمداران ما، برای رؤسای جمهور آینده ما، برای کسانی که در یک بخشی مورد اعتماد ملت قرار می‌گیرند، یک سرمشق است.» این سرمشق نیاز به تبیین دارد؛ بدین معنا که مؤلفه‌های آن احصاء و تبیین و تشریح شود. در این پژوهش پس از جمع‌آوری بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) پیرامون شهید جمهور در قبل و بعد از شهادت ایشان، مطالعه دقیق چندباره این بیانات صورت گرفت. سپس با انطباق عملکرد دولت سیزدهم با بیانات رهبری معظم انقلاب تلاش شد در راستای عمل به فرامین معظم له در رابطه با احصاء و تبیین مؤلفه‌های شخصیتی و مدیریتی آیت‌الله رئیسی اثر پژوهشی صورت گرفته به عمل آید. در این رابطه دولت سیزدهم کمتر از سه سال توفیق خدمت به مردم را داشت؛ اگرچه در ساحت سیاست و

مدیریت اجرایی، سه سال زمان زیادی قلمداد نمی‌شود که بتوان برای آن دستاورد چشم‌گیری انتظار داشت؛ لیکن در سایه تلاش‌های بی‌وقفه رئیس‌جمهور شهید اکنون شاهد اقدامات شاخصی در حوزه‌های مختلف هستیم که در این اثر تلاش شد بخشی از این اقدامات مورد تبیین و مطالعه عموم مردم قرار گیرد. با این حال قضاوت درباره اقدامات و دستاوردهای دولت بدون در نظر گرفتن دو مؤلفه تعیین‌کننده، غیرواقع‌بینانه و به دور از اصل انصاف خواهد بود؛ یکی، بستر و شرایط پیچیده‌ای که دولت سیزدهم را در ابتدای کار دچار مشکل می‌کرد و دیگری مدت زمان محدودی که دولت سیزدهم مسئولیت اداره امور اجرایی کشور را در اختیار داشت.

در رابطه با مؤلفه اول، دولت در شروع کار با مشکلات عدیده و به طور مشخص با چهار وضعیت محدود‌کننده مواجه بود؛ که مهار و مدیریت آثار و پیامدهای این چهار مؤلفه توان زیادی از دولت گرفت. این مؤلفه‌ها شامل تنگناها و بحران‌های ساختاری، میراث مدیریتی به جا مانده از دوره قبل، شرایط نامساعد و بغرنج بین‌المللی و فضای نامناسب اجتماعی- روانی جامعه می‌باشد. در رابطه با مؤلفه دوم، برای ارزیابی اقدامات و دستاوردهای دولت، باید بازه زمانی سه سال مدیریت اجرایی کشور در دولت سیزدهم را در مقایسه با دولت‌های قبل که عمده‌تاً دو دوره چهارساله زمام امور اجرایی کشور را در اختیار داشتند، در نظر داشت. با این حال، دولت سیزدهم با رویکرد تحول‌گرا، در دو سطح گفتمانی و حکمرانی، چرخش‌هایی صورت داد که خیلی زود آثار آن عیان گشت؛ به گونه‌ای که عملکرد دولت و رئیس‌جمهور شهید بارها مورد تمجید و ستایش مقام معظم رهبری قرار گرفت. در واقع تحرکات و فعالیت جهادی رئیس‌جمهور شهید و دولت

سیزدهم حوزه‌های متعددی را در برگرفت و در هر کدام از این حوزه‌ها شاهد اقدامات عدیده و شاخصی هستیم که میراث ماندگاری از دولت سیزدهم را به جای گذاشت. در حوزه سلامت، اقتصاد، امور زیربنایی، عرصه سیاست خارجی و عرصه اجتماعی و فرهنگی هر یک شاهد پویایی و تحرکی جهادی هستیم که از ویژگی‌های شخصیتی و مدیریتی رئیس‌جمهور نشأت می‌گرفت و در سطوح پایین‌تر مدیریتی جریان پیدا می‌کرد. در این میان، حوزه اقتصاد که نتایج آن، تاثیرات مستقیم بر زندگی جاری مردم برجا می‌گذارد در اثر عملکرد جهادی و اقدامات شاخص دولت، براساس آخرین آمارهای رسمی، شاهد تغییرات چشمگیر در همه شاخص‌های اقتصاد کلان اعم از نرخ رشد، نرخ تورم، میزان اشتغال، سرمایه‌گذاری خارجی و... هستیم. سایر حوزه‌ها نیز به نسبت‌های متفاوت تغییرات رو به پیشرفتی را تجربه کردند. در مجموع کارنامه دولت سیزدهم را می‌توان نقطه عطفی در مدیریت یک دهه گذشته کشور به حساب آورد که زمینه خروج از یک دوره رکود و نابسامانی را در حوزه‌های مختلف فراهم کرد و نوید بخش چشم‌انداز مدیریتی روشن‌تری شد. از این حیث، میراث مدیریتی که از دولت سیزدهم به جای مانده، مسیر اداره کشور را برای دولت آینده هموارتر ساخته و در صورت تداوم الگوی جهادی دولت سیزدهم، حرکت در جهت رشد و اعتلای کشور و تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی شتاب بیشتری خواهد گرفت.

مبتنی بر یافته‌های اساسی پژوهش مهم‌ترین پیشنهادهای پژوهش به شرح زیر است:

- یافته‌های این پژوهش در ابعاد کلیدی مورد استفاده دستگاه‌های اجرایی کشور در سطوح گزینش، ممیزی و ارزیابی عمل مدیران قرار گیرد.

- ابعاد، مؤلفه‌ها و مفاهیم کلیدی این پژوهش در سرفصل‌های درسی دروس مختلف دانشگاهی به ویژه در دستگاه‌های حاکمیتی قرار گیرد.
- برنامه‌ریزی‌ها و استراتژی‌های لازم برای تربیت جوانان و مدیران انقلاب مبتنی بر شاخص‌های این پژوهش و انتظارات رهبر معظم انقلاب صورت پذیرد.

منابع و مأخذ

- احمدی، کیومرث فخرایی، میلاد احمدی، علی اکبر، (۱۴۰۰)، الگویی جهت تبیین و بسط مفهومی مدیریت تراز انقلاب از دیدگاه مقام معظم رهبری^(مدظله العالی)، اندیشه مدیریت راهبردی، ۱۵(۱).
- پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی سید علی خامنه‌ای (مدظله)
- حکم آبادی، محمد. (۱۴۰۱). عملیات احیا. روایت صعود یک مجموعه دانش بنیان به قله دانش و فناوری الکتروموتور. نشر راه یار: تهران
- خمینی، روح الله، (۱۳۶۱)، صحیفه نور، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- دبیرخانه نهضت احیا واحدهای اقتصادی. (۱۴۰۲). ظرفیت‌های سیاسی، قانونی و اجرایی حمایت از احیای واحدهای اقتصادی. نهضت احیا واحدهای اقتصادی: تهران
- دلجو، فرشید؛ روانستان، پوریا؛ میزانی، سهیل؛ صمدی، اکبر؛ و واعظی نژاد، علی. (۱۴۰۱). مجموعه دانش مدیریت در فرایند احیا واحدهای اقتصادی. سازمان مدیریت صنعتی: تهران
- ظهیری، یوسف، (۱۳۹۰)، ویژگی‌ها و خصائص مدیران فرهنگی مدل بومی، روابط عمومی، (۷۶)، صص ۴۰-۲۵.

- گزارش خدمت (۱۴۰۳)، دفتر ریاست جمهوری، تهران، مرکز پژوهش و اسناد نشر جمهور ایران، ۱۴۰۳.
- مرتضوی، سید یحیی، (۱۴۰۰)، شاخص‌های دولت تراز انقلاب اسلامی، اندیشه‌های مقام معظم رهبری، مدیریت در اسلام، (۱۳)، (۴۲)، صص ۴۵-۵۶.
- مطهری، مرتضی، (۱۳۹۵)، آزادی معنوی، تهران: صدرا.
- مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی
- نجفی سیار، رحمان. نیکونهاد، ایوب، (۱۳۹۹)، شاخص‌های حکمرانی مطلوب دولت تراز انقلاب اسلامی مطابق با بیانیه گام دوم، مطالعات بین رشته‌ای دانش راهبردی، ۱۰(۴۱)، صص ۱۷۳-۲۰۰.
- <https://farsi.khamenei.ir>
- <https://raisi.ir>
- <https://raisi.ir/news/۴۶۴>
- <https://www.hamshahrionline.ir/news/۸۶۹۰۹۸>
- <https://www.irna.ir>
- <https://www.irna.ir/news/۸۴۳۵۳۵۶۹>
- <https://www.leader.ir/fa>